

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

Proměny obce Bohnice

Vyhotovila: Andrea Avramopulosová

Vedoucí práce: Ing. Michaela Dvořáková

Rok: 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, s použitím uvedených písemných zdrojů, a že se tištěná verze shoduje s elektronickou.

Datum:

Podpis:

ABSTRAKT

Práce poskytuje komplexní pohled na pražskou okrajovou obec Bohnice.

Zachycuje její tvář od prvního osídlení po současnost. Při tom se zaměřuje na historické a socioekonomické události, které obec utvářely. Vzhledem k nedostatku písemných zdrojů k historické části práce a ke skutečnosti, že je obec až příliš často „redukována“ pouze na činnost Psychiatrické léčebny Bohnice, se studie zabývá především formováním obce ve 20. století, přičemž se soustředí na instituce sociální a zdravotnické péče, které jsou svým významem srovnatelné s proslulým ústavem. Práce také poskytuje informace o urbanistickém konceptu Sídliště Bohnice, včetně řešení dopravní obslužnosti v průběhu minulého století. Z tohoto období jsou také zmiňovány architektonicky zajímavé a významné stavby obce.

Klíčová slova

přírodní prostředí Bohnic, vznik a vývoj Bohnic, Kostel Sv. Petra a Pavla, socioekonomická situace v Bohnicích v 19. a 20. století, Psychiatrická léčebna Bohnice, Domov pro seniory Slunečnice, Sídliště Bohnice, moderní architektura v Bohnicích, současné dění obce

SYNOPSIS

The thesis brings a global insight into the Prague's suburb of Bohnice.

Captures the appearance since the first settlements until nowadays. Focusing mainly on both historical and socio-economical milestones, which created the city. According to the lack of written resources for the historical part of the theses and to the fact, that Bohnice are often reduced to the activities of the famous mental institution, the main target is the forming of Bohnice city in the 20th century. Concentrates on institutions of both social and health care, which can compete the famous mental institution. The thesis also supplies materials about the urban concept of the housing estate of Bohnice including the traffic solutions through the past century. Points out also outstanding architectural solitaires.

Keywords

natural environment of the Bohnice city, foundation and development, St. Paul and Peter's church, socio-economical situation in the 19th and 20th centuries, The mental institution in Bohnice, Hospice „Slunečnice“ (the Sunflower), housing estate Bohnice, modern architecture, contemporary life of the city

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. POLOHA BOHNIC	9
2. ETYMOLOGIE NÁZVU "BOHNICE" A POPIS LIBEŇSKÉHO ZNAKU	10
3. PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ.....	12
3.1. VELKÁ SKÁLA	12
3.2. ZÁMKY	13
3.3. PODHOŘÍ	13
3.4. BOHNICKÉ ÚDOLÍ	14
3.5. ČIMICKÉ ÚDOLÍ.....	15
4. HISTORIE BOHNIC	16
4.1. VÝVOJ OBCE BOHNICE OD PRVNÍHO OSÍDLENÍ PO SOUČASNOST	16
4.2. DOPRAVA	27
4.3. TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU V 19. A 20. STOLETÍ	32
4.3.1. <i>Kultura a zábava</i>	32
4.3.2. <i>Sport</i>	34
4.4. BEZPEČNOST A ZDRAVÍ.....	35
5. VÝZNAMNÉ ARCHITEKTONICKÉ STAVBY V BOHNICÍCH	36
5.1. KOSTEL SV. PETRA A PAVLA.....	36
5.2. STATEK VRANÝCH	38
5.3. RODINNÝ DŮM S ORDINACÍ.....	39
5.4. NETOPÝR	40
5.5. FUNKČNÍ HŘBITOVY.....	41
5.5.1. <i>Bohnický hřbitov</i>	41
5.5.2. <i>Psí hřbitov</i>	41
6. INSTITUCE SOCIÁLNÍ A ZDRAVOTNICKÉ PÉČE.....	43
6.1. PSYCHIATRICKÁ LÉČEBNA BOHNICE (PLB).....	43
6.1.1. <i>Historie a architektura</i>	43
6.1.2. <i>Vývoj přístupu k duševně abnormálním jedincům</i>	51
6.2. FOKUS PRAHA, O.S.	62
6.3. HOSPIC ŠTRASBURK	66
6.4. KOLPINGOVA RODINA PRAHA 8	68

6.5.	DOMOV PRO SENIORY SLUNEČNICE (DSS)	72
6.5.1.	<i>Architektonické řešení DSS</i>	72
6.5.2.	<i>Činnost a poslání instituce</i>	74
	ZÁVĚR	79
	POUŽITÁ LITERATURA	81
	PŘÍLOHY	83

ÚVOD

Při výběru tématu diplomové práce pro mne bylo stěžejní, abych k němu měla osobní vztah. Právě proto se v ní budu zabývat místem, kde jsem vyrůstala a kde stále žiji: Bohnicemi, částí Prahy 8.

Snad každý, kdo kdy o této obci slyšel, si ji automaticky spojuje s Psychiatrickou léčebnou Bohnice, která je v současnosti největším zařízením svého druhu v zemi. Vliv na „neodlučitelnost“ Bohnic a léčebny v očích veřejnosti má bez pochyby i originální projekt Mezi Ploty, který ústav každoročně pořádá. Na tomto území se však vyskytuje i mnoho dalších významných institucí poskytujících sociální a zdravotnickou péči, které jsou pro svou ojedinělost v České republice a pro své kvalitní služby vyhledávány obyvateli z celé země. Tak například Hospic Štrasburk byl ještě před pár měsíci jediným hospicem v Praze. Druhý, čerstvě založený hospic na Spořilově, je pak jeho pobočkou. Právě na tato zařízení se v mé práci zaměřím.

Bohnice mají nadto i spoustu dalších „nej“: pochází odtud například nejstarší dochovaný dokument z území Prahy, totiž konsekrační listina z roku 1158, objevena při přestavbě Kostela Sv. Petra a Pavla v 18. století.

Na architektonické podobě obce se podílel přední architekt Vlado Milunič -autor slavného Tančícího domu-, který spolu s Janem Línkem projektoval výstavbu Domova důchodců v Bohnicích. Touto stavbou, která ve své době způsobila rozruch, předznamenala autorská dvojice příchod nového architektonického směru do Čech – neofunkcionalismu.

Pro Bohnice je typická všudypřítomná zeleň. Obec je doslova ze všech stran obklopena přírodou, která je součástí hned několika přírodních památek. Hustá zeleň prostupuje i samotné sídliště, takže si člověk ani nepřipadá jako v Praze.

Další ojedinělostí Bohnic jsou přívozy, které území s protějším břehem spojují hned na dvou místech.

Poněkud úsměvnou raritou obce je psí hřbitov, kterých je v České republice pouze několik. Proto je místo vyhledávané i lidmi z mimopražských částí a někdy dokonce i lidmi z jiných zemí.

Práce je členěna do šesti hlavních kapitol. Nejdříve se obec snažím čtenáři přiblížit v obecnější rovině údaji o poloze, etymologii názvu a znaku, v další části se pak zabývám historickými a socioekonomickými událostmi, které měly na utváření obce zásadní vliv. Věnuji se také výjimečným architektonickým objektům. To, že je nejobsáhlejší kapitola

o sociální a zdravotnické péči a jejím vývoji umístěna až na posledním místě, však neznámá, že by tam patřila svým významem. Naopak. Pro dnešní charakteristiku Bohnic jde o stěžejní oblast. Musela jsem však nejdřív nastínit celkovou podobu obce, aby bylo zřetelné, jak se obec změnila před a po vystavení těchto institucí a na jakém „podloží“ zde vznikaly.

Mou snahou je ukázat čtenáři Psychiatrickou léčebnu v Bohnicích v kontextu a blíže ho tak seznámit s místem, které možná sám někdy navštívil v rámci festivalu Mezi Ploty. Za podnětný považuji i hlubší pohled do minulosti přístupu k duševně nemocným lidem, na jehož pozadí se nám mohou ujasnit i některé dnešní tendence. Smysl práce vidím však především v tom, že poukáže i na jiné instituce sociální a zdravotnické péče, které svým významem za ústavem rozhodně nezaostávají.

1. Poloha Bohnic

Bohnice se nacházejí v *severozápadní* části Prahy. V roce 1922 byla tato původně malá víska připojena k Velké Praze. Spolu s Trójou, Čimicemi, Kobylisy, Libní, Karlínem a Střížkovem spadají pod městskou část Praha 8. Od výstavby Severního Města je území rozděleno na Staré Bohnice a Sídliště Bohnice.

Bohnice jsou sevřeny obcemi Čimice a Trója a ze západní strany Vltavou.

Obec se rozkládá ve vyvýšené poloze na skalách nad pravým břehem Vltavy. Tato lokalizace přilákala první obyvatele již ve 4. tisíciletí př. n. l.

Nadmořská výška v nejnižším bodě dosahuje 177 m, v nejvyšším pak 330 m. ¹

¹ <http://www.praguewelcomes.cz/cs/informace/o-praze/zajimavosti/nadmorske-vysky.shtml>

2. Etymologie názvu "Bohnice" a popis Libeňského znaku

Skutečný *původ jména "Bohnice"* není dosud přesně určen, ve starých písemných dokumentech se vyskytují názvy "Bonice", "Bojemice" a "Bognice". Protože názvy se vsím dávaly podle jejich majitele, nikoliv podle jejího zakladatele, je pojmenování nejčastěji připisováno vyšehradskému kanovníkovi ze třináctého století, Johanovi, jemuž se pro odlišení od jiného kanovníka Johana, který byl Němec, říkalo Boemus (Čech).² Dále se uvádí, že "Bohnice" znamenají "Boží místo", či odvozeninu od jména českého pohanského knížete Vojena – od "Bohen", "Bojen", což znamená "silný", "mocný". Přestože první písemná zmínka o vesnici zvané "Bohnice" se objevuje až ve falzu z roku 1228, její existenci dokazuje konsekrační listina nalezená v Kosteletce Sv. Petra a Pavla v roce 1158.³

Jako bývalá vesnice neměly Bohnice svůj vlastní *znak*, a tak převzaly znak nejbližšího samostatného pražského města, jehož znak byl oficiálně uznán, Libně. Její znak pochází z roku 1898, kdy byla obec povýšena na město.

Znak popisují podle norem popisu znaku: levá a pravá strana je chápána z pohledu štítonoše.

Libeňský znak byl svisle rozpůlen na dvě části. Pravá strana, svisle půlená, sestávala ze tří barev: svislý pruh vpravo byl červený, pole vlevo bylo vodorovně děleno modrou, stříbrnou a červenou barvou na čtyři části. Z modré, červené a bílé barvy libeňského znaku byla později vytvořena pražská vlajka o třech vodorovných pružích. Na levé straně znaku byla znázorněna část zlaté hradební zdi se stříbrným cimbuřím, zlatou věží s makovicí a s polovinou střední zlaté věže s makovicí, s polovinou červené brány s vysunutou zlatou mříží a vraty. Výrazným prvkem, nacházejícím se v dolní části znaku, je stříbrná ozbrojená paže, která drží zdvižený stříbrný meč se zlatou rukojetí. Pod rukou lze spatřit kus zeleného trávniku. Nad celým znakem se klene stříbrná hradební koruna s pěti výstupy.⁴

² TICHÝ, Josef. *Stručná historie obce Bohnice od nepaměti do 20. století*. Praha: 1992.

³ HOLEC, František. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních IV : Připojené obce a zaniklé osady*. Praha: Lidové noviny, 1996.

⁴ Výklad k jednotlivým symbolům znaku:

- Hrady, cimbuří, věže – nejběžnější městská heraldika; označuje, že se jedná o město; představuje vojensky chráněné území; je pozoruhodné, že i města, která své znaky získala v 19. nebo 20. století – tedy i Libeň – a která nikdy nebyla opevněna hradbami, užívají těchto symbolů. Bylo tomu tak pravděpodobně kvůli snaze připodobnit se starým znakům pražských měst.
- Brána – typický heraldický symbol měst.
- Ozbrojená paže – výraz obrany, boje, rytířů.
- Hradební koruna – typický heraldický symbol měst.

Libeňský znak vyjadřoval symboly někdejších držitelů obce. Pravá strana je spojována s prvním majitelem obce, pražským měšťanem Rotlevem ze 14. století a s rodem Nosticů z 16. století. Levá strana představuje půl znaku Starého Města pražského, jemuž obec náležela od roku 1662. Stejně vypadala i levá část znaků Nuslí a Vršovic.

3. Přírodní prostředí

Území, na němž se rozprostírají Bohnice, bylo vždy spjato s *vysokou hustotou zeleně*. Hned několik přírodních památek a jedna rezervace dělá z této obce poněkud netypickou část hlavního města Prahy. I když při výstavbě sídliště došlo ke značnému úbytku zelených ploch, dnes se i tato část obce doslova „utápí“ v neustále se rozrůstajících stromech, které byly součástí projektu výstavby sídliště před třiceti lety. Podle opakovaných protestů obyvatel proti zásahům do zdejší přírody jde znát, že jsou si tohoto neobvyklého bohatství vědomi a váží si ho. Zatím Bohničané prohráli „boj“ pouze v případě zástavby luxusních bytů na Velké Skále. Jinak však v jejich prospěch dopadly protesty proti výstavbám silničního a tramvajového mostu spojujících levý a pravý břeh Vltavy přes území Bohnic, nedávno proběhlá akce proti zřízení plynové elektrárny na okraji Čimického háje, která díky iniciativě občanů Prahy 8 nebude realizována. Z úspěchu se radoval i současný starosta Josef Nosek: *„Je nám jasné, že se elektrárna v Praze stejně bude muset postavit, ale Bohnice nebyly dobře zvolenou lokalitou“*.⁵ *Právě v těchto dnech obchází obyvatelé Bohnic výzvy k veřejnému odporu proti zvyšování leteckého hluku nad severozápadní částí Prahy v souvislosti s plánovanou paralelní dráhou RWY letiště Praha-Ruzyně*.⁶

Prstenec přírodních památek Velká Skála, Zámky, Bohnické a Čimické údolí a přírodní rezervace Podhoří dal v roce 1922 vzniknout přírodnímu parku *Drahaň-Trója*. Tento park zahrnuje území na pravém břehu Vltavy od trojské strany mostu Barikádníků po Drahaňské údolí a obec Dolní Chabry.

3.1. Velká Skála

Počátek utváření bohnického reliéfu sahá do dávné minulosti, do dob před více než 640 miliony lety, kdy moře střídavě zaplavovalo pozemskou souš. Mezi jednu z mála skal Pražské kotliny tvořenou pevnými horninami (silicity), které byly schopny odolat rozmělnění, patřila právě dnešní Velká Skála. V jejich horninách lze dodnes nalézt kostry jednobuněčných živočichů zvaných *Bohemipora pragensis* z doby, kdy ji formovala Vltava. V prvohorách byly silicity překryty břidlicemi, pískovci a vápenci, v druhohorách opukou a jílem.

⁵ <http://www.pre.cz/pre/o-spolecnosti/tiskovy-servis/napsali-o-nas/archiv/lide-v-bohnicich-uspeli-elektrarna-se-stavet-nebude.html>

⁶ www.nerwy.cz

Poté, co v 19. století byly do Evropy dováženy trnovníky akáty ze Severní Ameriky, byly zdejší duby, hlohy a habry postupně vytlačeny. Šíření akátů také způsobilo definitivní ústup teplomilných rostlin.

Přestože se jedná o chráněné území s významným geologickým svědectvím, v roce 1999 zde byla zahájena výstavba luxusního obydlí. Zabránit tomuto rozhodnutí se pokusili zdejší obyvatelé a ochránci přírody sepsáním petice. Ta se však nesečkala s příznivou odezvou, a tak v současnosti na jižním okraji Bohnic brání výhledu na Prahu luxusní obytné panelové domy.

3.2. Zámky

Zámky, nacházející se mezi Zámeckou roklí a Drahaňským údolím, jsou významné z hlediska přírodovědného, ale především archeologického. Nálezy z této oblasti vypovídají o prvních obyvatelích bohnického území, kteří sem přišli ze Středních Čech ve 4. tisíciletí př. n. l. ⁷ Svým významem se území zařadilo mezi *chráněné archeologické památky I. kategorie*. ⁸

Skály tvoří proterozoické břidlice a žíly vulkanických proterozoických hornin. Roste zde stepní společenstvo včetně ohrožených druhů rostlin, jako je přísně chráněný křivatec český, koniklec luční český a chrpa chlumní. Na části spadající přímo k Vltavě lze dnes vidět pustý lom.

V Zámecké roklí stojí objekt bývalé továrny Dynamitka, později využíván jako sklad podniku Řempa. Dnes je stavba v polorozpadlém stavu, zchovalý je jen komín. Areál je veřejnosti nepřístupný.

V Zámčích se mimo jiné nalézají trojský útulek pro opuštěná zvířata.

Návštěvu zdejší přírody lidem z druhého břehu řeky usnadňuje přívoz Sedlec – Zámky. ⁹

3.3. Podhoří

Území Podhoří, jehož vrchní část zasahuje do obce Bohnice, je považováno za *nejcennější chráněnou oblast Trojské kotliny* a spadá pod Pražskou botanickou zahradu. Je tvořeno

⁷ Více viz kapitola 4 Historie Bohnic. VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Bohnice: 1971.

⁸ KŘÍŽ, Jiří. *Chráněná příroda Prahy 8*. Praha: OKD v Praze 8 a 34. základní organizace Českého svazu ochránců přírody, 1982.

⁹ Více viz podkapitola 4.2 Doprava.

algonickými břidlicovými skalními útvary, jež se klenou nad pravým břehem Vltavy až do výšky 100 m. Přítomnost hornin sopečného původu („porfyrů“) poskytuje ideální prostředí pro život rozličných rostlin. „Rozdílnost chemického složení hornin se zde významně podílí na pestrosti rostlinných společenstev, protože na vápnatější vyvřelé horniny jsou vázány jiné druhy rostlin než na kyselejší břidlice.“¹⁰

Se specifickostí skal souvisí i jejich vysoká drolivost. Na tomto území došlo v minulosti k několika těžkým i smrtelným úrazům.

Podhoří je rozděleno Černým potokem na 2 části: jižní, s mírnějšími svahy a severní, s příkrými srázy a erozními rýhami. V jižní části se vyskytuje například tařinka horská a rozchodník bílý. Na strmých svazích pak teplomilné rostliny jako zvonek jemný, koniklec luční český či skalník obecný. V zářezech roklí rostou rostliny lesostepního typu, které potřebují výživnější půdu a větší vlhkost, což jim právě toto prostředí poskytuje. Jde například o třemdavu bílou, kokořík lékařský, z keřů se jedná o lísku či hloh jednosemenný.

Z hmyzu zde můžeme zahlédnout různé druhy nosatců, tesaříků a krasců.

I zde funguje přívoz, který spojuje pravý břeh s protilehlou Podbabou.¹¹

3.4. Bohnické údolí

Pozemky mezi Bohnicemi a Vltavou byly v historii dvakrát užívány jako *vinice*: poprvé se tak stalo v první polovině 19. století, kdy se majitelem pozemku stal Jakub Osborne a podruhé při zřízení Zemského ústavu pro choromyslné. Ještě dnes lze vidět zbytky kamenných teras a torzo usedlosti vinice „Lísek“ dnes zvané „Zbořeňák“, která vzala za své po první světové válce.¹²

Celá stráž je jako součást chráněného území veřejnosti nepřístupná. Předmětem ochrany jsou skalnaté svahy vystupujících mírně kyselých břidlic se společenstvy skalních stepí a teplomilných křovin. Za zmínku stojí především křivatec český a koniklec luční český. Na sklonku léta se území „zažlutí“ květy zlatovlásků obecných.¹³

¹⁰ KŘÍŽ, Jiří. *Chráněná příroda Prahy 8*. Praha: OKD v Praze 8 a 34. základní organizace Českého svazu ochránců přírody, 1982. s. 22

¹¹ Více viz podkapitola 4.2 Doprava.

¹² TICHÝ, Josef. *Historie bohnické psychiatrie v letech 1903-1972*. Praha: 1995.

¹³ <http://botany.cz/cs/bohnicke-udoli/>

Území rozděluje potok, který však často zůstává nenaplněn. Na horním okraji se nachází chátrající ústavní hřbitov.¹⁴

3.5. Čimické údolí

Přírodní památka se rozprostírá mezi západním okrajem Čimic v blízkosti ústavních objektů a Vltavou. Čimické údolí je oproti Bohnickému velice mělké. V minulosti je spojovalo *obhospodařování pozemků*. Zatímco v Bohnickém údolí se svahy využívaly k pěstování vinné révy, zde člověk zorával půdu, zakládal sady a využíval vegetaci k pastvě ovcí.¹⁵ Překvapivě zde k pasení ovcí a koz, kosení a vyřezávání dřevin dochází i dnes.

Údolí se táhne podél Čimického potoka, který vyúsťuje v Kostoprtském rybníčku, mezi lidmi nazývaném „Kostoprďák“. V současné době probíhá jeho rekonstrukce. Při jeho březích se vyskytuje máta vodní, přeslička rolní a všudypřítomné rákosy.

Území je vzácné, stejně jako Zámky, výskytem proterozoických břidlic, díky nimž se zde daří vzácným teplomilným druhům rostlin (křivatec český, koniklec luční český) a teplomilným zástupcům hmyzu (nosatci, mandelinky, dřepčící). V údolí lze zahlédnout skokana hnědého a u Kostoprtského rybníčku i čolka nebo užovku obojkovou.

¹⁴ Viz 6.1.1 Historie a architektura.

¹⁵ DVOŘÁK, Karel. *Chabry-Čimice : Jejich minulost a další vývoj*. Chabry: Místní národní výbor Chabry, 1948.

4. Historie Bohnic

Při zpracovávání této části jsem narážela na četné problémy se získáváním zdrojů. Podle informací Archivu hlavního města Prahy se totiž kronika obce ztratila a dvě knihy, které jsem používala k seminární práci o Bohnicích v roce 2005¹⁶, zdá se, potkal stejný osud. Je smutné, že při mém pátrání v bohnické knihovně po jiných historických svědectvích obce jsem ještě několikrát narazila na stejný problém. Relativně hodně informací se mi podařilo najít o 20. století, a to především díky pramenům o Psychiatrické léčebně, na nichž má zásluhu zaměstnanec ústavu a jeho velký nadšenec, pan Josef Tichý. Jsem si vědoma, že tato část působí poněkud „posleповaně“, vzhledem k uvedeným potížím jsem však vděčná alespoň za to málo, které se mi podařilo dát dohromady, i když to ve výsledku je na úkor čtivosti textu. Některé oblasti jsem pro jejich specifičnost zařadila do samostatných podkapitol.

4.1. Vývoj obce Bohnice od prvního osídlení po současnost

Bohnice se nacházejí na jednom z *nejdéle osidlovaných území České republiky*. Jejich historický vývoj zasahuje až do *období neolitu*, mladší doby kamenné, tj. cca 5000 let př. n. l. O nejstarších obyvatelích vypovídají nálezy ze 4. tisíciletí př. n. l. z chráněné přírodní rezervace *Zámka u Bohnic*¹⁷, které se pro svou nedosažitelnou polohou stalo vyhledávaným místem. Vyvýšené území nad pravým břehem Vltavy poblíž Roztok u Prahy a Klecan, obklopené hlubokými roklemi, přilákalo ve 3. tisíciletí př. n. l. *kulturu nálevkovitých pohárů*. Přítomnost této kultury dokládají četné nálezy keramických předmětů, které jsou spolu s nálezy pocházejících z území dnešní Psychiatrické léčebny v Bohnicích uloženy v Národním muzeu v Praze, Muzeu hlavního města Prahy, dejvickém Muzeu pražského pravěku a v oblastním muzeu v Roztokách u Prahy.¹⁸ V období 2400 – 2300 př. n. l. přichází vyspělá *řivnáčská kultura*. V té době dochází k velkému rozvoji ve výrobě keramiky a obchodu. V rané *době bronzové*, kolem roku 1700 př. n. l., řivnáčskou kulturu střídá *kultura únětická*, jež přináší výrobu bronzových předmětů. K rozvoji bronzu a keramických předmětů přispěla *kultura knovízská*, která se na území usidluje v 8. století př. n. l. Z tohoto období pocházejí mnohé archeologické nálezy: našla se například lidská lebka obklopena předměty naznačující jisté náboženské rituály a kostra skrčence objevena

¹⁶ VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Bohnice: 1971

¹⁷ Viz podkapitola 3. Přírodní prostředí.

¹⁸ VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Bohnice: 1971

na západním svahu. Po odlivu knovízské civilizace dochází na Zámkách k dlouhodobějšímu období klidu, jenž je významněji narušeno až příchodem *Slovanů* v 5.-6. století n. l., podloženého nálezy keramiky pražského typu. Největší rozkvět za slovanského osídlení přichází *na přelomu 8. a 9. století*, kdy jsou budovány nové mohutné obranné valy. V té době se přibližně šesti hektarové *hradiště Zámka* stalo *jedním z nejvýznamnějších osidlovacích center na území pražské kotliny*.¹⁹ Z tohoto období pocházejí nálezy keramických předmětů, zvířecích kostí, nástrojů a dalších předmětů. Zánik opevnění v polovině 9. století zapříčinil rozsáhlý požár. K obnově nedošlo pravděpodobně v důsledku centralizačních snah vládnoucích Přemyslovců.

Hradiště Zámka se pro svou významnou archeologickou hodnotu stalo *kulturní nemovitou památkou Prahou 8*.

Prvním písemným dokumentem o Bohnicích je *konsekrační listina z 30. května 1158*, nalezena při přestavbě oltáře kostela Sv. Petra a Pavla v 18. století. Tímto dokladem se Bohnice řadí mezi nejstarší zdokumentovaná místa Prahy a okolí.^{20 21}

Až do *husitských válek spadala ves pod církevní moc*. Byla například majetkem kapituly Vyšehradské, kláštera Sv. Jiří na Pražském hradě či kláštera Anežky České. *Prvním světským vlastníkem* se roku 1357 stal Mikuláš Jenteš, konšel a později královský podkomoří. Poté převzal ves do vlastnictví Adam z Vartemberka, posléze Olbramovci, jedna z předních staroměstských rodin, k jejichž majetku patřily také Roztoky u Prahy, Klecany a Křivoklát. Po husitských válkách se stal majitelem Bohnic Jan z Plané, místopisář zemských desek. Prvních 20 let 16. století se o správu bohnické vsi staral rytířský rod Bohnických, z nichž neblaze proslul Jindřich Bohnický přezdíváný „Bohnička“. Ten ve svém mlýně zavraždil a oloupil bohatou měšťku, pročež byl označen za „nepřítele a zhoubce zemského“. Při boji na útěku mu byla sřata hlava, která byla jako výstraha vyvěšena na Mostecké věži. Posledním významnějším vrchnostenským vlastníkem se stal rod Vratislavců z Mitrovic. Koncem 16. století se Bohnice staly součástí *statků nejvyššího purkrabí*. Postupně se ves rozdělila na dva dvory: Horní (pozdější Zámeček, Bohnická č. p. 14) a Dolní (Štrasburk, Bohnická č. p. 12). Majitelé dvorů se velmi často měnili.²²

Třicetiletá válka (1618-1648, 1659) způsobila na tomto území rozsáhlé škody. Osada tvořena devíti hospodářstvími byla z jedné třetiny zcela zdevastována. Na dvou ze šesti

¹⁹ TVRZ, Josef. *Nemovitě kulturní památky na Praze 8*. Praha: OKD P8, 1986.

²⁰ Podrobnější popis a význam této listiny viz podkapitola 5.1 Kostel Sv. Petra a Pavla.

²¹ REMEŠOVÁ, Věra; a kol. *Bohnice slaví 850 let od vysvěcení kostela sv. Petra a Pavla: 1158-2008*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-425-0

²² VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Bohnice: 1971

gruntů, které zůstaly nepoškozené, hospodařil novoměstský měšťan Karel Jan Ambrož Miseroni, pocházející ze známé italské rodiny, jež proslula svým klenotnickým uměním a broušením drahokamů. Tato rodina pečovala o hradní umělecké sbírky Rudolfa II a vlastnila také několik malostranských a novoměstských domů, jako například dnešní dům U Nováků ve Vodičkově ulici.²³

Hlavními událostmi 18. století bylo zřízení *školy* a příslušnost obou dvorů *rodině Osbornových*.

Bohnickou školu lze datovat od roku 1738, kdy bylo vyučování zahájeno na obnovené bohnické faře. Nejednalo se o typickou školní budovu, ale o dvě místnosti, které byly pro vyučování vyhrazeny ve farním domě pod kostelem. Jedna místnost sloužila jako učebna a v druhé byl učitelův byt. V 60. letech 18. století však kapacita jedné menší místnosti přestala dostačovat narůstajícímu počtu žáků. Tehdejší učitel Tomáš Linhart se s prosbou o pomoc obrátil k samotnému císaři Josefu II., který tou dobou pobýval v Trojském zámku. Císař žádosti vyhověl a byla zahájena stavba nové školní budovy. Nová škola taktéž stála uprostřed návsi, byla též o dvou místnostech, z nichž jedna náležela učitelům a ve druhé se učilo. I tato škola spadala pod faru. Hlavní důraz byl kladen na výuku náboženství a čtení, psaní a počítání. Dobrovolně sem docházeli žáci z Bohnic, Troje, Sedlce a Podhoří. Začátkem 19. století bylo žáků v této škole více než sto.

Dne 15. července 1827 faru i školu zničil požár, který vypuknul v sousedním domě a jeho ničivé následky zasáhly šest okolních domů, včetně statku Vraných. Výstavbu nové školy zde kvůli údajné nevhodnosti polohy zakázala Krajská komise z Rakovníka. Náhradní prostor pro školské potřeby dočasně poskytl k pronájmu Antonín Vraný. Po dobu deseti let tak probíhala výuka v sýpce špýcharu. Poté se škola přestěhovala do budovy Štrasburk, příslušející bohnickému dvoru, kde zůstala 2 roky. Stále přetrvával problém přeplněné třídy. Z těchto důvodů navrhla bohnická obec obci Trója, aby pro své žáky zřídila vlastní školu a Sedlci, aby své žáky posílala do školy v Roztokách. Obě obce tyto návrhy odmítly a dále trvaly na účasti v bohnické škole. Řešení nastalo s odkoupením spáleniště č. p. 3, kde byla roku 1839 postavena nová školní budova.²⁴ V prvním patře se nacházely dvě prostorné učebny, v přízemí byt pro učitele a byt pro podučitele. Dne 1. září 1841 byla zahájena výuka. Opět se jednalo o školu farní, učilo se zde česky i německy a docházelo sem 194 žáků. Říšským zákonem ze dne 25. května 1868 byla škola z farské přeměněna na školu obecnou a přidělena karlínskému školnímu okresu. Roku 1885 byla škola rozšířena

²³ ČORNEJ, Petr; a kol. *Dějiny země Koruny české*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-605-3

²⁴ Další vývoj této budovy viz podkapitola 6.4 Kolpingova rodina Praha 8.

o třetí třídu. V druhé polovině 19. století byla díky učiteli Janu Šťastnému ve školní budově zavedena obecní knihovna pro dospělé.²⁵

Od roku 1901, kdy byl v č.p. 63 zřízen Obecní dům, zde měli kromě obecního strážníka své byty i bohničtí učitelé.

Nejváženějšími učiteli v historii bohnické školy byli *Tomáš Linhart* a jeho následovník *Tomáš Bolard*. Tomáš Bolard byl učitelem v bohnické farní škole od roku 1841. Zpočátku zde zastupoval šest a osmdesátiletého učitele Tomáše Linharta. Po jeho smrti v roce 1871 se Tomáš Bolard stal ředitelem školy. Po dobu šesti let zastával úřad rychtáře a nějaký čas působil jako starosta obce. Byl ctěn bohnickými občany a obecním zastupitelstvem, které jej jmenovalo čestným občanem. Poté, co v roce 1873 udeřil do školy (v té době ještě bez hromosvodu) blesk, Tomáš Bolard utrpěl vážné poškození sluchu a silně nedoslýchal. Nepovažoval se za způsobilého k další výuce a po 34 letech vyučování odešel ze své učitelské funkce. Zemřel dne 22. května 1885.

Oba učitelé byli tradovaní svou vysokou pedagogickou kvalitou, což byl důvod, proč do bohnické školy docházeli i žáci z jiných farních škol. Na počest těchto dvou učitelů byla nad vchodem do školy v roce 1897 pověšena pamětní deska.

Roku 1820 přešla správa obou bohnických dvorů do rukou Angličana *Isaaka Osborna*, nejvýznamnějšího majitele Bohnic, který oba dvory spojil.²⁶

Rodina Osbornů se deset let poté stala také majitelem šestihektarové *vinice Lísek* v Bohnickém údolí.^{27 28} Jakub Osborne zde zřídil nový lis a zasloužil se o zvýšení prosperity Lísku. Tím přispěl k rozvoji zemědělství, které se v té době stávalo pro obyvatele nejdůležitějším zdrojem obživy. *Vinařství* zde mělo s přestávkou tradici až do první světové války. Vinice poskytovala bohatou úrodu až do roku 1854, kdy vinnou révu zničil révokaz. Roku 1866 byl lis rozebrán.²⁹

²⁵ VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Bohnice: 1971

²⁶ TICHÝ, Josef. *Historie bohnické psychiatrie v letech 1903 – 1972*. Praha: 1995.

²⁷ První zmínky o této vinici pocházejí z roku 1704, není však známo, kdy a kým byla založena.

²⁸ Viz podkapitola 3.4 Bohnické údolí.

²⁹ Lísek se dočkal své „renesance“, když byl počátkem 20. století připojen k Zemskému ústavu pro choromyslné. Hlavní zásluhu na tom nesl MUDr. Jan Hraše, první ředitel ústavu. Opravy zpustlé vinice se přímo účastnilo velké množství práce schopných ústavních pacientů spolu s opatrovníky. Po obnově pozemku se zde kromě vinné révy začaly pěstovat například i lískové keře, třešně a byly vysázeny květinové záhony. Ústav se díky vinici a dalším hospodářským objektům přímo v areálu stal soběstačným. Kromě toho, že mu pozemky poskytovaly obživu, byla zemědělská práce používána jako jedna z terapeutických metod. Více viz 6.1.2 Vývoj přístupu k duševně abnormálním jedincům. Po odchodu MUDr. Jana Hraše z Ústavu v roce 1911 vinice začala opět chátrat. Zkázou

V první polovině devatenáctého století náležela ke dvoru i *kovárna*, jejíž služby využívali i hospodáři z okolních selských usedlostí.

Dalším významným zemědělským centrem Bohnic byla menší hospodářská usedlost zvaná *Bendovka*, rozkládající se nad Podhořím. Na počátku 17. století k ní náležela i velká vinice. Později se na polích okolo Bendovky pěstoval len a na přilehlých stráních hrách. Len se na Bendovce také zpracovával. Právě díky lnu získala Bendovka své jméno: zpracovaný len se vázal do balíků – band. Odtud název „Bandovka“, později přetvořený na „Bendovku“. Po druhé světové válce tato usedlost zanikla.

Třetí vinice, která ležela mezi Bendovskou vinicí a Lískem, patřila k mlýnu *Tříkrálka*. Stejně jako Lísek vzala vinice za své roku 1854 důsledkem révokazu. Poté byl pozemek přeměněn na ornou půdu a v roce 1905 odkoupen Zemským výborem. Pět let na to byl mlýn zbořen.

Průmysl se v obci začal vyvíjet až ve druhé polovině 19. století. Nejvýznamnější byla továrna na dynamit (*Dynamitka*) a na umělé hnojivo (*Šrámovka*) v Zámeckém údolí.³⁰ Přínos obci přineslo i zřízení cihelny. S průmyslem se Bohnice začaly rozšiřovat o nové obyvatele, kteří se sem stěhovali za prací.

Obě továrny byly postaveny roku 1870. Práce v obou továrnách s sebou, vzhledem ke zpracovávanému materiálu, nesla riziko ohrožení zdraví a v leckterém případě i života. Někteří bohničtí obyvatelé docházeli též do továren v Libni a Holešovicích.

Dynamitka byla založena švédskou firmou Nobel. V této továrně došlo ke třem výbuchům. K prvnímu došlo již dva roky po zahájení provozu. Ve všech případech bylo usmrceno či těžce zraněno několik pracovníků. Počátkem roku 1922 zde byla výroba dynamitu zrušena a *Dynamitka* byla převedena pod novou státní továrnu v Semtíně u Pardubic. Několik dělníků zaměstnaných v původní *Dynamitce* se tak z Bohnic i s rodinami odstěhovali za prací. Druhá továrna, *Šrámovka*, byla postavena německou firmou Schramm k výrobě umělého hnojiva. Kyselina sírová, která se při práci používala, stála za řadou vážných úrazů.³¹

Díky trvalému zaměstnání v těchto továrnách si někteří zaměstnanci začali stavět vlastní domy. Bohnice se rozšiřovaly a spolu s přibývajícimi domy přibývali i noví usedlíci a *živnostníci*.

dovršila první světová válka, po níž se kdysi bohatá vinice již nikdy nevzpamatovala. Místu, kde stával starý lis se od té doby říká „Zbořeňák“.

³⁰ Viz podkapitola 3.2 Zámky.

³¹ VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Bohnice: 1971

Jednou z živností byla od poloviny 19. století *cihelna* v blízkosti Bendovky. Velké množství bohnických a ústavních domů bylo postaveno z cihel právě této cihelny. Provoz zde ustal v průběhu druhé světové války a už se nikdy neobnovil. Budovy cihelny chátraly a byly zbořeny.

Dalšími živnostmi v 19. století byly například krejčovství, obuvnictví a obchody s potravinami. Za téměř neškodné konkurenty mohli majitelé potravinářských obchodů považovat bohničanům známé babky, paní Jalovcovou a Bukovskou, které po obci rozvážely svou skromnou úrodu z vlastní zahrádky a sem tam nějaké dobroty pro děti. Velký přírůstek podnikatelů byl zaznamenán po *zřízení Zemského ústavu pro choromyslné* v roce 1905, kdy se do Bohnic za práci přistěhovalo mnoho nových obyvatel. Krátce před vypuknutím druhé světové války stávaly v Bohnicích čtyři velké koloniální obchody. Dále zde byly dva pekařské závody, Baťův obchod s obuví, čtyři holičství, čtyři řeznictví, sokolovna, drogerie, obchod s textilem, kloboučnictví, cukrárna, atd. Lze tedy říci, že Bohnice byly díky početným a rozmanitým podnikům soběstačné.

Téměř žádná ze živností však nebyla schopna obstát následkům *první světové války a meziválečné hospodářské krize* (1929 – 1933). I přes úpadek drobných podnikatelů však v Bohnicích nebyl oproti jiným čtvrtím dopad tak krutý, a to díky Ústavu pro choromyslné (1909)³², který většině bohnickým obyvatelům zajišťoval stálé zaměstnání.

Po roce 1918 byl v obci započat rozsáhlý rekonvalescenční proces, vznikly dvě důležité silnice spojující Bohnice s centrem města a dalšími částmi Prahy 8 a životní úroveň se postupně zlepšovala. V té době vznikaly v Bohnicích první *politické strany*. Nejsilnější zastoupení měla v poválečném období *demokratická strana*. Po vnitřních rozporech v této straně v roce 1921 převzali vedení *komunisti*. Vedle těchto stran v Bohnicích působila například Lidová a Česká socialistická strana.

V polovině třicátých let byla dokončena výstavba tak zvaných Nových Bohnic, čtvrtě s rodinnými domky.³³ Dnem 1.1.1922 se Bohnice spolu s dalšími třiceti sedmi obcemi přičlenily k Velké Praze a staly se součástí Libně.

Druhá světová válka se na Bohnicích podepsala již znatelněji. Z Psychiatrické léčebny se stalo „středisko“ nacistů. Působí tak poněkud paradoxně, že právě zde se později odehrávala odbojová činnost. Během *Květnového povstání* (5. – 9. května 1945) byla několika granáty zasažena léčebna a bohnická sokolovna při palbě z vrchu Čuba na Chabry

³² Viz podkapitola 6.1 Psychiatrická léčebna Bohnice (PLB).

³³ Jedním z nich byl i Rodinný dům s ordinací uváděný v podkapitole 5.3 Rodinný dům s ordinací.

a Čimice. Při povstání zemřeli tři zaměstnanci ústavu, v koncentračních táborech 15 účastníků národního odboje z řad občanů a zaměstnanců ústavu.^{34 35}

Bohnice zůstaly stranou větších bojů. I přesto zde byly zřízeny pohotovostní čety, které odrážely nepřátelské výboje. Ty zabránily například pokusům SS-manů o výpad z Čimického háje a od Kobylis proti Velké Skále. Tyto čety také vypomáhaly nemocnici Bulovka dodávkami inzulínu, která jej měla silný nedostatek. *Příchodem Rudé armády* vojenská činnost dnem 9. května 1945 v Bohnicích skončila. Tato událost je připomínána pískovcovým památníkem umístěným v roce 1975 na okraji Čimického háje.³⁶

Druhá světová válka hluboce poznamenala hospodářskou úroveň obce, například pro nedostatek pohonných hmot musela být zastavena doprava po dobu 15 měsíců; ustala činnost bohnické cihelny a usedlosti Bendovky.

Další významnější zprávy o Bohnicích se týkají až začátku výstavby sídliště, zahájené v roce 1972. Pod vedením Pražského projektového ústavu v čele s architektem Havránkem bylo sídliště dokončeno v roce 1980 a stalo se tak součástí Severního Města.

Výstavba Severního Města v 70. a 80. letech minulého století byla *největším urbanistickým i stavebním počinem* v rozvoji Prahy po druhé světové válce. Severní Město tvoří řetězovitý pás čtvrtí Prosek, Ďáblice, Kobylisy a Bohnice. Každé území má své specifické urbanistické řešení.

Sídliště Bohnice se rozkládá na zvýšené terénní terase 300 m nad mořem nad ohbím Vltavy. Téměř po celém svém obvodu je ohraničeno zajímavými terénními úpravami: Trojskými vinicemi, botanickou zahradou a Drahaňskou roklí, Čimickým hájem a parkem Psychiatrické léčebny Bohnice na severní a východní straně.

Původní urbanistický plán Sídliště Bohnice z roku 1966 nebyl přijat a byl vrácen k přepracování. To vyplývá z jednoho z mála dostupných autentických zdrojů ohledně této výstavby, ze *Zprávy o plánovací, investiční a projektové přípravě sídliště Bohnice*. V ní se uvádí, že původní návrh vypracovaný Pražským projektovým ústavem nebyl Útvarem hlavního architekta města schválen, a to z následujících důvodů:

³⁴ Viz podkapitola 6.1 Psychiatrická léčebna Bohnice (PLB).

³⁵ TICHÝ, Josef. *Stručná historie obce Bohnice od nepaměti do 20. století*. Praha: 1992.

³⁶ ČVANČARA, Jaroslava. *2. Světová válka v ulicích Prahy 8*. Praha: Úřad MČ P8; Vojenský historický ústav Praha, 2007.

„a) zástavba je příliš hmotná a v hlavních siluetách působí nepříznivě, b) nejsou jednoznačné názory sociologů a hygieniků, c) výšková zástavba vyžaduje zásadně odlišné řešení od současného způsobu typových staveb.“³⁷

Dále se v něm uvádí, že 30.6.1967 měl být schválen nový návrh (se změnami v oblasti technologie, rozvodů energie, větrání, výtahů, odstraňování odpadků, obvodových plášťů, které měly být náročnější na tepelnou a zvukovou izolaci a podobně) a výstavba měla být zahájena v roce 1969. Přepracovaný územní plán byl radou Národního výboru hlavního města Prahy (NVP) opravdu schválen v roce 1967, ale termín výstavby nebyl dodržen o tři roky (byla zahájena v roce 1972). Generálním projektantem sídliště byl Pražský projektový ústav hlavního města Prahy, ateliér ETA v Praze. Hlavním architektem byl Ing. arch. Václav Havránek. Generálním dodavatelem sídliště byly Pozemní stavby Praha.

Sídliště se původně rozkládalo na ploše 147 hektarů a bylo určeno pro přibližně 33 000 obyvatel. Jeho výrazným prvkem bylo a do dnešní doby je téměř všudypřítomná zeleň.

Ulice v Bohnicích byly pojmenovány z velké části podle polských měst (Zhořelecká z roku 1976, Poznaňská a Vratislavská z roku 1975, a tak dále) a podle jmen účastníků českého odboje ve druhé světové válce. Ulice pojmenované po účastnících odboje dostaly své názvy v roce 1976. Jde například o ulici Dolákova, která nese jméno na památku Jaroslava Doláka, povoláním typografa, který vybudoval ilegální organizaci KSČ v Praze-Holešovičkách. V roce 1940 byl zatčen gestapem a o dva roky později popraven ve Flossenbürgu. Podobný osud potkal Oldřicha Feřteka, který se za okupace zapojil do odboje distribucí letáků a vybíráním příspěvků na postižené ženy. V roce 1942 byl umučen v Mauthausenu. Ulice Kusého dává vzpomenout na Františka Kusého, strojního zámečnicka a člena KSČ. V roce 1921 založil družstvo Kladenská Komuna a o tři léta později odjel s dalšími komunistickými členy na Kavkaz. Onemocnění manželky jej přimělo k návratu do Prahy, kde byl v roce 1943 zatčen gestapem a v roce 1945 popraven v koncentračním táboře Terezín. Z ulic, které získaly svá jména odjinud, jmenuji například ulici Hackerova, v níž bydlím. Karel Hacker (1876-1972) byl zakladatelem a dlouholetým vedoucím loutkového divadla Jiskra v Praze 8. Za svou divadelní činnost byl vyznamenán odznakem Matěje Kopeckého. Vedle loutek se věnoval i učitelství.³⁸

Územně bylo sídliště rozděleno do *čtyř soběstačných celků* (Odra, Visla, Nisa, Krakov) soustřeďujících se kolem center občanské vybavenosti, přičemž čtvrtý z nich zajišťoval

³⁷ Rada NVP – *Zpráva o územně plánovací, investiční a projektové přípravě sídliště Bohnice*, 1966. s.48

³⁸ *Vznik názvů ulic v Praze 8*. Praha: Obvodní kulturní dům Praha 8; Dokumentační středisko, 1988.

i obchodní a společenské vyžití. Jak se uvádí v Bilanci a perspektivě výstavby socialistické Prahy hodnotící pátou pětiletku (1971-1975), občanská vybavenost v těchto centrech byla významně nedořešena. Náprava těchto nedostatků se pak stala jedním z hlavních plánů následující pětiletky.

Součástí projektů výstavby sídliště bylo i zřizování škol. Každý z okrsků měl alespoň jednu jesle, jednu mateřskou a základní školu a dětské hřiště. Jeslí bylo dohromady vystavěno šest, stejně tak mateřských škol a základních devítiletých škol bylo pět.³⁹

Poliklinika Mazurská byla umístěna do 3. okrsku (Nisa). Tato část Bohnic spadá do katastrálního území Trója a bývá také označována jako „Bohnice-jih“. Polikliniku Mazurská navrhli Karel Koutský a Jan Kozel v letech 1976-1985. K znejistění geometrické kompozice jednotlivých prvků a pro změkčení přísných hmot použili záměrně hnědou keramiku. Chtěli tak dosáhnout kontrastu s okolním prostředím „nudné“ šedi panelových domů.⁴⁰

Kulturní a vzdělávací centrum sídliště bylo soustředěno do centra Krakov.⁴¹ V tomto okrsku byla také umístěna nejvyšší budova sídliště, původně určená k administrativním účelům a později k poskytování hotelových služeb.⁴²

Jako levné a rychlé bydlení vznikaly v druhé polovině 20. století *panelové domy*. Zatímco západní Evropa opouštěla od panelové výstavby v 70. letech, komunistické země si do pádu režimu v tomto stylu libovaly. A Česká republika je patrně zemí s největším počtem „panelákových“ sídlišť v Evropě. Výstavby tohoto typu bývají často kvůli svému těžkopádnému vzhledu a poměrně rychlému technickému zastarávání kritizovány, na druhou stranu však obyvatelům poskytují velkou koncentraci zeleně, která by se v centru těžko hledala. Panelové domy stavěné po roce 1972 (což je případ Sídlíště Bohnice) jsou podle architektů navíc odolnější než jejich předchůdci. Mají pevné nosné konstrukce a byly stavěny tak, aby alespoň částečně byly schopny vzdorovat plynovému výbuchu. Problémy mohou nastat s nekvalitně vyrobenými dílci. V takovém případě dochází k reznutí kovových výtuzí panelů. Pokud však byly použity kvalitní díly, životnost panelové stavby může být až sto let. Nespornou nevýhodou byla dříve chronická ztráta tepla panelových

³⁹ POHL, Josef; a kol. *Byty včera, dnes a zítra : Publikace o přehledu činnosti Hl. m. Prahy*. Praha: VHMP-VS, Orbis 1976

⁴⁰ BAŠE, Miroslav. *Česká architektura 1945 – 1995 : Katalog stejnojmenné výstavy*. Praha: Obec architektů, 1995.

⁴¹ Více viz podkapitola 4.3.1 Kultura a zábava.

⁴² Hotel Duo.

domů. Ta se však později začala řešit polystyrenovými výplněmi, které zároveň znamenaly i vzhledovou změnu obvodového pláště.⁴³

První panelové domy v České republice byly postaveny v Praze v roce 1956. Stavěly se až do roku 1990 a byly vnímány jako rychlé řešení bytové krize. Přestože se po dvaceti letech začaly objevovat závažné technické problémy, ve výstavbě se pokračovalo. Od první poloviny 90. let se kritický stav pokoušelo alespoň částečně vylepšit několik architektů formou nástaveb pseudobarokních střešních panelů, což se neukázalo jako šťastná volba. Později proběhla další vlna *humanizace* sídlišť, tentokrát formou *barevného řešení*⁴⁴. Ukázkou těchto snah je i barevný koncept panelákové výstavby sídliště Bohnice, o níž se postaral architekt Ladislav Lábús. Tento architekt byl mezi předními českými architekty první, kdo se po roce 1990 zabýval budoucností panelových domů. Jeho východiskem při barevném řešení bylo přitom narušení jednotné šedi sídliště, respektování tvaru a typu paneláku, jeho polohy a umístění v kontextu a případné použití geometrických obrazců, které se s krabicovitým tvarem stavby doplňují. Lábús má zásluhu na barevnosti bohnických paneláků v ulicích Mazurská a Lodžská, které patří k nejdelším v Praze (352 m). Zde zvolil barevnost, která není formální, ale odkrývá konstrukční logiku domu. Panelovou podstatu a princip "složenosti" a "rozebíratelnosti" umocňuje rastr na ploše. Hmotu rozměrného objektu je odlehčena pomocí barevných odstínů.

Ladislav Lábús je jedním z prvních významných architektů, kteří se k fenoménu "sídliště" a jeho revitalizaci vyjadřují pozitivně. Tvrdí, že sídliště mají svou hodnotu právě v tom, že pravdivě vypovídají o své době. Na problém je tedy zapotřebí se dívat z druhé strany: za anonymitu sídliště nemůžeme vinit sídliště samotné, ale musíme si uvědomit, že příčinou

⁴³ <http://hn.ihned.cz/c1-47407780-panelak-je-panelak-je-panelak>

⁴⁴ V záznamu Návrh barevného řešení sídliště Bohnice z roku 1980 Útvar hlavního architekta hl. m. Prahy s odborem místního průmyslu a služeb NVP předkládá zprávu o návrhu barevného řešení sídliště Bohnice. Na zasedání byla projednávána tato témata:

1) „Návrh barevného řešení fasád zpracoval PÚ VHMP – ateliér 6 jako 2. variantu řešení s jemnějšími tóny barevného pojetí vnitřních prostorů sídliště s omezením počtu pojednaných štítů.“ (str.1).

Na okrajových panelácích sídliště byly navrhovány barvy tmavších a studenějších tónů, vzhledem k potřebě „hloubkového členění kulisově působícího a sčítajícího se okraje zástavby při dálkových pohledech ze Suchdola a z Baby.“ (str.1).

Z technologického hlediska se mělo jednat o pokus s prvním užitím nástřikové omítky MONOFAS.

2) Realizací barevného řešení byla pověřen n.p. Pražská stavební obnova. Práce měla být zahájena ve 2. čtvrtletí roku 1981 v rámci akce „Obnova Prahy“.

3) Financování úprav nebylo možné z prostředků NVP, a tak muselo být čerpáno ze zdrojů vlastníků nebo operativních správců domů. Celkové náklady činily 3 741 872 Kč.

Útvar hlavního architekta hl. m. Prahy, odbor MPS NVP Návrh barevného řešení sídliště Bohnice, 1980.

jeho vzniku je anonymní doba, v níž žijeme. Prvotní impuls ke změně stavu tedy musí vzejít od nás: „ (...) Sídliště přestanou být palčivým problémem, až spolu s námi dorostou, a bud' přivykneme anonymitě doby a otevřená urbanistická struktura bude v relaci k otevřenosti a entropii mediální doby, nebo nám začnou vadit natolik, že nás přimějí ke změnám způsobu života a hodnot (...)“ Je také nutné mít na mysli, že dnešní pohled na sídliště, jak tomu bývá, může být přirozeným vývojem za čas zcela odlišný. “ (...) Jestliže cítíme profesní a lidskou odpovědnost za to, že sídliště vznikla, snažme se pomáhat překlenout období, kdy jejich hodnotu nejsme schopni vnímat a nemáme prostředky je odstranit, nebo transformovat (...) Hledejme, co v sobě skrývají a jak pomoci při jejich příští transformaci – bez hlásání nesplnitelných přání, ale s vědomím krátkodobosti našich odsudků a s vírou v nekonečnost vývoje města a společnosti.“⁴⁵

Panelové domy v Bohnicích jsou převážně osmipodlažní a dvanáctipodlažní. Jsou vystavěny především v konstrukčních soustavách VVÚ-ETA, TO8B a Larsen-Nielsen.

Výškově dominantní stavbou je sedmnáctipodlažní stavba v ulici Vratislavská v bezprostřední blízkosti střediska Odry. Jde o ověřovací stavbu z druhé poloviny sedmdesátých let 20. století.

Přes silnici se nachází *experimentální panelový dům v ulici Hlivická* z roku 1974.⁴⁶ Tato stavba je nápadná tím, že se skládá ze dvou částí, které jsou spolu spojeny průchodovými koridory. Atypičnost však spočívá především ve vnitřním uspořádání: v části, která se nachází blíže Psychiatrické léčebně, chybí schodiště mezi přízemím a třetím patrem (obyvatelé jsou v tomto úseku odkázáni pouze na výtah a vypoví-li služby, pak musí přejít koridorem ve třetím patře do druhé části budovy). Toto řešení se však ukázalo jako vysoce riskantní při požáru v lednu 2011. Protože při požáru se nesmí výtahy používat, hasičům toto uspořádání velmi zkomplikovalo práci jak při evakuaci obyvatel, tak při samotné práci, kdy museli hadice tahat do třetího patra zvenčí oknem. V tomto domě se mimo jiné natáčel film *Vrať se do hrobu a Počítání oveček*.

⁴⁵ Časopis Architekt 1997, č. 22, str.60

⁴⁶ Odpovědnou organizací za experimentální výstavbu („objekt C“) a ověřovací výstavbu („objekt D“) byl určen n. p. Pozemní stavby Praha. Při výstavbě se objevily problémy s materiálem (zpožděné dodávky dílců z panelárny, pro těsnění spár namísto původně plánovaného chloroprenu byla používána mikroporézní pryž s kratší trvanlivostí, některé stěnové a obvodové dílce vykazovaly rozdíly v rovině) i s pracovními silami, a to v nedostatku kvalifikovaných dělníků.

Jinak vlastní konstrukčně technologická koncepce nové konstrukční soustavy Larsen-Nielsen byla ohodnocena jako kvalitativně vyhovující pro panelovou výstavbu.

Výstavba hl.m.Prahy, generální ředitelství, Rada NVP - Zpráva o náběhu výroby NKS Larsen-Nielsen v panelárně Praha-Malešice a realizaci experimentální ověřovací výstavby na sídlišti Bohnice, 1976

Po listopadu 1989 v Bohnicích nebyly privatizovány žádné významnější budovy. Došlo k četným přestavbám, rozšíření služeb poskytovaných městskou částí, ale v první řadě k obrovskému rozmachu živnostenského podnikání. Drobné živnosti nejrůznějšího typu zažívaly v té době rozkvět. Většinou však neměly dlouhého trvání. K těmto činnostem se často používaly prostory účelových objektů v obytných blocích (kočárkárny apod.).

V současnosti fungují v Bohnicích čtyři mateřské školy zřízené městskou částí a jedna Církevní mateřská škola logopedická Don Bosco v areálu ZŠ Dolákova, dvě klasické základní školy a dvě specifické (ZŠ při Psychiatrické léčebně sídlící v areálu gymnázia Ústavní a Don Bosco), jedna odborná střední škola a jedno gymnázium.⁴⁷

4.2. Doprava

Zřízení sídliště s sebou přineslo i nezbytnost rozšíření dopravního spojení, které bylo v Bohnicích tradičně špatné. Tak například i přes výstavbu dvou silnic spojujících obec s centrem Prahy a okolní Prahou 8 při revitalizaci území po 1. světové válce⁴⁸ došlo k zahájení provozu jediné *autobusové linky C* až čtyři roky po připojení Bohnic k Velké Praze (1922). Autobus vyjížděl od konečné tramvaje v Kobylisích a kolem Ústavu pro choromyslné se dostal do konečné stanice Bohnice. Tato linka byla v roce 1952 nově označena číslem 102. Tento autobus spojuje Bohnice s Kobylisy a Nádražím Holešovice dodnes. Jedná se tedy o nejstarší bohnickou autobusovou linku.⁴⁹

Druhá světová válka měla také neblahý dopad na bohnickou dopravu. Kvůli poválečnému nedostatku pohonných hmot byla doprava přerušena celých 15 měsíců.⁵⁰

Až s výstavbou sídliště došlo k podstatnému rozšíření autobusových linek: v roce 1975 sem bylo zavedeno šest nových linek (177, 183, 202, 200, 201 a noční 505). Rok nato zajížděly k zastávce Sídlíště Bohnice jih (dnešní Mazurská a Krakov)i linky č. 144 a 209. Další změnu představovalo prodloužení metra do Holešovic (dříve Fučíkova) v roce 1984, které se tak staly novým terminálem řady autobusových linek. Dnes je opět většina linek zkrácena a končí v původních Kobylisích, kde bylo v roce 2004 zavedeno metro.

⁴⁷ [http://praha8.cz/\(4szbshjgbmc1fm45qulx5r45\)/default.aspx?ido=8&sh=129083](http://praha8.cz/(4szbshjgbmc1fm45qulx5r45)/default.aspx?ido=8&sh=129083)

⁴⁸ TICHÝ, Josef. *Stručná historie obce Bohnice od nepaměti do 20. století*. Praha: 1992.

⁴⁹ K bohnické dopravě jsem v Archivu hlavního města Prahy našla zajímavý dokument. Jednalo se o koncesní listinu Magistrátu hl. m. Prahy z roku 1932 udělenou Zemským úřadem v Praze, která povolovala zřízení živnosti v autobusové dopravě na trati Bohnice – Kobylisy – Ďáblice. Více se mi však o této události nepodařilo kvůli chybějícím zdrojům dohledat.

⁵⁰ TICHÝ, Josef. *Stručná historie obce Bohnice od nepaměti do 20. století*. Praha: 1992

Bohnice se také mohou pyšnit neobvyklým způsobem dopravy, jakým jsou *přivozy*, a to hned dvěma. Praha má celkem 6 přivozů: P1 (Sedlec – Zámky), P2 (V Podbabě – Podhoří), P3 (Lihovar – Veslařský ostrov), P4 (Dětský ostrov – Národní divadlo – Hollar), P5 (Císařská louka – Jiráskovo náměstí), P6 (Modřany – Lahovičky). Tyto přivozy jsou začleněny do systému Pražské integrované dopravy (PID) a platí na nich klasické tarify této společnosti. V současné době tedy převoz z jednoho břehu na druhý vyjde na 26 Kč nebo bez dalšího placení s použitím předplatného kuponu MHD. Vyjma přivozu P3 je provozovatelem této služby První Všeobecná Člunovací Společnost.

Vznik přivozů sahá do dávné historie. Předpokládá se, že probíhal současně s městským osídlením na obchodních stezkách (přibližně 12. století). Funkcí přivozu je propojit konce pěších nebo vozových cest překřížených vodním tokem. Právo provozovat přivoz bylo dříve velmi ceněné a o tuto živnost býval velký zájem. Od poloviny 19. století byly přivozy nejčastěji buď soukromým majetkem nebo majetkem obcí. Obecním přivozem byl na počátku 20. století i přivoz Bohnice. Po roce 1949 provozoval většinu pražských přivozů komunální podnik Lázeňská a rekreační služba, od roku 1959 Kadeřnické a lázeňské služby hl. m. Prahy, po roce 1965 pak Pražské lázně. Zajímavým faktem je, že soukromé přivozy se zachovaly i v době socialismu. Jejich provozování povoloval příslušný národní výbor. Tam, kde byla převozní doprava nejintenzivnější, byly přivozy postupně nahrazeny mosty. Nejvíce se tato služba rušila po roce 1948, kdy ubývalo drobných živností a návštěvnosti. K mizení přivozů dále později přispíval významný rozvoj městské hromadné a automobilové dopravy a v neposlední řadě i finanční neatraktivnost pro jejich provozovatele. Na území dnešní Prahy fungovalo téměř 50 přivozů.

Jedním z nejdéle přeživších přivozů v minulém století byl přivoz *P1 zajišťující dopravu mezi Sedlcem a bohnickými Zámky*. Své služby ukončil na počátku 90. let, kdy při malé privatizaci o jeho provozování nikdo neprojevil zájem. Znovu svou činnost obnovil až v roce 2005, spolu s některými dalšími pražskými přivozy, jež byly tehdy nově zahrnuty do dotované hromadné dopravy. Jedná se o přivoz s celoročním provozem. Podle jízdního řádu převáží zájemce přibližně dvakrát do hodiny ve všední dny i o víkendech v čase mezi 5:30 a 20:00h. Jízdní řád však plní spíše formální funkci a přeprava je uskutečňována v uvedeném časovém rozmezí podle aktuálních potřeb uživatelů. Zatímco pozemní dopravou se cestující z Bohnic na druhý břeh dostane minimálně za 60 minut, přelodění trvá několik minut. Na levém břehu cestující může využít návaznosti autobusových linek směřujících do Roztok a na Okoř či v opačném směru do Podbabý a na Dejvickou. Krom toho se nedaleko nachází také vlaková zastávka Praha-Sedlec. Na bohnickém břehu je

zajištěno spojení v podobě autobusové linky 236 jedoucí přes Staré Bohnice, konečnou Sídliště Bohnice, po klesajících serpentínách k zoologické zahradě do konečné Podhoří.

Přívoz P2 (Podbaba – Podhoří) je situován blíže centra, na samotném pomezí městské části Bohnice a Troja. Existence tohoto přívozu je doložena již k roku 1888 pod tehdejšími názvem "lysolajský". Dočasně přestal být činný v 80. letech 20. století a do provozu byl znovu uveden o rok později než přívoz P1. Tato trasa propojuje Podbabu v místech vyústění Šáreckého údolí s protilehlým Podhořím. Od dubna do října posiluje spoj druhá loďka. Jízdní řád funguje stejně jako u přívozu P1. Na podbabském břehu navazují autobusy směřující na Dejvickou a směrem od Prahy do destinací obdobných u přívozu v Sedlci. Na pravém břehu mohou cestující využít autobusového spojení linek č. 112 a 236, z nichž první vede svou trasu přes zoologickou zahradu a končí na Nádraží Holešovice a druhá zaveze cestující do konečné Zámky přes trasu uvedenou u přívozu P1.

Oba přívozy zlepšují dostupnost jak obyvatelům přilehlých oblastí, tak návštěvníkům zoologické a botanické zahrady a turistům povltavských přírodních rezervací. Přívozy poskytují služby za každého počasí.

V nedávné historii se několikrát uvažovalo o zavedení tramvajových tratí či metra trasy C do Bohnic, ale zdá se, že zůstane jen u debat. Otázka zavedení elektrické městské hromadné dopravy na sídliště Bohnice vstoupila do diskuzí již při samotné výstavbě sídliště v 70. letech. V záměru byla výstavba *tramvajové* trati Dejvická – Podbaba – Suchdol – Bohnice – Kobylisy. Dvouvětvá trať měla přicházet od Kobylis Čimickou ulicí ke konečné Poliklinika Mazurská a druhé konečné Sídliště Bohnice přes lokální centrum Krakov. Tato trasa měla být uvedena do provozu současně s metrem C do Kobylis. Tento plán však kvůli protestům obyvatelstva a nezájmu radnice zůstal nenaplněn. Obyvatelé se stavěli proti kácení stromů, hluku a omezení prostoru pro automobily. Dnes je realizace této trati téměř nemožná kvůli stavebním úpravám v okolí metra Kobylisy. V roce 2007 byla k tramvajovému propojení obou břehů Vltavy, Suchdola a Bohnic, vypracována studie, čímž měl být vyřešen problém spojení této čtvrti s Dejvicemi. O dva roky později byla do tohoto projektu zakomponována i oblast zoologické zahrady v Tróji, a to u severní vstupní brány. K trati vedené Čimickou ulicí byly vypracovány tři varianty. Ve všech případech se počítalo s vybudováním tunelu v povltavských skalách. Dvě z nich protínaly konečnou Sídliště Bohnice. Další zavedení tramvají do Bohnic se mělo uskutečnit zřízením trati začínající ve Vozovně Kobylisy. Linka měla vést zadní částí po severním okraji Čimického háje a přes jihozápadní roh Psychiatrické léčebny se dostávat na konečnou Sídliště Bohnice. Nadto se ve všech variantách počítalo s *trolejbusovou* obsluhou Čimic, kopírující

trasu dnešní autobusové linky 152. Jižní Bohnice by byly obsluhovány i nadále především autobusy nebo zavedenými trolejbusy. Tento projekt by se však musel vypořádávat hned s několika překážkami. Jednu z nejzávažnějších překážek představovala nevyhnutelná demolice některých objektů v Čimické ulici. Jak je již výše zmíněno, bylo zvažováno i zavedení trolejbusů. Ty měly sloužit ke spojení východním směrem (s Prosekem, Vysočany, Malešicemi atd.), zatímco tramvaje měly zajistit spojení s metrem C a A v Dejvicích. Byly předloženy tři varianty podle kombinace dopravních prostředků. První varianta počítala pouze s využitím trolejbusů. Její nevýhodou bylo pouze lokální řešení dopravního spojení (napojení sídliště na metro C), které neumožňovalo spojení s Dejvicemi. Druhou variantou byla kombinace trolejbusů s tramvajemi: podle jednoho návrhu by tramvaje obsluhovaly "silnější" část sídliště včetně konečné Sídliště Bohnice a trolejbusy pak "slabší" jižní část (ulice K Pazderkám) a tunelem by se dostaly na druhý, suchdolský břeh, odkud by přes Podbabu pokračovaly do Dejvic. Ve druhém návrhu byly tramvaje a trolejbusy vedeny po stejné trase Čimickou ulicí přes Krakov do tunelu, ovšem již bez zajištění tramvaje do smyčky konečné Sídliště Bohnice. V posledním plánu tramvaje obsluhovaly pouze jižní – slabší – část sídliště, přičemž zbytek dopravy by zajišťovaly trolejbusy a autobusy. Tato trať by měla význam v první řadě jako propojení úseku Kobylisy – Bohnice – Dejvice. Její zápornou stránkou by však bylo komplikované napojení v Kobylisích, kde by na křižovatce Trojská – Uzavřená muselo být zdemolováno několik domů. Poslední navrhovanou variantou byla kombinace trolejbusů s centrální tramvajovou tratí. Tramvaje by jezdily osou sídliště, jak to bylo již v dřívějších plánech, spojovaly by s metrem C a vedly by do Dejvic, trolejbusy by spojovaly s východními částmi Prahy. V roce 2009 byla také na zažádání vršovické radnice vydána studie k tramvajovému propojení Vršovic a Jižního Města. Páteř přitom měla vytvářet trať Bohnice – Jižní Město protínající Vinohradskou nemocnici. Jednalo se o tuto trasu: Bohnice – Kobylisy – Palmovka – Ohrada – Želivského – Vršovice – Bohdalec – Spořilov – Jižní Město (Opatovice), případně Průhonice a Jesenice.

O propojení oblasti Suchdola s protějším břehem se mluvilo již v 50. letech 20. století. Tenkrát však spojovacím prostředkem neměl být tunel, ale *silniční a zároveň tramvajový most* ze Suchdola do Podhoří. Tato myšlenka se znovu stala aktuální v roce 2010 jako součást navrhovaného územního plánu, v němž byla navržena výstavba tramvajového mostu ze Suchdola do Bohnic. Na bohnické straně by se trasa ubírala dále kolem hlavního vstupu trojské zoologické zahrady, nahoru do ulice Pod Hrachovkou okolo horního parkoviště zoo, odkud by pokračovala do Bohnic směrem k ulici K Pazderkám. Přestože

jedním z hlavních záměrů projektu bylo lepší zpřístupnění zoologické zahrady, právě odsud se ozývají četné námitky. Vedení zahrady argumentuje, že by zavedení tramvajové linky nenávratně poškodilo charakter Tróji, způsobilo hluk, a tak vážně narušilo vhodné podmínky pro tamější zvěř a v podstatě by areál rozdělilo na dvě části. Vzhledem k technickým problémům spočívajících v prudkém stoupání, jež pro tramvaje může být nepřekonatelnou překážkou, se však s největší pravděpodobností vedení zahrady realizace projektu nebude muset obávat.

V současné době se o zavedení tramvajových linek na Sídliště Bohnice opět seriózně uvažuje, a to na základě průzkumu Ropidu z května tohoto roku (2011), jehož cílem bylo zjistit četnost výstupů a nástupů v daných místech. Dopravní společnost přihlíží k ekologické zatíženosti lokalit, v nichž je vysoce frekventovaná autobusová doprava. Vedle Suchdola a Spořilova jsou takovouto oblastí právě Bohnice. Přitom právě tato čtvrt je podle dopravních podniků na přípravu nejjednodušší a nejméně finančně náročná. Generální ředitel DP, Martin Dvořák, to komentuje: *“Prostory jsou zde na to dostatečné, navíc se o tomto prodloužení uvažovalo mnohokrát už v minulosti,”* řekl Dvořák.⁵¹ Přes trvalý odpor obyvatelstva a radnice je tedy možné, že v budoucnu budou tramvaje křížovat i Sídliště Bohnice.

Dalším pokusem o vyřešení problematického spojení Bohnic se Suchdolem byl stavební projekt *silničního mostu*. Ten se měl nacházet o něco dál centru než výše zmiňovaný most pro tramvaje. Soutěž na projekt byla vypsaná v roce 1998 Ředitelstvím silnic a dálnic ČR. Zvítězil návrh vedoucího Katedry ocelových konstrukcí Stavební fakulty ČVUT v Praze, Prof. Ing. Jiřího Studničky. Dokumentace pro územní rozhodnutí byla vypracována v roce 2003 a stala se součástí *projektované stavby 519 Suchdol – Březiněves na Pražském okruhu R1*. Dvouobloukový most s ocelovou konstrukcí měl být třípatrový, z čehož dvě horní patra měla sloužit pro automobily (prostřední část pro směr ze Suchdola do Březiněvsi a horní, o 10 metrů výše, pro směr opačný) a spodní patro bylo určeno chodcům a cyklistům. Celková délka mostu představovala 470 m a výška 79 m. Žádné podpory mostu neměly zasahovat do řečiště ani do chráněných povltavských oblastí. Mezi výhody mostu byly řazeny například ekonomická výhodnost třípatrového řešení, minimalizace zastíněné plochy pod mostem, řešení konstrukce tak, že nebude nijak narušovat vzletový a přistávací prostor letiště Ruzyně, nosná konstrukce, která nevystupuje nad horní mostovku a nebude tak bránit volnému výhledu. Při stavbě měly být montážní dílce dopravovány po silnici severně od Bohnic. Nejenom to, ale mnohem závažnější důvody přimělo obyvatelé Bohnic

⁵¹ http://prazsky.denik.cz/zpravy_region/tramvaje-se-tlaci-do-suchdola-a-bohnic20110511.html

i jiných dotčených částí Prahy sepsat petici proti plánované stavbě. Nejpočetnější skupinu podávající odvolání proti rozhodnutí Ministerstva pro místní rozvoj o výstavbě mostu tvořili obyvatelé Prahy 8 a následně Prahy 6. Nelibost vzbuzovali především nesrovnalosti v přípravných procesech, nesoulad s Evropskými směrnici, nepodloženost ekologické nezávadnosti a obavy ze způsobeného hluku. Ministerstvo nakonec jejich argumenty respektovalo a projekt silničního mostu Suchdol – Březiněves tak byl v březnu 2010 zrušen.⁵²

4.3. Trávení volného času v 19. a 20. století

4.3.1. Kultura a zábava

Kulturní programy v Bohnicích nabízely poměrně velké množství možností, jak zdejší obyvatelé mohli trávit volný čas. Do *hudebního světa* se ve druhé polovině 19. století mohli nechat vtáhnout nejstarší bohnickou hudební kapelou zvanou „*australská*“, lidově též přezdívanou „*Sračka*“.⁵³ Ve 20. století působilo v Bohnicích několik místních kapel. Jednou z nich bylo *smyčcové těleso* vedené jistým pracovníkem z Dynamitky, které od roku 1905 hrávalo v hostinci U Urválků. Za zmínku dále stojí *dechová kapela* skládající se z *ústavních zaměstnanců*, která zanikla až v 60. letech 20. století. Ústav měl i vlastní pěvecký sbor, v němž zpívali i někteří pacienti a také *divadlo*, jehož členové působili i v jiných bohnických divadelních souborech. Představení ústavního divadla mohli kromě pacientů navštěvovat i obyvatelé Bohnic. Činnost divadla ustala v roce 1951, kdy budovu převzali komunisté.⁵⁴ Ještě před tímto divadlem bylo možno zajít na představení nejstaršího bohnického divadelního spolku *Vzájemně se podporující a vzdělávací besedy Svornost*, který se sdružoval od roku 1897. Beseda Svornost měla vlastní knihovnu. Svá divadelní vystoupení pořádala v hospodě U Růžičků, kde po jejím odchodu účinkovalo divadelní *seskupení Tyl*, a později U Dědků. Po první světové válce divadelní soubor Svornost pokračoval ve své činnosti, tentokrát pod jménem *Dělnické divadlo*. Přejmenování se divadlo dočkalo ještě dvakrát: jednou v roce 1930, kdy komunisté nařídili

⁵² K detailnějšímu urbanistickému konceptu Bohnic a s tím souvisejícím oblastem v současné chvíli nejsou dosažitelné autentické hlavní zdroje. Dokumentace výstavby byla vlastnictvím Výstavby hlavního města Prahy a po jejím zrušení přešla do fondů Archivu hlavního města Prahy. Zde však ještě velké množství dokumentů nemají zpracované a pro veřejnost tedy zůstává tato část nepřístupná. Na tomto místě předkládám alespoň něco málo, co se mi podařilo k tématu v Archivu dohledat.

⁵³ VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Bohnice: 1971.

⁵⁴ TICHÝ, Josef. *Historie bohnické psychiatrie v letech 1903-1972*. Praha: 1995.

změnit název na *Spolek divadelních ochotníků v Bohnicích* s podtitulem Dělnické divadlo. Po zbudování Dělnického domu v roce 1926 získalo divadlo své nové působiště. V padesátých letech uskupení naposledy změnilo své jméno: ze Spolku divadelních ochotníků se stalo *Lidové divadlo*. Ještě v roce 1959 hrálo jedno ze svých posledních představení: Nezvalovu *Manon Lescaut*. Dalším větším divadelním souborem byl *divadelní odbor Sokola* se sídlem v Bohnické sokolovně. V sokolovně bylo mj. v provozu i kino Sokol, na jehož promítání se chodili dívat i lidé z okolních vesnic.

Zmínila jsem ta největší bohnická divadla z 19. a 20. století. To ovšem neznamená, že tu nebyly další divadelní, i když menší, spolky. Divadelní činnost všech ochotnických souborů však v 50. letech 20. století postupně zanikala. Důvodem bylo převzetí objektů a kulturních aktivit komunistickou vládou, která je využívala ke svým, výhradně politickým, zájmům.

Bohničané devatenáctého století si mohli odpočinout v jedné ze tří hospod. Nejstarší z nich, zvaná „*U Fraňků*“, se nacházela pod farou. Druhá hospoda, „*U Dědků*“ (později přejmenovaná „*Na Zátiší*“), bývala v dolních Bohnicích a poslední, vedle statku Vraných, se nazývala „*U Růžičků*“. Tyto hospody zanikly po druhé světové válce.⁵⁵ Od 20. století přibývaly hospody nové - například v ústavním areálu zvaná „*Na Zastávce*“. V roce 1927 byl postaven družstevní Dělnický dům, jenž se díky svému velkému tanečnímu a divadelnímu sálu stal centrem společensko-kulturního dění.

V Bohnicích se také zakládaly různé zájmové spolky. Byl jím například rybářský spolek, kuželkáři, kulečníkáři a myslivecký odbor.

Spolu s výstavbou sídliště v 70. letech 20. století byly stavěny i budovy pro kulturní vyžití. Hlavním střediskem se stal *Kulturní dům Krakov*, kde dodnes v kulturním domě poskytuje služby Městská knihovna. V prvním patře sídlí Odbor školství a Odbor kultury Úřadu městské části Praha 8. Veřejnost může využít velmi široké a pestré nabídky kulturního, vzdělávacího i sportovního programu.

V roce 1991 byl založen dnes již tradiční a velmi oblíbený festival *Mezi Ploty*. Jemu a Babímu létu se více věnuji v kapitole o Psychiatrické léčebně, která tyto akce pořádá. A to kvůli „nadstavbovému“ poselství, které tyto kulturně-umělecké projekty nesou.

Poměrně čerstvým zpestřením bohnického života jsou Starobohnická posvícení farnosti Sv. Petra a Pavla. Víkendová akce probíhá na Starobohnickém náměstí a je zaměřena především na dětské obecnstvo. Jsou zde k vidění ukázky staročeských řemesel a jídel, děti se mohou účastnit různých dílen, podívat se na divadlo, poslechnout koncert, atd.

⁵⁵ VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Bohnice: 1971.

Neděle probíhá v poklidnějším duchu – na programu jsou duchovní a hudební události v kostele.⁵⁶

V Bohnicích se koná i spousta dalších menších akcí po celý rok, vzhledem k jejich množství jsem zmínila jen ty největší a nejvýznamnější.

4.3.2. Sport

Vedle kulturní výplně volného času mohli obyvatelé Bohnic od počátku 20. století využívat nabídek vznikajících *sportovních spolků*. Nejstarším takovým spolkem byla *Dělnická tělocvičná jednota*, založena roku 1906. Sídlila v hostinci U Urválků a později nesla název *Jednota proletářské tělovýchovy*. Když byl koncem dvacátých let postaven Dělnický dům, Jednota získala své nové sídlo. Po roztržce s levicí členové cvičili v hostinci U Růžičků a za krátký čas si vybudovali tělocvičnu v bývalé ústavní pískovně.

Kromě sportovních aktivit pořádal tento spolek zábavní akce a vedl početný pěvecký sbor.

Roku 1910 byla založena *Tělocvičná jednota Sokol v Bohnicích*, sídlící v hostinci U Hoserů. O 20 let později si Sokol zřídil vlastní tělocvičnu – sokolovnu. Pod činnost Sokola spadaly i jiné než sportovní zájmy: vlastnil výše zmíněné kino a divadelní soubor, loutkovou scénu a hudební kapelu. Od roku 1953 se Sokolu začalo říkat *TJ Slovan Bohnice*. Sokolovna byla poničena během Květnového povstání⁵⁷ a v důsledku výstavby sídliště v 70. letech zbourána. Náhradní útočiště našli členové Sokola v ústavní pískovně.

Nejrozšířenějším sportem v Bohnicích byl fotbal. Prvním fotbalovým klubem byl *FK Praha Bohnice* se sídlem U Hoserů, fungující v letech 1920-1928. Roku 1930 byl ustaven nový sportovní klub zvaný *Bohnický SK*. Od roku 1935, již pod názvem *Čechoslovan VIII*, měl své sídlo v Dělnickém domě. Jeho hřiště potkal v 70. letech stejný osud jako sokolovnu.

Od 80. let se táhne výstavba plaveckého areálu na Velké Skále. Projekt byl na několik dlouhých let zastaven, takže nedávná práce s viditelnými výsledky obyvatele Bohnic, kteří byli zvyklí dvacet let míjet MHD zbořeniště naproti Čimickému háji, doslova šokovala.

Chloubou Bohnic z poslední doby je moderní multifunkční hřiště při ZŠ Dolákova, na němž se konají mezinárodní a světová utkání v softbale.⁵⁸

⁵⁶ <http://farnost-bohnice.cz/>

⁵⁷ ČVANČARA, Jarosla. *2. Světová válka v ulicích Prahy 8*. Praha: Úřad MČ P8; Vojenský historický ústav Praha, 2007

⁵⁸ <http://www.joudrs.cz/>

4.4. Bezpečnost a zdraví

Ze spolků chránících obyvatele Bohnic v 19. a 20. století stojí za zmínku *dobrovolný hasičský sbor*, založený roku 1889. Požární pozorovatelnu měli hasiči za stodolou Vraných. Před založením tohoto sboru se několik jeho pozdějších účastníků podílelo na hašení požáru Národního divadla dne 12. srpna 1881. Hasičský dobrovolný sbor byl ve 20. století nahrazen profesionálním požárním sborem města Prahy.

Další záslužnou organizací, působící v Bohnicích v první polovině dvacátého století, byl *Československý červený kříž*, který nabízel pomoc starým a nemocným lidem.

Při zakládání sídliště byla ve čtvrtém okrsku zřízena *poliklinika Mazurská*.

Psychiatrické léčebně a organizacím na pomezí zdravotnictví a sociální péče (Domov důchodců pro seniory, Hospic Štrasburk, Fokus Praha) se podrobně věnuji v samostatné kapitole „Instituce sociální a zdravotnické péče“.

5. Významné architektonické stavby v Bohnicích

Je až zvláštní, kolik architektonických skvostů se může nacházet na tak malém území, jako jsou Bohnice. Skutečnou pýchou obce je z historického hlediska kostel Svatého Petra a Pavla, v němž byla nalezena listina z roku 1158. Jedná se o nejstarší dokument Archivu hlavního města Praha, jež poskytuje svědectví o historických událostech tehdejší doby. Kousek od kostela se nachází malebný barokní statek Vraných, kulturní památka první kategorie. Nechybí zde ani zajímavé ukázky moderní architektury. Významný přínos představovala pro Bohnice tvorba Vlada Miluniče, autora proslulého Tančícího domu, jež se spolu s Janem Línkem podílel na projekci Domova důchodců v Bohnicích⁵⁹, ve své době pokrokové a provokativní stavbě. Tento autor stojí také za stavbou autobusové zastávky Netopýr, jenž byla nedávno zbořena a za rekonstrukcí přilehlého parku. Nejrozsáhlejším architektonickým objektem je beze sporu areál Psychiatrické léčebny Bohnice, v čele s předním architektem Roštlapilem. Ukázkou netradičního funkcionalismu je Rodinný dům s ordinací tvůrčí dvojice Oehlerových. Nedílnou součástí bohnické architektury jsou také hřbitovy, z nichž se na tomto místě budu věnovat jen těm, které fungují do dneška, tedy bohnickému a unikátnímu zvířecímu hřbitovu.

Do této kapitoly jsem úmyslně nezařadila architekturu Psychiatrické léčebny v Bohnicích a jejího bývalého hřbitova a Domova pro seniory Slunečnice. Považuji za důležité, aby byl výklad k těmto dílům podán kompaktně, a tak se jim jako celku věnuji podrobněji v následující kapitole.

5.1. Kostel Sv. Petra a Pavla

Tento římskokatolický farní kostel, původně zasvěcený pouze Sv. Petru, je významnou nemovitou kulturní památkou Prahy 8. Dopomohl ujasnit a potvrdit některé události dějin České země. Při jeho přestavbě v roce 1790 byly v kvádru hlavního oltáře objeveny zakládací desky z roku 1158 spolu s ostatky svatých. Jde o první písemnou zmínku o Bohnicích a zároveň se jedná o nejstarší listinu Archivu hlavního města Prahy. Tato listina byla prohlášena kulturní památkou.

Pergamen udává, že kostel byl vystavěn proboštem Vyšehradské kapituly Gervasiem v roce 1158 a téhož roku 30. května vysvěcen třináctým pražským biskupem Danielem I. Vysvěcení proběhlo za účasti druhého českého krále Vladislava II. a jeho ženy Judity (Jitky).

⁵⁹ Dnes „Domov pro seniory Slunečnice“ – viz podkapitola 6.5 Domov pro seniory Slunečnice (DSS).

Právě v těchto informacích spočívá cennost listiny. Vedle údajů o založení kostela upřesňuje některé historické události. Tak bylo potvrzeno, že Vladislav, který se účastnil vysvěcení bohnického kostela v tomtéž roce, kdy byl v Řezně povýšen z knížete na krále a kdy uskutečnil slavné tažení do Milán, měl již 30. května 1158 královský titul (udává se, že jej obdržel v lednu tohoto roku), a že biskup Daniel 30. května nebyl ještě v Itálii, ale zdržoval se na českém území. V dokumentu jsou dále uvedena jména svatých, jejichž ostatky měly být v oltáři uloženy. Výčet všech jmen se však neshodoval se skutečností. Nalezené ostatky byly baleny do hedvábné tkaniny různé barvy a převázány šňůrkou, na níž byl přichycen pergamenový proužek označující červenou či černou barvou jméno dotyčného světce. Šlo například o Sv. Adalberta, Sv. Gotharda, Sv. Václava, Sv. Marii Magdalenu.⁶⁰

Po husitských válkách byla fara delší dobu neobsazena. Za třicetileté války byl kostel vyplněn a znovu vysvěcen v roce 1673. V roce 1702 byly Bohnice připojeny k faře v Liboci. Fara získala zpět svou samostatnost až v roce 1738. Tohoto roku k ní byla přistavena jednopatrová barokní budova.

Původně románská stavba, vybudována na půdorysu řeckého kříže, byla v roce 1805 přestavěna v klasicistním stylu a roku 1871 zde byla vyměněna původní okna apsidy, které podemlela voda. Na jižní straně býval vchod, později však zazděn. Uvnitř kostela byla umístěna hrobka rodiny Osbornových, majitelů bohnického dvora. V zadním průčelí se nachází nízká věž se čtyřmi zvony. V interiéru kostela je na hlavním barokním oltáři obraz Sv. Petra a Pavla od Františka Tkadlíka, na bočním oltáři je Josefem Beglerem vyobrazen Kristus na kříži, za barokní železnou mříží leží ze dřeva vytesaný Kristus v hrobě. Tato část je zbytkem starého oltáře, který sem byl přenesen z kláštera v Plasích. Druhý oltář, taktéž barokní, je zdoben sochou Panny Marie Lourdské. Za zmínku dále stojí křtitelnice z roku 1735 a kamenná kropenka z roku 1680, pocházející z období velkého moru v Čechách.⁶¹Kostel tvoří architektonické centrum dnešních Starých Bohnic a je spolu s bubenečským kostelem Sv. Gotharda jedinou kostelní stavbou z přelomu 18. a 19. století v Praze. Z původní stavby se dochovalo pouze zdivo po stranách vchodu. Právě u tohoto kostela stával původní bohnický hřbitov.

V současnosti farnost podniká spoustu akcí pro širokou veřejnost. Kromě pravidelných bohoslužeb nabízí kostel pestrý hudební program. Účastní se také zajímavého projektu

⁶⁰ MILLAUER, Maxmilian. *Kostel v Bohnicích*. Praha: 1830

⁶¹ REMEŠOVÁ, Věra. *Bohnice slaví 850 let od vysvěcení kostela Sv. Petra a Pavla : 1158 – 2008*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-425-0

Noc kostelů, v jejímž rámci se dveře kostelů otevírají veřejnosti v noci. Farnost Sv. Petra a Pavla je od roku 2007 hlavním pořadatelem *Starobohnického posvícení*⁶²

5.2. Statek Vraných

Statek Vraných v ulici Bohnická č. p. 1 je řazen mezi státní nemovité památky Prahy 8 a je kulturní památkou první kategorie.

Leží na původní hlavní křižovatce Bohnic, naproti kostelu Sv. Petra a Pavla, na jižní straně bývalé bohnické vsi. Je považován za zdejší nejvýznamnější dochovanou stavbu z 18. století. Období baroka zanechalo na této stavbě výrazné stopy. Nejvíce lze tyto prvky pozorovat na její bráně a štítech lemovaných melodickými křivkami. Barokní architektura ovlivnila také rozvržení obytných a hospodářských budov statku, jež jsou zastoupeny ve stejném poměru.

Přesné datum založení této stavby není známé. Nesmíme se nechat zmást rokem 1777, který je uvedený na štítu, protože tento údaj pouze datuje rok významné rekonstrukce objektu. První písemné zmínky o statku Vraných jsou uvedeny v gruntovní knize z roku 1568, kde se stavení řadí do jednoho z šesti gruntů v Bohnicích, jenž spadal do vlastnictví Brože Krčmáře, později pak Jana Novákovitze. Jak vypovídá berní rula, po třicetileté válce se statek Vraných nacházel ve zpusťšeném stavu. Tato situace se zlepšila až roku 1672, kdy grunt odkoupil Jakub Šťastný. V roce 1711 přebral správu Jiří Houdek, díky němuž byla provedena rozsáhlá rekonstrukce objektu, a to v již zmiňovaném roce 1777. Asi od počátku 19. století patří statek Vraným. Do této rodiny, původem z mělnického Lužce nad Vltavou a Vraňan, se mimo jiné provdala jedna z Houdkových dcer. Podle jisté zprávy v tisku údajně na statku Vraných přespál roku 1813 Napoleon.⁶³

V roce 1827 vypuknul na západní straně návsi velký požár, který zničil všechny objekty na této straně, včetně č. p. 1. Po tomto požáru byla ke špýcharu přistavěna pavlač se stodolou (1829). Protože školní budova, která také vyhořela, byla obnovena až o 12 let později, sloužila dočasně sýpka špýcharu jako učebna. V roce 1891 statek postihl druhý požár, tentokrát menšího rozsahu. Zničena byla pouze stodola, jež byla ještě téhož roku obnovena. V roce 1904 předal Karel Vraný část pozemků Zemskému ústavu pro choromyslné (dnešní Psychiatrická léčebna) a zbytek mu přenechal v době první republiky. O svátku Božího Těla býval v bráně statku postaven jeden ze čtyř oltářů.

⁶² Více viz podkapitola 4.3.1 Kultura a zábava.

⁶³ KOLÁŘ, Vladimír. *Údaje o statku Vraných č.p.1 v Praze 8 – Bohnicích*. Praha: 1978

V roce 1968 koupil od manželky Karla Vraného ml. zpustlý statek podnik SEMPRA za 35.000,- Kčs. Téhož roku byla správa objektu převedena na Pražské středisko státní památkové péče a ochrany přírody, čímž byl započat proces rekonstrukce a statku byla vrácena jeho původní podoba.⁶⁴

5.3. Rodinný dům s ordinací

Vila Josefa a Blaženy Kefurtových V Nových Bohnicích 34/280 je dílem manželů Oskara a Elly Oehlerových. Tato dvojice tvořila především na Severní Moravě, v Praze realizovali pouze dvě stavby: v roce 1932 vilu ve Strašnicích pro manžele Markovi a vilu Kefurtových v Bohnicích z roku 1936. Ve tvorbě Oehlerů je zřetelný vliv holandské a berlínské architektury. Odtud lze vysvětlit jejich částečný odklon od funkcionalismu, který byl v té době v plném rozkvětu, kdy *formu upřednostňují před účelem*. Proto je pro většinu jejich staveb typická určitá formální jednota. Výrazným rukopisným prvkem Oehlerových bylo také převládající používání *oceli*. Jistý vliv na to měla beze sporu skutečnost, že otec Elly byl ředitel ocelárny.

Vila Kefurtových, na jejíž stavbě se podíleli pražští stavitelé V. Čech a J. Kotík, představuje další typ rodinného bydlení, který začali Oehlerovi rozvíjet od 30. let: „orámovaný“, kvádrovitý tvar, působící sevřenějším a zároveň klidnějším dojmem. Ocelový skelet má výrazně racionální koncepci. Odlehčenost celé stavby zajišťují velké prosklené plochy pásových oken. Prostory přízemí byly využity pro ordinaci a její zázemí. Z ordinace se dalo vstoupit na dlážděnou terasu plynule přecházející do zahrady. V prvním patře byl vystavěn luxusní byt, v němž byla přes celou šíři dispozice rozprostřena hlavní společenská místnost. Na ní navazovala zimní zahrada na jižní straně a vpravo byl umístěn vchod na otevřený balkón s výhledem do zahrady. V přízemí se střídala sala terrena s pásovým oknem a v patře zimní zahrada se zapuštěnou lodžíí. Sjednocujícím prvkem stavby je stejné členění oken.

Dnešní podoba vily téměř odpovídá původnímu vzezření. Byl pouze zrušen vstup do zahrady a v severní části přibylo nové okno.

Přestože šlo od počátku jasně o polyfunkční rodinný dům s ordinací, jediná zmínka uvedena v dřívějších publikacích vypovídala o této stavbě jako o „ředitelství prodeje československých výrobců zrcadlového skla“ (The Sales Headquarters of Czechoslovak

⁶⁴ TICHÝ, Josef. *Stručná historie obce Bohnice od nepaměti do 20. století*. Praha: 1992

Manufactures of Plate Glass) v knize Milky Hipmanové „Modern Glass in Czechoslovakia“ z roku 1938, a toto označení zůstalo vile přiřknuto až do roku 1978.⁶⁵

5.4. Netopýr

Přímo naproti hlavnímu vchodu Psychiatrické léčebny Bohnice v ulici Ústavní bylo v roce 1986 postaveno další dílo Vlada Miluniče, zvané Netopýr. I když se svým významem a velikostí jistě nedá srovnávat s rozsáhlou výstavbou nedalekého Domova důchodců, jemuž se věnuji v páté kapitole, za zmínku přesto stojí. Netopýr měl sloužit jako autobusová zastávka. Svůj pozoruhodný název si vysloužil díky půlkruhové konstrukci střechy z drátoskla a ocelových trubek připomínajících roztažená křídla netopýra. Mezi tímto „křídlem“ a železobetonovou, sto dvaceti centimetrovou stěnou, vzniknul průhled do parku.⁶⁶ Tato malá stavba měla také svůj přenesený význam. Svým umístěním na rozhraní sídlištního parku a areálu ústavu se měl stát symbolickým prostředníkem mezi dvěma světy: mezi prakticky uspořádaným sídlištěm a tajemnem obklopenou léčebnou. Použitým materiálem se zastávka hlásila k sídlišti, svou vznešeností a organickou formou k secesní budově léčebny. I zde tedy Milunič tvořil na základě principů komplexnosti jako v případě Domova důchodců.

Ačkoliv se jednalo o dílo významného architekta, mělo poněkud smutný osud. Zastávka nebyla využívána, chátrala a podepsaly se na ní stopy vandalismu, až byla nakonec zrušena, a to během psaní této diplomové práce (v květnu 2011). Tuto informaci mi poskytl odbor výstavby a odbor majetku Městské části Prahy 8. Sdělil mi, že Netopýr byl odejmut na základě žádosti Psychiatrické léčebny Bohnice, jež si stěžovala na nevhlednost a, vzhledem k dlouholeté nevyužívanosti, nevhodnost objektu v bezprostřední blízkosti hlavního vchodu.

Milunič tak zanechal stopy alespoň v přilehlém parku, když se podílel na jeho rekonstrukci. Tento park je zajímavý především z nadhledu: jediné tak lze rozpoznat symbolickou postavu člověka, jež v sobě ukrývá. Části lidského těla představují asfaltové pěšiny, které sice příliš neodpovídají charakteru parku, ale více vyhovují praktickým účelům. Centrálním bodem je amfiteátr, z jehož středu vyrůstá strom. V parku bývaly umístěny čtyři studny.

⁶⁵ ŠLAPETA, Vladimír; aj. *Elly Oehler/Olárová 1905-1953, Oskar Oehler/Olár 1904-1973 : Katalog výstavy*. Brno : Spolek Obecní dům Brno; Olomouc : Muzeum umění Olomouc, 2007. ISBN 978-80-254-0967-1

⁶⁶ Časopis *Architektura ČSR* 2/89: „Netopýr a nebo snad jiná inspirace?“, autorka Hana Řepková

Dvě z nich byly zasypány při výstavbě sídliště v 70. letech a zbylé dvě Milunič zakomponoval do parku.

5.5. Funkční hřbitovy

5.5.1. Bohnický hřbitov

Jediným dnes fungujícím hřbitovem Bohnic je hřbitov v ulici Dolákova. Z obou delších stran je obklopen panelákovou výstavbou. Jde však o klidnou lokalizaci na samotném rozhraní sídliště a Starých Bohnic, takže si stále uchovává svou poklidnou atmosféru.

Hřbitov se rozprostírá na ploše 0,46 ha. Nachází se v něm 23 hrobek, 656 hrobů a 89 urnových hrobů a ve středu je umístěna kaple.⁶⁷ Je zde pochován bývalý starosta Bohnic a majitel barokního statku Karel Vraný zesnulý v roce 1907, dále jsou zde uloženy ostatky rodin Svobodových a Schwankových, posledních majitelů Trojského zámku; v této hrobce je pochován mimo jiné Alois Svoboda (1855-1929), trojský velkostatkář, který věnoval pozemek na zřízení Zoologické zahrady. Na Bohnickém hřbitově dále odpočívá například historik, gymnaziální profesor a autor knihy O válečnictví husitském za doby Žižkovy a Prokopovy, Toman Hugo (1838-1898).

K roku 1999 zde bylo evidováno 2040 pohřbených.

5.5.2. Psí hřbitov

Raritou mezi hřbitovy je soukromý psí hřbitov zřízený díky Pavlu Lukášovi. K jeho založení byl vybrán pozemek hned u Ústavního hřbitova. Hroby, oplocené bílými plůtky, vypadají jako malé opečovávané zahrádky. Po celý rok jsou velmi udržované, zdobeny květinami a až překvapivě často jsou na mnohých hrobech zapálené svíčky. Leckdy jsou k vidění neobyčejné náhrobky: například na jeden nechal majitel přenést kus skály, na níž jeho pes s oblibou chodil konat potřebu, jiný majitel dovezl na hrob pejskovi úlomek z Cheopsovy pyramidy, jak mu údajně slíbil ... Největší hrob patří dvěma ovčákům, jež jejich holandská majitelé nechali pohřbít s hromadou tenisových míčků.

Ovšem největší kuriozitou zůstává, že se na tomto zvířecím hřbitově nechalo pohřbít (resp. uložit urny s popelem do stejného hrobu) posléze i pár majitelů svých čtyřnohých miláčků.

⁶⁷ KOVAŘÍK, Petr. *Klíč k pražským hřbitovům*. Praha: Lidové Noviny, 2001. ISBN 80-7106-486-6

Neuvěřitelnost celého výjevu ještě vynikne při pohledu na vedlejší, chátrající a břečťanem porostlý lidský hřbitov.

Před několika lety se uvažovalo o jeho zrušení v rámci nové účelové zástavby, ještě dnes však podle všeho hřbitov funguje.

6. Instituce sociální a zdravotnické péče

Snad každý obyvatel České republiky, ať už pochází z jakéhokoliv kouta, bude při zaslechnutí jména „Bohnice“ reagovat za vše hovořícím úsměvem, který nepotřebuje další vysvětlení. Znamená to „odpověď“, že ví, s čím si tuto část Prahy 8 spojit: s Psychiatrickou léčebnou Bohnice. Přestože nelze nesouhlasit s nedozírným významem tohoto zařízení a jeho vlivem na utváření obce, je tu i přesto mnoho dalších institucí poskytujících sociální a zdravotnickou péči, které jsou stejně důležité a ojedinělé.

Sdružení Fokus Praha oblastí své činnosti zůstává věrné Psychiatrické léčebně, s níž mimo jiné spolupracuje. Hospic Štrasburk, poskytující péči onkologickým klientům v poslední fázi života, zaujímá strategicky výhodné místo na okraji areálu léčebny. Poslední institucí sociální a zdravotnické péče je Domov pro seniory Slunečnice, který se rovněž nalézá v bezprostřední blízkosti léčebny.

Pro soudržnost informací jsem se rozhodla podat přehled o Psychiatrické léčebně Bohnice a Domově pro seniory Slunečnice z komplexního hlediska, a nikoliv odděleně v této kapitole a páté kapitole o významných architektonických stavbách Bohnic. Nehledě na to, že je třeba brát vždy v potaz vzájemné souvislosti jednotlivých oblastí. Z těchto důvodů také v rámci kapitoly Psychiatrická léčebna Bohnice věnuji zvláštní pozornost vývoji přístupu k duševně nemocným v průběhu dějin v obecné rovině. Jedině tak lze lépe porozumět dnešním psychiatrickým postojům a přístupu společnosti k duševně abnormálním jedincům.

6.1. Psychiatrická léčebna Bohnice (PLB)

6.1.1. Historie a architektura

Psychiatrické léčebny v Bohnicích začíná dne 12. 11. 1903, kdy Zemský výbor království českého rozhodl o koupi pozemku v Bohnicích za účelem výstavby ústavu pro choromyslné. Zemský výbor tak chtěl vyřešit nedostačující kapacitu centrálního pražského ústavu V Kateřinkách. Pozemek o rozloze 303 ha koupil výbor od velkostatkáře Karla Matouše za 730 000 K.⁶⁸ 64 ha z této plochy bylo vyhrazeno pro stavby, zbylou část tvořila

⁶⁸ HEVEROCH, Antonín; FRABŠA, F.S. *Zemské ústavy pro choromyslné*. Jičín: Zemský správní výbor v Čechách, 1926.

orná půda, lesy a severní svah vinice Lísek⁶⁹, díky kterým se ústav stal soběstačný. Nerušenost místa a přírodní prostředí byly důvodem, proč byla pro umístění vznikajícího ústavu vybrána právě tato lokalita.

Výstavba prvních ústavních objektů byla započata roku 1905. Probíhala pod vedením zvláštní stavební kanceláře, v jejímž čele stáli Václav Heller, vrchní zemský inženýr a projektant architekt Roštlapil, který projektoval ústřední budovu administrativy, kostel Sv. Václava a vily pro lékaře a úředníky. Architekt Frič byl projektantem staveb a inženýr Vaňouček projektoval ústavní kanalizaci. Toto vedení dalo komplexu budov secesní ráz. Na samotných stavebních pracích se kromě dělníků podíleli i pacienti, kteří sem byli dodáváni ústavem V Kateřinkách.

Dne 28. 4. 1909 přestal být Ústav v Bohnicích pobočkou ústavu V Kateřinkách a byl oficiálně označen za „Samostatný zemský ústav“. Činnost ústavu byla zahájena pod vedením ředitele MUDr. Jana Hraše. První pacient byl přijat v roce 1910. Poslední budovy byly dokončeny roku 1924.

Léčebna neměla příliš mnoho času pro klidný rozjezd. Chod ústavu narušila *první světová válka*, při níž byly zastaveny stavební práce a z některých pavilonů se staly lazarety. Poskytly útočiště 182 duševně nemocným, evakuovaným z ústavu v italském Tridentu.⁷⁰ Pracovníci ústavu měli kruté podmínky: kromě jedné vycházky trávili celý týden mezi zdmi ústavu, a to i když nebyli ve službě. V mnohých případech si neodpočali ani v noci, protože jejich lůžka byla umístěna ve společné místnosti s pacienty – aby byli v případě nočního neklidu „po ruce“ opatrovníkovi, který zrovna sloužil.

Další vývoj léčebny byl utlumen nacistickou okupací během *druhé světové války*. Ústav se v té době dostal do zcela nové role, když se stal centrem okupačního – a později odbojového – dění. Do funkce správce ústavu byl dosazen neblaze proslulý Němec *Johann Jurek*. Tento příslušník SA se měl podílet na vyhlazení Lidic. Nejsou doloženy všechny jeho činy, jisté však je, že profitoval na ústavním majetku a inicioval zatčení duchovního správce ústavu Josefa Mušky. Byl podezřelý z dalších udání a z úmyslného vydání na smrt „pacienta“ Emila Ševčíka. Tento muž byl jedním z fiktivních pacientů, kterým léčebna poskytla (alespoň dočasný) úkryt před nacisty. Málo známou skutečností je, že v pavilonu č. 93 byly ubytovány mladé německé ženy, vybrané podle přísných kritérií „čisté rasy“, které měli s muži nordické rasy přivést na svět „dokonalé“ říšské potomky. Zaměstnanci

⁶⁹ Viz 4.1 Vývoj obce Bohnice od prvního osídlení po současnost.

⁷⁰ http://www.plbohnice.cz/o_lecebne/historie_lecebny/cz

museli prokazovat árijský původ svůj i svého druha.⁷¹ Krom vnitřního napětí byl na ústav vyvíjen tlak i z vnějšku. Ostatní ústavy byly v tomto období ve velkém rušeny, a tak byli do Bohnic převáženi pacienti z celé republiky. V této době zažíval ústav největší kapacitní krizi. Kritickou situaci ještě zvýšilo odebrání tří pavilónů pro tuberkulózní pacienty na Bulovce. Obdivuhodná byla však i odbojová činnost léčebny. Již v roce 1939 vznikla ilegální pětičlenná skupina výboru KSČ, jejíž činností byla především distribuce tisku a shromažďování prostředků pro rodiny uvězněných odbojářů. V roce 1942 však jednotku, která se mezitím rozrostla na 14 členů z řad opatrovníků, dopadlo gestapo a transportovalo do Osvětimi, kde byli všichni popraveni. Tím ale odbojová činnost v ústavu neskončila. Nový ilegální výbor podporoval výbor v Roztokách, kudy procházeli uprchlí ruští zajatci a lidé pronásledovaní gestapem. Třetí odbojová skupina byla vytvořena potomky ústavních pracovníků. Pomáhala sehnat potravu pro odbojáře žijící v ilegalitě, ukrývala pronásledované a udržovala kontakty s vyššími složkami. Za tuto činnost zaplatil životem jeden ze členů. Večer 8. května 1945 se v ústavu sešlo několik zaměstnanců, aby naplánovali povstání následujícího dne a dostatečně zajistili bezpečnost areálu, kde se skrývali uprchlíci z transportu v Roztokách a továrny Dynamitky. Dne 9. května 1945 zasáhlo léčebnu 12 granátů od Chaber.⁷² Byla zasažena strojovna a komín, k lidským obětem při tomto útoku nedošlo. I tak si však květnové povstání vyžádalo životy tří zaměstnanců ústavu. Ještě téhož roku jim byla ve vstupní hale ústavu vyvěšena pamětní mramorová deska.

Během let 1948 – 1968 se komunisté snažili podílet na řízení léčebny. Výraznější dopad na fungování ústavu tyto snahy neměly, vyjma přidělování ústavních bytů svým zaměstnancům apod. K *nejzávažnějšímu zásahu do života ústavu* došlo v letech 1951 – 1956, v době plné obav ze studené války. Polovina léčebny byla armádou využívána jako středisko protivzdušné obrany Prahy. Po opuštění prostor armádou musely být objekty nákladně opraveny a znovu vybaveny. Nejvíce škod bylo napácháno na ústavním kostele.

Po roce 1989 prodělávala léčebna *největší rozkvět* ve své historii a její areál byl zpřístupněn veřejnosti. Vedle zavedení nových léčebných postupů⁷³ byla zahájena ojedinelá akce *Mezi Ploty v Psychiatrické léčebně Bohnice*, jež zrovna letos oslavila 20. výročí. Při této kulturní události, o níž by jen málokdo nikdy neslyšel, se boří pomyslná hranice mezi obyvateli léčebny a těmi, co jsou „za plotem“. Pacienti a veřejnost tvoří jedno publikum anebo se

⁷¹ TICHÝ, Josef. *Historie bohnické psychiatrie v letech 1903 - 2005*. Praha: Galén, 2006. ISBN 80-7262-441-5

⁷² *ibid.*

⁷³ Více viz následující podkapitola 6.1.2 Vývoj přístupu k duševně abnormálním jedincům.

setkávají při samotné tvorbě. Každý si přijde na své: v divadle, na koncertě, ve výtvarné dílně, atd. Obdobou „Meziplotů“ „v menším“ je kulturní akce Babí léto pořádaná v zářijových dnech v rámci celorepublikových Týdnů pro duševní zdraví.⁷⁴ Kromě toho otevřela léčebna dveře mnoho dalším projektům, ať už přímo souvisejícím s léčbou (například spolupráce s organizací Fokus Praha)⁷⁵ nebo v podobě nepřeborného množství kulturní nabídky v ústavních objektech, jež jsou přístupny i veřejnosti (pravidelně konané koncerty a odborné přednášky v čajovně V. kolona, divadelní představení, bohoslužby a koncerty různých žánrů v kostele Sv. Václava a mnoho dalšího).

Po nastínění historického vývoje léčebny se mohu nyní blíže věnovat její architektonické podobě.

Struktura ústavu byla rozdělena na *tři části*: první část zvaná „sanatorní“ pro platící pacienty s lehkou diagnózou; tato část zahrnovala divadlo a měla vlastní vjezd pro kočáry; druhá část pro neplatící duševně nemocné a třetí část zvaná „kolonie“, vyhrazena pro klidné pacienty pracující na statku a v okolí. Budovy sloužící k chodu celého ústavu byly postaveny v ose ústavu. Šlo o administrativní budovu, kostel, kuchyň, prádelnu a strojovnu s vodárnou, kotelnou, desinfekční stanicí a dílny.

Jednotlivé pavilony, označené písmeny a čísly podle charakteru diagnózy, která se v nich léčí, jsou seskupeny podél dvou ústředních paralelních cest procházejících celým areálem. Celý objekt je usazen v rozsáhlém parku francouzského a anglického stylu. Ke každému pavilonu byla záměrně navržena vlastní zahrada. Až úsměvnou podívanou poskytuje plastika životní velikosti instalovaná v zahradě pavilónu závislých žen v nedávných letech. Jde o muže, který o tyči přeskakuje plot pavilónu. Autorem této jediné plastiky zdobící zahrady pavilónů, je ústavní lékař, MUDr. David Hlídek.

Nyní se budu blíže věnovat objektům areálu, které jsou z architektonického hlediska nejvýznamnější. Půjde o administrativní budovu, kostel Svatého Václava a divadlo, jejichž autorem je již zmiňovaný architekt *Václav Roštlapil* (1856–1930). Pro pochopení Roštlapilových staveb je zapotřebí se seznámit s dobovými okolnostmi, jež měly na jeho tvorbu vliv. Václav Roštlapil pro své pražské realizace na přelomu století využíval hojně neorenesančního a neobarokního stylu, s nimiž se blíže seznámil během své studijní cesty po Itálii a ve Vídni. Zvláště Vídeň stále hrála silnou roli v přežívajícím duchu neostylů, které svým způsobem znemožňovaly plný rozkvět secesní architektury v Praze. V době, kdy se

⁷⁴ Více viz podkapitola 6.2 Fokus Praha, o. s.

⁷⁵ *ibid.*

Roštlapil stává hlavním architektem budov areálu Psychiatrické léčebny v Bohnicích již secesní architektura pomalu doznívá a přichází doba moderny.⁷⁶

Pokud předešlé řádky přeneseme na Roštlapilovo bohnické dílo, vytvoří se nám obraz architektury eklektické: autor propojuje více neo stylů v rámci jedné stavby doplněné ryze secesními motivy. Toto se nejvíce projevuje na hlavní budově a zvláště pak na stavbě hlavní dominanty areálu, kostela Svatého Václava.

Hlavní vstup do léčebny představuje nápadná novobarokní jednopatrová **budova administrativy** z roku 1909. Roštlapil se tímto architektonickým dílem pokusil o ztvárnění replik svých dvou předchozích staveb – Akademie výtvarných umění (1903) a Strakovy akademie (1896). Štít střední části administrativní budovy zdobí mozaika z glazurovaných dlaždic (autor neznámý). Na mozaice je vyobrazena sedící žena, jež ukazuje duševně nemocnému cestu do chráněného prostředí ústavu. Pod výjevem je uvedeno datum dokončení stavby - MCMIX. Ve vstupním podjezdu byla vytvořena pískovcová královská koruna a znak českého lva. Ve vstupní hale administrativní budovy je umístěna pamětní deska, která připomíná návštěvu ústavu T. G. Masaryka dne 14. 5. 1920. Podélné nahlady částí oken jsou lemovány prvky secese. Secesní ornamenty lze též spatřit na sloupech u vstupu do čestného dvora před budovou a v podobě kovového zábradlí s vavřínovými věnci na schodišti uvnitř budovy.⁷⁷

Dalším dílem architekta Roštlapila je dominující objekt ve středu areálu: **Kostel Sv. Václava**. Stavba kostela byla započata v roce 1914 firmou Nekvasil. Vysvěcení se kostel dočkal o pět let později. Od té doby byl přístupný nejen lidem z areálu, ale i veřejnosti. Na stavbě se přímo podíleli také italští a francouzští zajatci z 1. světové války. Nejhorší období pro tento objekt představovala léta 1951 - 1956, kdy spolu s dalšími ústavními budovami přešel kostel do správy Ministerstva národní obrany. Nejprve sloužil armádě jako tělocvična, posléze jako sklad vojenského materiálu protivzdušné obrany Praha. Došlo k ohromné devastaci interiéru kostela, většina vnitřního vybavení byla rozvezena na neznámá místa. Obnova se uskutečnila až v roce 1990, kdy Psychiatrická léčebna požádala o vyklizení prostor. Tím byla započata rekonstrukce, jež trvala do roku 1993. 11. února tohoto roku byl kostel Sv. Václava znovu vysvěcen. Tento den byl papežem vyhlášen za Den nemocných.

⁷⁶ POCHÉ, Emanuel. *Prahou krok za krokem : Uměleckohistorický průvodce městem*. Praha: Panorama, 1982.

⁷⁷ TICHÝ, Josef. *Historie bohnické psychiatrie v letech 1903 - 2005*. Praha: Galén, 2006. ISBN 80-7262-441-5

Od té doby kostel znovu umožňuje návštěvu pravidelně konaných mší a adventních koncertů pro širokou veřejnost.

Kostel vyznívá velmi jednoduše použitým členěním architektury. Svým jasným hmotovým uspořádáním navazuje na renesanční odlehčenost a čistotu. Střídmá je i dekorativní stránka v podobě kamenosochařské práce a keramické mozaiky.

Dekorativní keramické mozaiky provedl Jindřich Hlavín, který se podílel o pár let dříve i na výzdobě Obecního domu v centru Prahy. Hlavní průčelí zdobí výjevy ze života českých patronů sv. Václava a sv. Ludmily. Na bočních stranách jsou pak zobrazeni další čeští patroni (Sv. Vojtěch, Sv. Norbert a Anežka Česká). V místech presbytáře pak kostel zdobí výjev Panny Marie s děckem a blíže nespecifikovaný světec.

Kamenosochařskou výzdobou se honosí zvláště hlavní portál, na němž jsou vytesáni dva andělé držící v ruce věnce jako symboly vítězství. Mezi anděly se nachází kříž s vyzařujícími paprsky. Na středové desce kladí je zobrazen Pastýř se svatozáří a holí držící Beránka božího. Ornamenty zdobící tuto desku lze kvůli jejich současnému stavu těžko určit (zřejmě rostlinné motivy). Po stranách portálu jsou umístěny sochy Sv. Kosmy a Sv. Damiána, patronů lékařství, držící nádobu s léky.⁷⁸ Tito světci a křtitelnice jsou dílem sochaře Gabriela. Autorem oltářního obrazu se Sv. Václavem a nástěnných fresek zpodobňujících Sv. Ivana a Sv. Prokopa je malíř Obrovský. Rám oltářního obrazu a řezby na kazatelně vyhotovil prof. Zálešák. Nad portálem visí znak Československa – dvouocasý lev na červeném poli zakončený královskou korunou. Věž kostela je zakončena měděnou kopulí obklopenou čtyřmi kamennými vázami. Kopule sloužila za 2. světové války jako orientační bod pro letecké útoky spojeneckým armádám a Německo uvažovalo o jejím zničení.

Vedle kostela se pacienti s veřejností mohou také setkat v budově **divadla** (ať už v dnešní čajovně V. kolona nebo v hledišti při představení), které svůj provoz zahájilo v roce 1932. Tuto stavbu můžeme pokládat za dovršení autorova opouštění od zdobnosti. Minimální ornamentikou vyznívá tato stavba oproti kostelu a hlavní budově více klasisticky. Na centrální budovu, jejíž prostor tvoří divadelní scéna, navazují dvě, velkými okny ze severní strany prosvětlená ramena, kterými je propojena s postranními mohutnými přístavky. Jemný ornament nalezneme pouze na reliéfu průčelí v podobě florálních motivů a nad jednotlivými postranními vchody divadla v podobě zajímavě provedených litinových rámců. Balkón předsunutého hlavního vchodu zdobí pískovcová plastika znázorňující Alegorii

⁷⁸ REMEŠOVÁ, Věra; a kol. *Bohnice slaví 850 let od vysvěcení kostela sv. Petra a Pavla: 1158-2008*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-425-0

hudby (muž opírající se pravou rukou o lyru, levou rukou objímající níže sedící ženu; autor neznámý). Okna nad tímto balkónem jsou zvýrazněna trojúhelníkovými frontony.

Při projektování budovy divadla stál před architektem nelehký úkol, totiž řešení terénní nerovnosti mezi střední a bočními budovami. Architekt si byl velmi dobře vědom, že nesmí narušit harmonické vyznění hlavního jižního průčelí. Proto východní pavilon, který stojí na mírné vyvýšenině, postavil o patro nižší a zřejmý rozdíl v členění fasády úspěšně skryl do těžké hmoty bosáže tvořené hrubě opracovaným kamenem. Opticky tak spolu obě křídla divadelní budovy korespondují.⁷⁹

Divadlo svůj provoz zahájilo roku 1932. Do roku 1938 v něm zajišťovala program dobrovolnická hudební a divadelní tělesa tvořena ústavními zaměstnanci.⁸⁰ V roce 1951 byl objekt převzat komunisty a používán k administrativním záležitostem.

Za zmínku z ústavních objektů ještě stojí dnes již neexistující **Zámeček**. Poté, co se majitelem obou bohnických dvorů stal Isaak Osborne, byla ve druhé polovině 18. století tato původně hospodářská stavba ze 14. století přestavěna na účelový obytný objekt zvaný Zámeček. Při zřízení ústavu se Zámeček stal prvním pavilónem pro duševně choré, a to pod vedením MUDr. Jakuba Osborna.⁸¹ Tato architektonicky nevýrazná budova empírového stylu sloužila jako obydlí hospodářskému personálu, později deputátníkům.

Počátkem 20. století byl Zámeček zbořen. Zachovalo se pouze přízemní stavení a obloukovitá brána z konce 18. století.

Léčebně příslušejí také *obytné domy mimo areál*. Tyto domy se nacházejí mezi léčebnou a Čimickým hájem. Jsou užívány k ubytování ústavních zaměstnanců a především jako alternativní mimoústavní bydlení pro pacienty.

Poslední zmínku k architektuře léčebny věnuji **ústavnímu hřbitovu**. Bývalý hřbitov Psychiatrické léčebny Bohnice se nalézá na kopci nad Bohnickým potokem. Nejsnáze se k němu lze dostat stezkou od ústavního statku kolem zahrádkářské kolonie, směrem k přírodní památce Zámky a přírodnímu parku Drahaň-Trója. Leží na modře značené turistické trase vedoucí od kostela Sv. Petra a Pavla do Bohnického údolí.

Tento rozsáhlý hřbitov, rozprostírající se na ploše 2,5 ha, byl roku 1909 vystavěn jakou součástí Ústavu pro choromyslné. Byla zde umístěna kaple a márnice, které od 90. let

⁷⁹ POCHÉ, Emanuel. *Prahou krok za krokem : Uměleckohistorický průvodce městem*. Praha: Panorama, 1982

⁸⁰ Viz podkapitola 4.3.1 Kultura a zábava.

⁸¹ TVRZ, Josef. *Nemovitě kulturní památky na Praze 8*. Praha: OKD P8, 1986.

začaly značně chátrat a dnes jsou z nich k vidění pouze trosky. Hřbitov býval katolický, nekatolíci se zde také pohřbívali, ale na vymezené části po pravé straně kapličky. Sloužil k pohřbívání pacientů a v menším počtu i zaměstnanců ústavu; odpočinek zde však našlo i mnoho italských zajatců z první světové války, kteří podlehlí zraněním nebo epidemii v pražských nemocnicích. Pamětní desky těchto vojáků byly umístěny na hřbitovní kapli. Na deskách bylo napsáno: *“Věčné památce tridentských choromyslných do tohoto ústavu převezených a zde zemřelých za strašné světové války, jichž tělům na tomto hřbitově pohřbeným nedostalo se svrchovaného štěstí posledního odpočinku v osvobozené půdě vlasti.”*⁸²

Přestalo se zde pohřbívat v 50. letech. O deset let později byl objekt předán správě Pohřební služby hl. m. Prahy. Od té doby hřbitov pustnul. Přesto zde ojediněle docházelo k pohřbívání ještě v sedmdesátých letech. Dnes je celé území včetně hrobů (jichž je přes tři tisíce) porostlé břečťanem, zarostlé náletovými křovinami a stromy. Pouze výjimečně lze zahlédnout nějaký náhrobek. V zachovalém stavu jsou pouze zdi, jež hřbitov obepínají a kovová východní a západní brána, mezi nimiž vede ústřední cesta. Je známo, že na tomto zanikajícím hřbitově nacházely útočiště satanistické skupiny.

Básník T. R. Field věnoval tomuto hřbitovu v padesátých letech epigram:

*“Všecko, co kdy žilo,
do země se skrylo
a co z toho zbylo?
Proto vůbec nezáleží
na tom, právě zde kdo leží.
Nakonec je země prázdná
stejně jako hlava blázna!”*⁸³

Dnes se v areálu léčebny nachází 31 lůžkových pavilonů a je zde léčeno přes 1300 pacientů. Péči jim zajišťuje více než tisíc zaměstnanců pod vedením MUDr. Milana Hollého, který se stal ředitelem v roce 2008.⁸⁴

V současnosti je Psychiatrická léčebna Bohnice největším zařízením svého druhu v České republice.

⁸² KOVAŘÍK, Petr. *Klíč k pražským hřbitovům*. Praha: Lidové Noviny, 2001. ISBN 80-7106-486-6. s. 291

⁸³ KOVAŘÍK, Petr. *Klíč k pražským hřbitovům* Klíč k pražským hřbitovům, Praha, Lidové Noviny 2001, ISBN 80-7106-486-6. s. 292

⁸⁴ <http://www.plbohnice.cz/home1/cz>

6.1.2. Vývoj přístupu k duševně abnormálním jedincům

Přístup k duševně abnormálním jedincům v průběhu historie

Pro pochopení dnešního přístupu v psychiatrii a společnosti k duševně abnormálním jedincům považují za důležité alespoň nastínit jeho vývoj v průběhu dějin. Postoj k duševní nemoci nebyl nikdy jednoznačný a prodělával mnohé proměny. Přesto měl vždy společného jmenovatele: *strach*. „Jinakost“ otevírá dveře do neznámého, narušuje zaběhlé jistoty. Mluvíme-li o přístupu k duševně „nestandardním“ jedincům, mluvíme právě o otevřenosti společnosti vůči jinému. Nabízí se zajímavá otázka: nevypovídá postoj k duševním abnormalitám o stabilitě společnosti a její funkčnosti? Nesouvisí míra odmítání *jiného* s mírou pocitu ohroženosti? Představovali by duševně nemocní pro společnost, která má pevné základy, opravdu takové nebezpečí? Je to právě zacházení s naším strachem vůči odlišnému, které nám nastavuje zrcadlo a ověřuje „neotřesitelnost“ našich hodnot. Toto hledisko je třeba mít na paměti při čtení následujících řádků, v nichž je podán hrubý náčrt přístupů jednotlivých dějinných období.

V antickém světě zaujímala společnost k formám psychopatie různé postoje podle toho, jaké ohrožení představoval tento jev pro fungování obce (polis). Pokud jedinec svým podivínským chováním nijak chod společnosti neohrožoval, býval ponechán na svobodě. Na druhé straně rozeznávala společnost šílenství pramenící z posedlosti zlými duchy („kakodaimonomen“), které se projevovalo vytržením z reality a dezorientací, ale především činy ohrožujícími jedince a tedy i společnost jako celek. V těchto případech býval šílenec buď spoután nebo držen doma či ve vězení, anebo byl veřejně vystaven na pranýři. Nejkrutější formou však v této době bylo *vykázání z obce*. Jednalo se o očistný rituál, kdy nuceným odchodem „obětních beránků“, kteří na sebe symbolicky přebírali zlo celé obce, bylo zabezpečena očista celé společnosti. *“Bývalo vhodné k takovým rituálním účelům vybrat duševně nemocného, pomateného šílence, který na sebe mohl nejen vzít všechny hříchy a znamení zla, ale zároveň s sebou odnesl nebezpečí vlastní psychopatie.”* (str. 47) Vyobcování obětních beránků na sebe bralo různé podoby. Některé končily i ukamenováním. Oproti tomu jsou z doby rozkvětu helénismu známy léčebné kúry v *asklépiích* (antické „nemocnice“, z dnešního pohledu spíše lázně, v nichž se léčilo převážně ve spánku a hypnóze).

Ze středověku pochází tajemstvím opředená *“lod’ bláznů”*. Existence této lodi, jindy nazývanou také *“opilý koráb”*, jejíž obraz se dochoval především z děl malířských a literárních, je dodnes zpochybňována. Historicky prokazatelnější jsou však již *“věže*

bláznů”, zřizované v městských opevněních, v nichž byli šílení za poplatek ukazováni jako podivná monstra lidem zvenčí. Na jedné straně tedy pohyblivá detenční instituce, jež zajišťovala odsun jiného pryč od společnosti, na straně druhé uzavřené místo na pevnině, v němž se střežilo něco nepochopitelného, nesrozumitelného. Jiným typem izolačního zařízení byly například *“klece bláznů”*, které se údajně používali jen na agresivní jedince.

Postoji k šílenství a i zmíněným lodím bláznů se věnoval i francouzský filosof Michel Foucault (1926 – 1984) ⁸⁵Na základě různých městských kronik z pozdního středověku dochází k přesvědčení, že lodě bláznů skutečně existovaly a dodává, že údajně na lodích putovali od města k městu a tento putovní život, ač v omezeném prostoru, jim poskytoval určité pole svobody. V kronikách byly také zmínky o vykazování *“pomatenců”* na venkov, kde vedli potulný život. Obdobným způsobem zacházení bylo *vyobcování* abnormálních jedinců. Tato forma nápadně připomínala antické vyhánění *“obětních beránků”* zmíněné výše. A i v této době se jednalo o jednu z nejkrutějších variant: jedinci vyhnáni do středověkého lesa zde obvykle dokonali svou nešťastnou existenci. Mimo jiné zřejmě zde, při představě bloudících zdivočelých šílců, je možné hledat prameny středověké hrůzy z lesa (*“horor silvarum”*). ⁸⁶ Takovéto zacházení se ve středověku však téměř vždy vztahovala pouze na nedomorodé obyvatele. Místní občané byli naopak na městské výdaje uzavíráni doma, ve věznicích či věžích bláznů. Velké množství pomatených jedinců bylo také přijímáno do jakési *“přednemocniční péče”* nalézající se v obecných špitálech. Jedinci v nich sdíleli velké společné ložnice. Chroničtí melancholici a maniaci byli uzavíráni do podzemních kobek, kde se jejich život nijak zvlášť nelišil od života vězňů.

Ať už lodě bláznů skutečně existovaly či nikoliv, nelze jim upřít důležitost spočívající v dějinném zvratu ve společenském postoji k duševní nemoci: lodě bláznů představovaly uznání šílenství jako *“nemoci”* a vědomí skutečnosti, že je s duševní nemocí zapotřebí něco dělat. Konec lodí bláznů podle Foucaulta znamená i konec svobodného putování šílenství a předznamenává úsvit moderní institucionální péče v zařízeních nemocničního typu.

Středověký postoj k šílenství je obecně ztotožňován s démonologickou koncepcí a inkvizičními procesy. ⁸⁷ To je však zjednodušený pohled - i ve středověku se na duševní abnormalitu nahlíželo z hlediska lékařského a ne každý případ končil usvědčením

⁸⁵ Více viz FOUCAULT, Michel. *Dějiny šílenství v době osvícenství: Hledání historických kořenů pojmu duševní choroby*. Praha : Lidové noviny, 1994. ISBN 80-7106-085-2

⁸⁶ ČERNOUŠEK, Micha. *Šílenství v zrcadle dějin : Pojednání pro inteligentní čtenáře*. Praha: Grada, 1994, ISBN 80-7169-086-4

⁸⁷ ČERNOUŠEK, Michal. *Historie pojmu duševní zdraví a duševní nemoc : Studie k dějinám psychiatrického myšlení III*. Praha 8 – Bohnice: VÚPs, 1990. ISBN 80-7013-047-4

z posedlosti a inkvizičním trestem. Vedle výše zmíněných praktik je třeba také připomenout existenci *přirozené korporativní péče v rodinném kruhu a komunitního života na venkově*. Dalším z mýtů o středověkém přístupu v oblasti psychopatologie jsou příčiny, jež abnormalitám v lidském chování připisovali. Obvykle jsou dnes spojovány s posedlostí ďáblem nebo trestem za hřích, zatímco podle historických pramenů byly tyto příčiny pouze jednou, a ani ne převažující koncepcí.⁸⁸ Nejčastěji středověcí “odborníci” označovali za zdroj nemoci například epilepsii, nerovnováhu látek v těle, ale i mnohem svěštější záležitosti jako alkoholismus, obžerství, silná zamilovanost, bujarý život apod. Pozoruhodnou skupinou jsou pak podivíni, kteří působili v samotné nejvyšší vrstvě středověké hierarchie (postavy šašků – komiků a rádců králů).

Ať je pravda o středověkých praktikách jakákoliv, s jistotou lze konstatovat, že středověký přístup k “šilencům” nebyl tolerantní a intenzita krutých zákroků rostla úměrně s krizovými obdobími společnosti. Zajímavý názor k interpretaci středověkého postoje k duševně nemocným vyjádřil sociolog Andrew Scull. Poukazuje na možnost úmyslu současné psychiatrie vykládat zkresleně středověký přístup jako obhajobu vlastní znamenitosti.⁸⁹

V renesanci se na psychopatologické jevy pohlíželo především jako na “nemocnou” a neblahou formu lidského bytí, šílenství je pochopeno jako hřích, nečistota a ne-pravda vyplývající ze subjektivity. Právě v tomto období však v literatuře vznikla řada hrdinů dotýkajících se šílenství (Cervantesův Don Quijote a řada Shakespeareovských postav).

V 17. a 18. století je principem zacházení s duševními nemocemi v nemocničních zařízeních *korekce, náprava, a to násilím, krocením*, nikoliv léčba v pravém slova smyslu. Současně však v této době rostl zájem o nápravu v oblasti nehospitalizační. Léčby nespočívaly ve “starosti” o duši nemocného, ale – na základě renesančního principu – o člověka jako celek, jako in-dividua (člověka nedělitelného).⁹⁰ Člověka utváří poměr a dynamika určitých tělesných šťáv a animálních duchů, vnitřní svět člověka je propojen s jeho fyzickou stránkou, a tak je tělo šilence chápáno jako zviditelněná přítomnost duševní choroby. „Léčba založená na složitých explikačních představách dynamiky tělesných šťáv a tělesných (animálních) duchů je na jedné straně fyzikální: jsou akcentovány fyzikální intervence do těla duševně nemocného. Při tom se však neustále na

⁸⁸ ČERNOUŠEK, Michal. *Historie pojmu duševní zdraví a duševní nemoc : Studie k dějinám psychiatrického myšlení III*. Praha 8 – Bohnice: VÚPs, 1990. ISBN 80-7013-047-4

⁸⁹ SCULL, Andrew T. *The insanity of place, the place of insanity : Essays on the history of psychiatry*. London : Routledge, 2006. ISBN 0-415-77006-8

⁹⁰ HOMOLA, Miroslav. *Dějiny psychologie*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 1990.

druhé straně počítá s tím, že tato intervence je zároveň intervencí psychologickou.“⁹¹ Na základě těchto domněnek jsou v renesanční době k nápravě duševních anomálií používány fyzikální intervence.

V základě šlo o dvě používané techniky: konsolidaci a očišťování. *Konsolidace* spočívala ve vyrovnávání poměru sil, které v člověku působí. Úkolem lékaře bylo najít takovou látku, která zajistí navrácení do rovnováhy. Tato látka mohla být obsažena například v oleji, vlních, hudbě a různých přírodních materiálech. Dalším oblíbeným postupem bylo *očišťování a ponořování*. Pročistit tělo znamenalo pročistit duši. Léčba vodou byla známa již v antickém světě (ponořování do vody maniaků, aby voda uhasila jejich běsnění).

Vedle fyzikálních zákroků se od konce 18. století rozvíjely i metody ryze psychologické, předznamenávající soudobou psychoterapii. Začínají se objevovat názory, že duševní nemoc je nutno léčit především *ošetřováním imaginace*, a že pouhá medikamentózní léčba nestačí, není-li při ní zároveň užívána psychologická opora.

Psychologický přístup se aplikoval tehdy, byl-li stav hodnocen jako *delirium* (poblouznění, bdělý sen), z něhož je pacienta zapotřebí probudit. K probuzení z takového “spánku rozumu” a uvedení zpět do reálného světa bylo zapotřebí, aby lékař byl zároveň i filosofem, protože tato metoda se nesla přes řeč. Moment „*probuzení*” je téměř ve všech psychiatrických přístupech přítomen dodnes, v průběhu času však prošel různými proměnami. Dříve mělo probuzení směřovat k nalezení pravdy, později se změnilo v probuzení k přijetí morálních představ určité společnosti a s Freudem přišlo probuzení jako návrat ke svému původnímu „já”.⁹² Druhou terapeutickou metodou užívanou ještě před Pinelem, bylo *divadelní představení*. Tato terapie formou rolí a hry poskytuje prostor pro imaginaci a naplnění přání a tužeb. Posláním hry je, aby byla pacienty odhalena prázdnota, ne-reálnost obrazů vlastní imaginace a nahrazena vítězíci, “zdravými” obrazy. Jako účinná forma se ukázalo dotažení bludů, představ pacientů při hře do konce. Pacient při tom sám odhalí jejich nepravdivost, získá odstup a je na dobré cestě probudit se ze svého deliria sám. Pokaždé však tato technika nemusí mít skutečný terapeutický efekt, ale jde spíše o humorný druh zábavy. I v tomto případě však jistý účel splní: účastníci

⁹¹ ČERNOUŠEK, Michal. *Historie pojmu duševní zdraví a duševní nemoc : Studie k dějinám psychiatrického myšlení III*. Praha 8 – Bohnice: VÚPs, 1990. ISBN 80-7013-047-4

⁹² Základem Freudova učení bylo potlačení (na nevědomé úrovni), spočívající v odpírání uspokojování libosti, která je ve věčném boji se skutečností. Pro psychiku člověka jsou klíčové ty konflikty, které vznikají v raném dětství. Cílem psychoterapie je dostat se k těmto potlačeným obsahům (skrze volné asociace, výklad snů) a dešifrovat je. **Op, A. M. Marek. *Psychologie : poznej sám sebe*. Olomouc: 1992.**

se osmělí a jsou přístupnější v jiných terapeutických metodách.⁹³ Další kurativní technikou byl *návrat k přirozenému*. Smyslem bylo, aby se člověk osvobodil ze zajetí subjektivního vnímání svých problémů a nechal se vést tím nejpůvodnějším – přírodou, která nikdy neklame. Tento postoj je svou podstatou v protikladu k veškerým člověkem prováděným léčebným postupům. Tím, že se člověk dostane z umělého světa (který vytváří i medicína), stane se součástí přírody a bude svůj život řídit podle jejího rytmu, znovu nalezne harmonii a vnitřní klid. Život v přírodě je náročnější, a tak člověk nemá tolik času věnovat se sám sobě a svým problémům. Tato terapie má však i svou stinnou stránku: člověk ji může brát pouze jako útěk před sebou, takže se jeho problémy jen oddálí a prohloubí, anebo na něj mohou zapůsobit skryté síly samotné přírody. V takovém případě hrozí, že příroda místo kurativního účinku bude mít vliv zcela opačný, protože v člověku probudí jeho animální, temnou část.⁹⁴ Tato terapie by tedy měla být kombinována ještě s jinými léčebnými koncepty. Dnes slouží spíše jako doplňková, krátkodobější metoda, často spojená s terapií prací a různými psychohrami.⁹⁵

závěru 18. století se také rodí počátky *psychoterapie* (léčba bez fyzikální intervence). Léčebný proces již probíhá na svobodě, je však *obtěžkán vinou*. Smyslem léčby nebyla psychologická úleva pacienta, ale přitakání pravidlům společnosti. Počátky vědecké psychiatrie bývají připisovány dvěma slavným útulkům: *Retreat*, kde působil Samuel Tuke a *Bicêtre* s Philipem Pinelem.⁹⁶

Retreat přinesla psychiatrii nový – *náboženský* prvek. Náboženství zde bylo jediným nápravným prostředkem. Pacientovi mělo vstřípít etické hodnoty, na jejichž základě měl možnost „prozívat“ a poznat svou nemoc na pozadí biblického zákona a hříchu. Šlo tedy o metodu na základě strachu, úzkosti, vědomí vlastní „špatnosti“ a výčitek svědomí. Tuke dále uvedl do psychiatrie pojem „*rodiny*“. Zatím ve smyslu „*azylové rodiny*“, kde byl

⁹³ KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-657-8

⁹⁴ Z vlastní zkušenosti znám případ schizofreničky, které objímání stromů, poměrně oblíbené terapeutické metodě, spouštělo ataky. Stromy v jejích bludech obživly a pronásledovaly jí svými hlasy

⁹⁵ ČERNOUŠEK, Michal. *Historie pojmu duševní zdraví a duševní nemoc : Studie k dějinám psychiatrického myšlení III*. Praha 8 – Bohnice: VÚPs, 1990. ISBN 80-7013-047-4

⁹⁶ *Retreat*: Útulok v anglickém Yorku založený roku 1796 Williamem Tukem. Jeho záměrem bylo poskytnout duševně chorým domácí prostředí, v jehož léčebnou moc věřil. Azyl se stal známý především díky jeho vnukovi Samuelovi, který převzal vedení v roce 1831 a uvedl zde, a vůbec v psychiatrii, náboženství jako léčebný prostředek. Ústav funguje dodnes. <http://www.theretreatyork.org.uk/about-the-retreat/our-history.html> *Bicêtre*: pařížský azyl pro duševně nemocné, jež v 90. letech 18. století převzal P. Pinel. Příchod Pinela představoval pro azyl zásadní zlom: v do té doby zanedbávaném „shromaždišti“ znevýhodněných osob se začalo léčit. HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5

zdůrazňován nerovný vztah lékaře (autoritativního „otce“) a pacienta (neautonomního „dítěte“). Pro toto období bylo typické vnímání duševně nemocných jako nedospělých, infantilních jedinců koncepcí.⁹⁷ S psychoanalytiky přichází oživení fenoménu „rodina“, ovšem ve zcela jiném významu. Rodina v tomto směru znamená zdroj potlačených (u Freuda sexuálních) konfliktů z raného dětství, na jejichž základě vznikají neurotické potíže jednotlivce.

Pinel taktéž stavěl svůj přístup na prosazování morálky, ale již nikoliv založené na náboženském „teroru“. V Bicêtre byly pacientům vštěpovány zásady morálky buržoazie a jednou z předních používaných metod byla terapie *prací*. Mimo jiné právě Pinel zavedl do psychiatrie práci na čerstvém vzduchu, v zahradnictví, dílnách a podobně jako kurativní prostředek.

V této metodě nešlo o hledání příčin obtíží a řešení jich samotných, ale o řešení jejich následků - společenského vyloučení, selhání a o zpětné přijetí. Tento azyl byl jakýmsi „skleníkem“, městem ve městě a společenské přijetí, které mohlo nastat jedině při striktním dodržování předepsaných pravidel, zde znamenalo přijetí ve zdejší, uměle vytvořeném světě.⁹⁸ Tento přístup měl opodstatnění ve společenských událostech tehdejší Francie. Do země, čerstvě po Revoluci (1789), byl Napoleonem zaváděn precizně propracovaný administrativní a byrokratický systém. Pinel, který jednu dobu dokonce byl osobním lékařem císaře, se podle stejných principů snažil aplikovat důkladný řád i v azylu. Ačkoliv se Pinel stal takřka legendárním „humánním“ hrdinou, jež osvobodil šílence z okovů v temných kobkách, je třeba nezapomínat na druhou stranu mince, že totiž duševně nemocní představovali pro tohoto lékaře především zdroj lékařských poznatků. Každopádně Pinel přinesl spoustu nových klíčových postupů, z nichž se později zrodila psychiatrie. Jedním z nich bylo například - do té doby nevídané - provádění denních písemných záznamů na základě pozorování pacientů.⁹⁹

Philippe Pinel dále vymezil čtyři základní vztahové roviny mezi lékařem a pacientem: *mlčení, zrcadlové poznání, věčný soud a apoteóza lékařské osobnosti*. Mlčením není myšlena absence řeči v psychoterapii, ale umlčení dialogu mezi lékařem a pacientem. Byly

⁹⁷ ČERNOUŠEK, Michal. *Historie pojmu duševní zdraví a duševní nemoc : Studie k dějinám psychiatrického myšlení III*. Praha 8 – Bohnice: VÚPs, 1990. ISBN 80-7013-047-4

⁹⁸ Z francouzského modelu působení na morální hodnoty vycházel i český Ústav pro choromyslné v Kateřinkách zřízený ve 20. letech 19. století. *Josef Polišenský a kol. Co daly naše země Evropě a lidstvu, Praha, ELK 2000, ISBN 80-889316-10-6. Kapitola Cyrila Höschla Směřování české psychiatrie na přelomu staletí.*

⁹⁹ ČERNOUŠEK, Micha. *Šílenství v zrcadle dějin : Pojednání pro inteligentní čtenáře*. Praha: Grada, 1994, ISBN 80-7169-086-4

tak vedeny dva monology: jeden odborný a deskriptivní na straně lékaře a na straně pacienta pak monolog vyznívající do prázdna, protože mu – vzhledem k předpokládaným patologickým změnám u jedince – nebyla přikládána žádná smysluplná hodnota. Zrcadlové poznání mělo vést k sebezpoznání. Cestou své promluvy má duševně nemocný získat nadhled, stát se objektivnějším a v pomyslném zrcadle se choroba zobrazí ve své plné absurditě, uzavřené subjektivitě a ne-smyslnosti ve vztahu ke skutečnému. Dnes jsou k těmto účelům užívány praktiky jako je skupinová dynamika, divadelní představení, ale i mlčky naslouchající terapeut. Věčný soud podstupuje každý, kdo se účastní života v azylu (či dnešní léčebně). Pohybuje se ve sféře, kde je především a stále pozorován. „Soudní instancí“ však nejsou samotní pracovníci zařízení, ti jsou pouze jejím vykonavatelem. Jde o jakousi přítomnost neviditelného tribunálu, který si má pacient zpřítomnit ve své mysli a podle něj se řídit i ve chvíli, kdy opustí zdi azylu. Nejdůležitější, a dodnes platnou strukturou, je *apoteóza lékařské osobnosti*.¹⁰⁰ Lékař je v první řadě autoritou, bez níž se pacient, respektive dosažení terapeutického účinku, neobejde. V případě, kdy léčený neguje lékařskou autoritu, je jen malá pravděpodobnost, že dojde ke zlepšení jeho stavu. Totální popření znemožňuje přenos a vůbec jakýkoliv plodný vztah.

19. a 20. století se vyznačuje značnou rozštěpeností názorů a přístupů v psychiatrii. V první polovině 19. století se odehrává pomyslný boj mezi „*somatiky*“ a „*psychiky*“. Spor spočíval v původu duševního onemocnění. Zatímco první skupina byla orientována přírodovědecky a za centrum duševních problémů pokládala mozek, psychikové za něj pokládali „duši“. Postupně se psychiatrie přiklonila k postoji somatiků.

Zatímco v 17. a 18. století měla terapie vodou především morální význam, od dob Pinela¹⁰¹ psychologická aspirace mizí a voda se používá čistě jako mechanický léčebný nástroj, respektive jako prostředek trestu a korekce. Na počátku 19. století byla voda užívána k „pravému sprchování“, při němž byl šílenec připoután na židli pod nádrží studené vody, z níž mu voda pomalu vykapávala na hlavu a ve druhém případě – „lázněmi překvapením“ – scházel šílenec do sklepa, kde byl vhozen pozadu do ledové lázně v nádrži. Jiným typem nápravy byla *regulace pohybu*. Takovým přístrojem byl například rotující stroj k „odstředování melancholické krve“. Tento stroj, sestavený počátkem 19. století Masonem Coxem, byl tvořen ze dvou částí: sloupu, spojujícího strop s podlahou a židle či postele připevněné na něj v kolmé poloze. Pacient byl přifixován k židli nebo posteli a stroj byl uveden do pohybu systémem převodových kol. Rychlost otáčení bylo možno regulovat.

¹⁰⁰ ČERNOUŠEK, Michal. *Historie pojmu duševní zdraví a duševní nemoc : Studie k dějinám psychiatrického myšlení III*. Praha 8 – Bohnice: VÚPs, 1990. ISBN 80-7013-047-4

¹⁰¹ Philippe Pinel - 1745 – 1826, zakladatel vědecké psychiatrie

Jediným výsledkem byl „odstředěný“ rozum pacienta. Svůj účel rotační stroj plnil v tom, že chování jedince přestalo být problematické. Opět zde tedy nešlo o znovunastolení rovnováhy látek člověka, ale o nástroj *hrozby, trestu* pro ty, kteří se nebudou chovat podle pravidel azylu.¹⁰²

Psychiatrie druhé poloviny 19. století se nesla v duchu patologicko-anatomického a histologického bádání. Byla založena tzv. „mozková psychiatrie“, jejíž stoupců se snažili o lokalizaci duševních procesů v mozku. Právě z této éry pochází stanovení například Alzheimerovy demence a také první formování neurologie a neuropsychologie. Na základě objevů se postupně začalo věnovat více pozornosti biochemickým změnám v mozku, jež byly považovány za zdroje duševních abnormalit.

Na přelomu 19. a 20. století se vytváří zcela nová a svým významem zásadní *psychoanalytická* větev. Tento směr znamená odklon od předchozích, biologicky chápaných, duševních procesů. Psychoanalytici jsou přesvědčeni, že všechny duševní problémy pocházejí z psychogenních příčin. Zdrojem jsou traumata, nikoliv však traumata aktuální, ale ta, která jedinec zažil v raném dětství a jež v průběhu času byla potlačena do podvědomí. Tyto negativní zážitky však stále mají svůj silný náboj, který se snaží vybit a tím vznikají duševní poruchy. K jejich odstranění je zapotřebí používat speciální terapeutické metody jako je psychoanalýza, volná asociace, výklad snů, ... Vyléčení spočívá ve zvědomění potlačeného. Pacient již tedy nedochází uzdravení skrze z vnějšku vnucované techniky, v nichž je v silně podřazené pozici, ale prostřednictvím *objevování sebe sama*, svého skrytého, „umlčeného já“. V tomto procesu se terapeut dostává „pouze“ do role zprostředkovatele metod, které jsou přístupné jen „zasvěceným“. Oživení psychoanalýzy přichází s druhou polovinou 20. století a přináší nové prvky umožňující práci se změněným stavem vědomí (například holotropní dýchání). Tyto metody jsou však bohužel příliš snadno zneužitelné a najít kvalitního odborníka může být skutečně problém. Rozhodně jsem proti těmto technikám, pokud se vykonávají masově. To je první známka toho, že místo o seriózně vedenou práci jde o obchodní záměry. A přitom je ve hře něco tak křehkého, avšak zároveň mocného, jako je lidské nevědomí ...

Převážná většina 20. století představuje však opět značnou převahu stoupců somatického přístupu. Jedním z nich byl i zakladatel české psychiatrie a univerzitní psychiatrické školy, *Karel Kuffner* (1858 – 1940). V tomto období jsou uskutečňovány četné *intervenční pokusy*. Tak například dochází k léčení paralytické demence malárií,

¹⁰² ČERNOUŠEK, Micha. *Šílenství v zrcadle dějin : Pojednání pro inteligentní čtenáře*. Praha: Grada, 1994, ISBN 80-7169-086-4

schizofrenie (respektive nemoci, která se v té době považovala za schizofrenii) epileptickými záchvaty, k jejichž vyvolání se používala farmaka (kardiozol) nebo elektrické šoky. Ty byly používány i pro léčbu některých depresí. V 50. letech byla vypracována metodika tzv. modifikovaných elektrošoků, jež vyřazovaly z původních zákroků křeče. Od konce padesátých let, kdy na trh vstoupila účinná *psychofarmaka*, z psychiatrie začaly elektrošoky postupně mizet. Objevení psychofarmak představovalo pro psychiatrii zlomovou událost. Vedle léčebných účinků měla také vliv na charakter psychiatrických lůžkových zařízení, v nichž ubylo neklidu, urychlil vznik nemocničních psychiatrických oddělení a položil základy pro budování jednotek intenzivní psychiatrické péče, nahradil některé do té doby používané nešetrné léčebné metody a mnoho pacientům, kteří by dříve byli hospitalizováni, umožnila ambulantní léčbu. Moderní psychofarmaka vedle toho znamenala pokrok v biochemických výzkumech duševních nemocí.

Psychiatrie posledních desetiletí prodělává zásadní změny. Rozdíl mezi „somaticky“ a „psychicky“ mající své kořeny v 19. století, se začíná stírat a dochází ke splnutí obou přístupů. Počátek tohoto procesu lze přičíst zmiňovanému přístupu Sigmunda Freuda, jež se zasloužil o „psychologizaci medicíny“. Dnes je již obvyklé, že psychiatři jsou zároveň psychoterapeuty a léky se užívají jako doplňková forma terapie. Fyzické se dává do souvislosti s psychickým¹⁰³, a tak vzniká celý vědní obor zabývající se psychosomatií. Léčba již není v takové míře nařizována, ale záleží na osobní zodpovědnosti jedince. Snaha vymýtit choroby se mění ve snahu nějak s chorobami zacházet.

Léčebný přístup k pacientům v bohnické Psychiatrické léčebně od zahájení provozu po současnost

S rozvojem industrializace a urbanizace počátkem 20. století se zrychlovalo životní tempo a rostly stresové situace. To znamenalo i nárůst psychických problémů a vzhledem k tomu, že v té době neexistovala ambulantní péče a mnoho účinných léků, téměř vždy to znamenalo nevyhnutelnou hospitalizaci v ústavu pro duševně choré.

Přístup k pacientům v Psychiatrické léčebně Bohnice lze rozdělit do dvou základních etap: první, od zahájení provozu (1903) do počátku padesátých let, kdy byl ústav v první řadě *detenčním* zařízením a druhé, od padesátých let do současnosti, jenž je založeno na *léčebných principech* v pravém slova smyslu.

¹⁰³ Zde možno hledat obdobu v době renesance – viz výše.

Léčba v meziválečném období (1918 – 1939) v Psychiatrické léčebně Bohnice spočívala především v podávání *hypnotik*. Ke zklidnění pacientů byly používány teplé koupele a zábaly z vlhkých prostěradel. Vedle toho byly plně využívány *korekční prostředky*: izolace, síťové postele a v případě neklidných pacientů svěrací kazajky a popruhy („kurty“). Velkou událostí bylo v roce 1937 zavedení poměrně úspěšné léčby schizofrenie prostřednictvím *inzulinových šoků*.

V roce 1946 byla zavedena další významná lékařská metoda, a to sice *praefrontální lobotomie*.¹⁰⁴ V léčbě byly dále užívány *elektrické šoky*, experimentovalo se s transplantacemi placenty do kožní řasy, léčbou spánkem, a tak dále. V důsledku zavádění nových metod a pokusů do léčby, byla v roce 1949 – 1952 v ústavu zřízena Vyšší škola sociálně zdravotní, která ke svým potřebám vyškolila stovku absolventů.

V letech 1951 – 1956 docházelo k postupnému přechodu od nápravných metod k léčebným. Tak byly zaváděny doplňkové kurativní metody jako *individuální a skupinová terapie, kulturní, rekreační a pracovní terapie či arteterapie*. Oproti dnešku se jich mohl zúčastnit pouze úzký okruh pacientů.

Potřeba změn, a to především organizačních, nastala v období 1973 – 1983. V této epoše velmi razantně vzrostla potřeba lůžek, která byla dána vzrůstajícím počtem obyvatelstva Prahy, ale především nezájmem politiků, jež zapříčinil naprostý nedostatek vhodných sociálních služeb pro podporované bydlení, částečné hospitalizace a ambulantních středisek. Měnila se také skladba pacientů podle diagnóz: výrazně se zvýšilo procento alkoholiků a lidí závislých na jiných návykových látkách. Rostl také podíl nemocných v důchodovém věku, na což mělo vliv i stárnutí populace. Ústav se těmto problémům snažil čelit, jak bylo v jeho silách, a tak zvýšil počet gerontopsychiatrických lůžek na úkor lůžek akutní péče a používáním *modernějších psychofarmak* umožnil zkrácení doby léčby u některých případech.

Přelomové období pro českou psychiatrii nastalo po pádu komunistického režimu, kdy se odborníkům zpřístupnily psychiatrické poznatky ze světa. Léčebné procesy byly výrazně „polidštěny“, a to především díky značnému rozšíření nabídky doplňkových terapií, poskytování ambulantních služeb, rozvoji komunitní péče mimo zdravotnické zařízení¹⁰⁵, zpřístupnění objektu veřejnosti (podrobněji viz níže) a poustavní péče.

¹⁰⁴ Přerušení nervových spojů čelních laloků od ostatních částí mozku.

¹⁰⁵ Prvním významným sdružením tohoto typu byl Fokus Praha – viz podkapitola 6.2 Fokus Praha, o. s.

Těmto změnám byla přizpůsobena i vnitřní organizace ústavu. Aby mohla být léčba intenzivnější, došlo ke snížení počtu lůžek. Dále byl restrukturalizován lůžkový fond oddělení akutní péče, čímž došlo ke zkvalitnění služeb pro pacienty podle typu jejich duševní poruchy. Důležitou událostí bylo také *zpřístupnění areálu léčebny veřejnosti*, které napomohlo detabuizovat psychiatrické prostředí. Tuto změnu vnímám jako velice pozitivní. Krom toho, že areál ústavu poskytuje příjemné útočiště pro odpočinek díky své poklidné atmosféře v rozsáhlém příjemném parku, jak jsem již v úvodu této podkapitoly zmínila, za hlavní příčinu negativních reakcí na duševně nemocné považuji strach okolí. Otevření léčebny veřejnosti je prvním krokem k překonání těchto obav. Významným produktem těchto snah je známý festival Mezi Ploty, o němž se zmiňuji v předchozí podkapitole.

V roce 1991 zahájilo činnost *Centrum krizové intervence*, ve své době první a dodnes funkční zařízení tohoto typu. Na Centrum se obracejí klienti buď ambulantně nebo telefonicky. Po prvním kontaktu je poskytnuto poradenství a následně buď ambulantní péče nebo krátká hospitalizace. Obdobou Centra krizové intervence pro děti a mládež je Nadace Naše dítě, taktéž umístěná v areálu léčebny. Tato služba poskytuje nepřetržitou telefonickou pomoc na lince bezpečí zmíněné skupině, která se ocitla v akutní mezní situaci. Předností těchto služeb je anonymita, v níž člověk může zůstat. Myslím, že překvapivě mnoho lidí podléhá předsudkům, a pouhou představu, že by měli před někým – a ještě ke všemu – cizím přiznat, že je určitá situace nad jejich síly, vnímají jako osobní porážku a jako něco nedůstojného. Telefonická pomoc je tedy řešením „na půl cesty“, které může otevřít dveře pro odbourávání oněch předsudků a být příslibem dlouhodobější péče o sebe samého.

Další podstatnou změnou bylo vytvoření nových možností doplňkových terapií na *socioterapeutické farmě* (vrácené v roce 1991 po 75 letech pod správu léčebny). Zde probíhá *ergoterapie* (léčebně výchovný proces v rámci pracovní terapie), *hiporehabilitace* (terapie pomocí koní, určena pro mentálně i tělesně hendikepované) a vedle toho zde mají pacienti možnost pomáhat při zemědělských pracích a v zahradnictví a při udržování parku. Tyto terapie bývají součástí léčebných procesů především při léčení závislosti. V ústavním kostele Sv. Václava probíhají *hagioterapie* (skupinové pastorační terapie založené na hledání smyslu etických hodnot). K doplňkovým terapiím jsou vymezeny i různé pavilony a ústavní budovy. Jednou z nich je například divadlo, v jehož zadní části byla v roce 1999 otevřena tělocvična.

Psychiatrie je snadno zneužitelná a nejednou posloužila jako prodloužená ruka moci. Svědkem by mohla být i Psychiatrická léčebna Bohnice, z níž si totalitní stát udělal ve své době represivní prostředek. „ *Totalitní stát si vždy promění represivní roli, kterou společnost v každém zřízení vůči nepohodlným šilencům prostřednictvím psychiatrie uplatňuje, v represi státní, ne-li politickou. Chápe pak psychiatrii jako svou samozřejmou služku, nikoli jako obor lékařství (...)*“.¹⁰⁶

Tím se vracím k tématu zmíněnému na začátku podkapitoly... Nesvědčí snad tato potřeba o nejistých a snadno zpochybnitelných základech daného státního systému?

6.2. Fokus Praha, o. s.

Fokus Praha je nestátní nezisková organizace pomáhající lidem *znevýhodněným duševním onemocněním* začlenit se zpět do společnosti a vést spokojený a samostatný život. Počátky organizace sahají ještě do předrevolučního období. Oficiálně bylo sdružení založeno v únoru 1990. Původními cíli zakladatelů (především z řad psychologických oborů) bylo poskytování komunitních služeb lidem s duševním onemocněním, velkou ambicí byla snaha změnit systém psychiatrické péče v České republice ve smyslu deinstitucionalizace a uzavření psychiatrických léčeben, která postupně přešla ve snahu alespoň tyto instituce zlidštit a dalším cílem bylo změnit také systém financování a organizace psychiatrické péče tak, aby byly podpořeny komunitní služby.

Od svého počátku se Fokus inspiroval v zahraničí a dodnes se aktivně podílí na uskutečňování recipročních zahraničních návštěvách a je členem několika mezinárodních organizací, které se zabývají sociálně-psychiatrickou problematikou (Mental Health Europe, Social Firms Europe CEFEC, s nimiž spolupráce představuje kromě získávání užitečných informací a kontaktů také perspektivu ovlivňování evropské politiky péče o duševní zdraví a Arge Ost West, zaměřující se na pracovní rehabilitaci zdravotně postižených).

Fokus Praha sídlí v bohnické ulici Dolákova 24 a má několik středisek v Praze a ve třech dalších regionech.

Posláním organizace je poskytovat podporu lidem se zkušeností s duševní nemocí, jenž má směřovat k znovuzачlenění do běžné společnosti, ke schopnosti vést samostatný život, navazovat a udržovat sociální kontakty, uspokojit své základní materiální potřeby, starat se o své zdraví a léčit se, mít své koníčky, rozvíjet své přednosti, mít životní perspektivu,

¹⁰⁶ POLIŠENSKÝ, Josef; a kol. *Co daly naše země Evropě a lidstvu*. Praha: ELK, 2000. ISBN 80-889316-10-6. Kapitola Cyrila Höschla *Směrování české psychiatrie na přelomu staletí*. s. 457

vzdělávat se, a tak dále. Sdružení nabízí účastníkům komunitní služby a hájí jejich práva a zájmy. Na realizaci těchto záměrů se svou činností podílejí sociální pracovníci, psychologové, psychiatrové, psychoterapeuti, socioterapeuti, pracovní terapeuti a další pracovníci včetně dobrovolníků. Klienty jsou obvykle dospělí lidé s dlouhodobými psychickými problémy. Často přicházejí po několikáté hospitalizaci v psychiatrické léčebně a v důsledku psychického onemocnění jsou v invalidním důchodu. Nejpočetnější skupinu tvoří schizofrenikové. Kromě toho se mohou na středisko obrátit i lidé v náhlé krizové situaci. Protože lidé s duševními problémy mají tendenci propadat se do svého světa, uzavírat se před vnějšími vztahy a ztrácet tak schopnost komunikovat s okolím, Fokus Praha často spolupracuje s rodinou a nejbližším okolím klienta.

Služby Fokusu Praha lze strukturovat do několika oblastí: sociální a pracovní rehabilitace, zdravotnické služby, svépomocné aktivity a zaměstnávání na tréninkových chráněných místech a v sociálních firmách. Tyto služby jsou klientům poskytovány v *komunitní péči*, tedy v jejich přirozeném prostředí v blízkosti bydliště. Nyní podrobněji k jednotlivým aktivitám.

Služby sociální a pracovní rehabilitace připravují klienta na postupný návrat do běžného života. Hlavní roli zde sehrávají *komunitní týmy*. Jejich pracovníci přebírají vedení případu klienta a nabízejí mu výpomoc v podobě poradenství, podpory bydlení, pracovního uplatnění, volného času, sociálních vztahů a v obtížných situacích. Pomáhají klientům zajistit důstojné životní podmínky a prosazovat jejich práva a zájmy. Současně je kladen důraz na rozvíjení pocitu vlastní odpovědnosti. Spolupráce s klienty probíhá intenzivně a dlouhodobě. Komunitní týmy konzultují vhodnost výběru opatření a vývoj situace jednotlivých klientů s psychiatry jednou za 14 dní.

Součástí služeb sociální a pracovní rehabilitace je *chráněné komunitní bydlení*. To umožňuje klientům odchýlit se od ústavního či rodinného bydlení a naučit se žít co nejsamostatnějším způsobem. Podmínkou této služby je ochota žít ve skupině a dodržovat daná pravidla soužití. Uživatelé se tímto také mají naučit vést praktický život (práce spojené s domácností, vyřizování na úřadech, hospodaření s penězi) a významným prvkem je bezpochyby také zkušenost s navazováním a udržováním dobrých mezilidských vztahů. S překonáváním překážek pomáhá klientům socioterapeut.

V oblasti *aktivně tráveného volného času* působí *centra denních aktivit*. Nabízejí příjemné bezpečné klubové prostředí, v němž dochází k setkávání klientů. Mimo přínosu ze samotné

činnosti a s ní spojeným pocitem seberealizace mají tedy tyto kluby pozitivní vliv na rozvoj sociálních a komunikačních dovedností.

Při akutních problémech lze využít *krizové pomoci* či *nízkoprahového programu a krátkodobého poradenství*. Tyto služby jsou určeny pro osoby, které nejsou členy zařízení, chtějí zůstat v anonymitě či využít pomoc jednorázově. V případě potřeby vyjíždí krizový tým, který je složen ze sociálních pracovníků, psychiatrů a zdravotníků, do terénu.

Významnou oblastí systému Fokus Praha jsou zdravotní služby. Tuto oblast zajišťuje *denní sanatorium*, jež poskytuje klientům a jejich rodinám psychiatrickou, psychologickou a psychoterapeutickou péči. Náplní denního sanatoria je skrze tři druhy terapií (individuální, skupinovou a rodinnou) zmírňovat symptomy nemoci, předcházet krizi a naučit klienta pracovat se svým onemocněním. Jedná se o zdravotnické ambulantní zařízení. Sdružení dále nabízí *expresivní terapii*, a to pro osoby s psychiatrickou diagnózou i bez ní. Tento druh terapie podporuje a rozvíjí tvůrčí potenciál každého jedince a probíhá individuálně či ve skupině. Jedná se například o arteterapii, muzikoterapii, taneční a pohybovou terapii, dramaterapii, a tak dále.

Služby v oblasti zaměstnání poskytuje *Centrum programů podpory zaměstnávání* nabízející poradenské služby a služby *přechodného a podporovaného* zaměstnání. Přechodné zaměstnání umožňuje klientům projít si tréninkem pracovních a sociálních dovedností, jehož cílem je vstup klienta na otevřený trh práce. Podporované zaměstnání je zaměstnání, v jehož rámci klient využívá časově omezenou podporu pracovního konzultanta před a po nástupu do práce. Dalším pracovním prostředím, které organizace zprostředkovává, jsou *chráněné pracovní dílny*, které se svým provozem snaží co nejvíce přiblížit běžným pracovním podmínkám. Klienti se mohou také uplatnit v *sociálních firmách*, což jsou podniky vznikající za účelem vytváření pracovních příležitostí osobám výrazně znevýhodněným na volném trhu práce. Cílovou skupinou jsou blíže lidé, kteří mají problém nalézt pracovní místo či si ho udržet a potřebují určitou míru podpory ve zvládnutí pracovní činnosti. Nejedná se však již o pracovní rehabilitaci. Pracovní pozice vyžadují schopnost pracovat za náročnějších podmínek a zvládat rychlejší pracovní tempo než je v chráněných dílnách. Zapojení do běžného pracovního trhu nabízí pár klientům také *Tiskárna Fokus Praha* z poloviny vlastněna sdružením Fokus. Tiskárna působí na běžném trhu tisku.

Sociální a pracovní rehabilitaci poskytují klientům *sociálně terapeutické dílny*, vedené pracovními terapeuty. Tyto služby jsou poskytovány ve středisku Dolákova, a to pod názvem *CEDRA (Centrum denních rehabilitačních aktivit)*. Centrum disponuje terapeutickou

dílnou, jejímž smyslem je naučit klienty nejzákladnějším pracovním dovednostem, zájmovou kutilskou dílnou, volnočasový klub a svépomocný program *Mosty* (viz níže).

Svépomocné aktivity se zakládají na spolupráci, vzájemné podpoře a pomoci klientů mezi sebou. Jednou z forem těchto aktivit je *vydávání časopisu Libušinka*. Autorem článků jsou převážně lidé, kteří mají zkušenost s duševním onemocněním. Jedná se o různé povídky, úvahy a především básně. Časopis vychází od roku 2005. Druhou formou je program *Mosty*. Tento program, zahájený počátkem roku 2009, je určený pro pacienty hospitalizované v Psychiatrické léčebně Bohnice. Ti se díky doprovodu zajištěným pracovníky či dobrovolníky Fokusu dostanou několikrát týdně mimo zdi areálu a účastní se klubových aktivit. O účasti klientů rozhoduje ošetřující lékař. Program volí a organizují samotní klienti. Jeho náplní bývají převážně různé společenské hry, relaxace spojené s hudbou, kresba, tance, jazykové kroužky. V čele tohoto programu stojí čtyřčlenný tým složený z pracovníků s osobní zkušeností s duševní nemocí. Tuto práci vykonávají jako běžné zaměstnání.

Vedle přímé péče o klienty se sdružení zaslouhuje také o šíření osvěty: pořádá vzdělávací kurzy a semináře pro odborníky i laiky včetně uživatelů služeb (v tomto roce například kurz *Zvládání agrese, Právní minimum pro pomáhající profese, Psychiatrické minimum, Zvládání emocí vnitřně a v interakcích a jiné*), informuje o problematice duševního zdraví a propaguje destigmatizaci pojmu "duševní nemoc".

Fokus Praha je jedním z největších subjektů na trhu poskytujících vzdělávání profesionálů v sociální oblasti. *Tréninkové a vzdělávací středisko* sídlí ve středisku Dolákova v Bohnicích.

Zajímavou formou vzdělávacích snah je *školní projekt "Blázníš? No a!"* určený studentům středních škol a gymnázií. Je zaměřen na prevenci duševního zdraví, boření předsudků o osobách s duševními nemocemi a poukazuje na naději, že lze navzdory onemocnění vést spokojený život nebo se vyléčit. Projekt je jednodenní a probíhá ve škole. Zde se představí fokusový tým sestavený z "moderátora" - odborníka z oblasti péče o duševní zdraví a jeden až tři "experti" - lidé, kteří překonali duševní onemocnění. Přínosným momentem je setkání studentů s "normálností" u člověka, který je označován za duševně nemocného. Vše probíhá hravou interaktivní formou, do které mohou být zapojeni i učitelé. Studenti mají prostor pro otevřené kladení otázek. Základní informace o projektu "Blázníš? No a!" jsou uveřejněny také na webových stránkách Rámcového vzdělávacího programu.¹⁰⁷

¹⁰⁷ <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/3055/projekt-blaznis-no-a-.html/>

Dalším preventivním projektem, jehož se Fokus Praha účastní, je *“Školský informační kanál”*. Projekt je budován pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva vnitra, Ministerstva dopravy a ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti a Ministerstvem životního prostředí. Spočívá v promítání preventivních spotů na velkoplošných obrazovkách umístěných ve školách po celém území České republiky. Posláním spotů je prevence před rizikovým chováním na základních a středních školách. Fokus Praha zde plní roli odborného garanta pro oblast prevence duševních chorob u dětí a mladistvých. Ke dni 15. 5. 2011 bylo do programu zapojeno celkem 368 škol (nejvíce v Ústeckém a Královéhradeckém kraji), působí tedy na 224 000 žáků a studentů po celé republice.

Fokus Praha je také jedním z hlavních pořadatelů *Týdnů pro duševní zdraví*. Týdny se konají pravidelně jednou za rok v mnohých českých městech, a to v termínu od 10. září do 10. října – Světového dne pro duševní zdraví. *“Smyslem celé akce je co nejvíce informovat veřejnost o problematice duševně nemocných, mentální hygieně jako prevenci duševních onemocnění i o aktivitách organizací působících v sociálně zdravotní oblasti a tím přispět ke zlepšení postoje k duševně nemocným a větší toleranci společnosti.”*¹⁰⁸ Do programu jsou zařazeny různé koncerty, výtvarná díla duševně nemocných, besedy a diskuze, divadelní přestavení, workshopy apod.

Ve středisku CEDRA na Praze 8 jsou po celý rok pořádány různé akce sdružující klienty a jejich blízké, zaměstnance, kolegy z jiných spřátelených organizací a veřejnost, zejména obyvatelé sídliště Bohnice. Mezi nejoblíbenější akce patří výlety, cestovatelské přednášky a bazary oblečení. Úspěch taky zaznamenává *den otevřených dveří* v rámci výše uvedených Týdnů pro duševní zdraví.

6.3. Hospic Štrasburk

Domem č. p. 12 v Bohnické ulici je Hospic Štrasburk, o. s. Tato stavba byla vybudována na místě bývalého dolního dvora ve vlastnictví Isaaka Osborna. Nachází se v blízkosti kostela Sv. Petra a Pavla, na pozemku Psychiatrické léčebny, ale má samostatný vchod. Během své historie sloužila lidem mnohými způsoby: jako útulek pro pocestné zřizovaný řeholníky, jako obydlí pro hospodářský personál a jako hostinec. Z doby, kdy budova sloužila jako hostinec, pochází její název. Protože zde bývalo živo dlouho do noci, začalo se jí říkat „Štrasburk“ – podle proslulé hospody v Libni. Později se také stala bydlíštěm některých

¹⁰⁸ <http://www.tdz.cz/index.php?co=5>

zaměstnanců léčebny a po rekonstrukci 3. ledna 1998 zde byl slavnostní mší zahájen provoz Občanského sdružení Hospic Štrasburk, a to zásluhou tehdejšího primáře Léčebny dlouhodobě nemocných MUDr. Jiřího Pauliho a ředitele Psychiatrické léčebny MUDr. Zdeňka Bašného. Od roku 1999 do současnosti (2011) je ředitelem Ing. Josef Heller, MBA, viceprezident Asociace poskytovatelů hospicové paliativní péče, jejímž členem je i bohnický hospic. Pro svou lokalizaci na poklidném okraji Prahy a uprostřed zeleně je toto místo pro poskytování služeb tohoto druhu nanejvýš vhodné.

Hospic jako instituce má své počátky v Anglii v 80. letech 20. století. V České republice bylo první zařízení tohoto typu uvedeno do provozu v roce 1995, a to MUDr. Marií Svatošovou v Červeném Kostelci u Náchoda. Hospic je *zdravotnickým zařízením pomáhajícím nevléčitelně nemocným v poslední fázi života paliativní medicínou*, tedy medicínou zaměřenou na zmírňování bolesti. Jeho principem je vytvářet pacientům důstojné a poklidné zázemí při odcházení z tohoto světa. Jde o služby poskytované nepřetržitě (24 h denně) a do dožití klienta.

Hospic Štrasburk poskytuje péči osobám v terminálním a preterminálním stadiu onkologického onemocnění. Disponuje 26 samostatnými *jednolůžkovými* pokoji s vlastním bezbariérovým sociálním zařízením, čímž je splněn nezbytný požadavek na soukromí a klid uživatele i jeho blízkých. Pokoje jsou také vybaveny přistýlkou pro nejbližší. Hospic má vlastní zahradu, která je pro potřeby pacientů bezbariérově upravena. Nadto je odsud přístupný i rozsáhlý park Psychiatrické léčebny.

Základním principem hospicu je individuální přístup a respektování přání pacienta, a tak blízcí lidé mohou přijít na návštěvu kdykoliv, neexistují zde návštěvní hodiny. Pacientům je k dispozici psychologická a psychiatrická konzultace, sociální a rehabilitační pracovníci, duchovní správce bohnické farnosti a jednou týdně se mohou účastnit bohoslužby, která se koná v kapli umístěné v areálu. Mimo to poskytuje tato instituce i *hospicovou službu v domácím prostředí nemocného a odlehčovací služby pro seniory* (časově omezené pobytové služby nahrazující dočasnou indispozici jinak pečující rodiny). Hospic Štrasburk přijímá klienty z celého území České republiky.

Hospic Štrasburk spolupracuje s pražskými fakultními nemocnicemi a slouží jako výukové pracoviště pro studenty mimopražských univerzit. Za svou působnost (od roku 1998 do roku 2010) poskytlo pobytové služby více než 2 000 klientům a více než 300 osobám domácí hospicové služby. Bohnický hospic se zasloužil o zřízení pobočky na Praze 4 v ulici Malovická a zároveň se stal jejím provozovatelem. Tímto byl v dubnu 2011 zahájen provoz

druhého lůžkového hospice v Praze. Spořilovský hospic poskytuje 20 lůžek pro pacienty s neurologickým a interním onemocněním (Alzheimerova, Parkinsonova choroba) a 10 lůžek pro onkologicky nemocné.

Na závěr bych ráda zmínila osobní zkušenost s touto institucí. V roce 2009 naše rodina využila služby Hospice Štrasburk a byli jsme velmi spokojeni s individuálním, šetrným a vstřícným přístupem personálu. V prostředí tohoto typu jsem se ocitla poprvé a pracovníci těchto služeb mají můj nejpřímnější obdiv.

6.4. Kolpingova rodina Praha 8

Zakladatelem hnutí je německý katolický kněz Adolf Kolping (1813-1865), který od roku 1850 inicioval zakládání spolků po celé Střední Evropě na podporu mladých chudých tovaryšů putujících za prací z venkova do měst. Spolkové domy jim poskytovaly přechodné ubytování a materiální zázemí, ale jejich hlavním cílem bylo rozvíjení mladých lidí po stránce duchovní, vzdělávací a výchovné. Kolping byl nadčasový ražením principu, že nejúčinnější je taková podpora, která člověka nečiní závislým na někom jiném, ale díky níž se stane samostatnou osobností. A toho se dá dosáhnout právě vzděláním.

Adolf Kolping z vlastní zkušenosti věděl, jak nesnadné jsou začátky pro mladé lidi z chudých poměrů – sám pocházel z nemajetné rodiny, a tak se nejdřív pouze vyučil ševcem, ale později jeho výjimečná píle a houževnatost natolik zaujala mecenáše, že díky jejich finanční podpoře mohl vystudovat (v polovičním čase než ostatní studenti) a stal se knězem. Jeho horoucí nasazení mu vydrželo po zbytek života: vedle kněžství a zakládání spolkových domů působil jako novinář, byl autorem mnoha knih a pojednání a především šířitelem myšlenky *pomáhat lidem na okraji společnosti prostřednictvím vzdělání*. Vypomáhal především mladým lidem skrze konkrétní pomoc v těžkých okamžicích a širokou nabídku vzdělávacích a volnočasových aktivit. To vše na pozadí hlavní myšlenky: rozvinout v mladých samostatnost a pocit vlastní zodpovědnosti. Svými činy příkladně naplňoval principy křesťanství. Svůj život zasvětil službě člověku, a to s takovým nasazením, že ve věku 52 let zemřel na vyčerpání. V roce 1991 byl Adolf Kolping blahořečen v Římě papežem Janem Pavlem II.

V současné době Kolpingovo dílo působí ve více než 50 zemích všech kontinentů, ve světě je činných přes tisíc Kolpingových domů a celkem evidují přes půl milionů členů. V Českých zemích byla většina spolků založena v letech 1848-1898. *Občanské sdružení Kolpingovo dílo České republiky* vzniklo 21.10.1992 se sídlem ve Žďáru nad Sázavou. 13.2.1993 bylo přijato

do *Mezinárodního Kolpingova díla*, sídlícího v německém Kolíně nad Rýnem. Kolpingovo dílo je nositelem statutu *poradce při OSN, Mezinárodním úřadu práce (ILO) a Radě Evropy*. V současnosti je v České republice 24 poboček. Jedním z bývalých Kolpingových domů v Praze je například sídlo dnešního Divadla Na Zábradlí (Anenské náměstí 209/5, Praha 1).

Základním posláním Kolpingova hnutí je *řešení sociálních problémů v duchu křesťanských hodnot*, a to skrze *aktivní zapojení účastníků* a rozvíjení pocitu *zodpovědnosti vůči sobě i společnosti*. Hnutí se zaměřuje na tři oblasti: 1. *manželství a rodinu*, přičemž vychází z faktu, že rodina má nejvýznamnější vliv na rozvoj člověka a celé společnosti. Snaží se zákonnými a politickými opatřeními ochraňovat, uchovávat a posilovat ohroženou rodinu jako instituci, zajistit jí důstojné postavení ve společnosti, a to prostřednictvím sociálních služeb. 2. oblastí, na níž se spolek soustřeďuje, je *práce a povolání* – cílem v tomto poli působnosti je zakotvit v účastnících pocit důležitosti celoživotního vzdělávání a zvyšování kvalifikace pro větší šanci uplatnění na trhu práce, ale i pro pocit seberealizace a služby společnosti. 3. okruhem je *společnost a stát*. Kolpingova rodina podporuje své členy v aktivní účasti na demokratickém spoluutváření společnosti. Za základní pilíř přitom považuje uznání a ochranu základních lidských práv a svobod. K tomuto úkolu používá vzdělávacích prostředků (semináře, přednášky českého i mezinárodního Kolpingova díla) a sociálně-právního poradenství, které mají účastníkům vnést do povědomí základní práva a povinnosti občanů a rodičů.

Kolpingova rodina Praha 8 zahájila svůj provoz v roce 1994 v poklidné části Starých Bohnic v ulici Bohnická 32/3. Tato budova byla v roce 1788 založena v sousedství fary Sv. Petra a Pavla a do roku 1827, kdy byla zničena požárem, poskytovala zázemí obecní škole. Objekt byl znovu postaven až v roce 1839 a žáci do něj docházeli ještě v roce 1978. Po změně režimu (1989) krátce sloužil jako ubytovna pro učitele. V roce 1992 byl vyhlášen konkurz na využití budovy pro sociální účely, v němž zvítězilo právě Kolpingovo hnutí s vizí *azylového domu pro matky s dětmi*. Objekt byl zrekonstruován s pomocí finančních prostředků z evropského programu Phare, pražského Magistrátu a Mezinárodního Kolpingova díla.

Kolpingův dům byl v roce 2005 oceněn za *vynikající realizaci projektu* nadací Výbor dobré vůle v rámci udělování Ceny Olgy Havlové.

Hlavními činnostmi bohnické Kolpingovy rodiny jsou poskytování sociálních služeb a pořádání příležitostných akcí pro uživatele a členy organizace. *„Sdružení poskytuje od r. 1994 sociální služby rodinám ohrožených sociálním vyloučením, především matkám s dětmi v těžké životní situaci (azylové ubytování, sociálně-právní poradenství, sociálně*

*aktivizační služby pro rodiny s dětmi a krizovou pomoc – viz níže). Zaměřuje se na mladé rodiče bez rodinného zázemí a zkušeností, kteří vykazují nezralost a žijí rizikovým způsobem života. Připravuje pro samostatný život a kompetentní rodičovství.“¹⁰⁹ Těmto osobám je poskytována pomoc v objektu *azylového domu* nebo v tzv. *tréninkových bytech*. Služby jsou poskytovány kvalifikovanými pracovníky – sociálními pracovníci, socioterapeutkou, lektorkou praktických dovedností, videotrenérkou, psychoterapeutem a odborníky praktických činností (lektor informatiky apod.) (více viz odstavec „Sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi“ níže).*

Azylový dům nabízí dlouhodobé ubytování a základní sociálně-právní poradenství *matkám s dětmi v tíživé životní situaci*. Mnohdy se touto službou předchází umístění dítěte do ústavní výchovy. Kapacita objektu umožňuje bydlení 7 rodinám v kompletně vybavených garsoniérách. Obyvatelům jsou dále k dispozici pračky, počítače s internetem, společná místnost s televizorem, dvůr a zahrada. Se žádostmi o využívání těchto služeb se na Kolpingův dům obracují samotní zájemci, oddělení sociálně-právní ochrany dětí z jakékoliv městské části nebo různé neziskové organizace. Cílem pobytu je vytvořit bezpečné zázemí pro řešení nepříznivé situace, připravit rodinu na znovuzачlenění do společnosti a samostatný život. Průměrná délka pobytu je 18 měsíců, v ojedinělých případech až 3 roky. Služba byla v roce 2010 poskytnuta 31 uživatelům (16 rodičům a 15 dětem). V Kolpingově domě dlouhodobě vykonávají praxi studenti vyšších odborných sociálně-právních škol a dále se zde pro studenty pořádají hromadné exkurze.

Tréninkové byty (celkem 4), pronajímané Kolpingovou rodinou od roku 2008 od MČ Praha 5,8,9 a magistrátu Hlavního města Prahy, jsou určeny pro bývalé uživatelky služeb azylového domu, které během svého pobytu prokázaly spolehlivost. Spolupráce s těmito klientkami pokračuje v rámci Sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a spočívá v pravidelných docházkách sociální pracovníce (cca 1x týdně), pokračující účasti ve volnočasových aktivitách a spolupráci s videotrenérkou. Pobyt v těchto bytech může trvat až 18 měsíců.

Příležitostné akce mají vzdělávací, volnočasový a společenský charakter. Jsou do nich zapojeni pracovníci i uživatelé služeb. Jedná se například o různé přednášky, kurzy, semináře a besedy, každoroční česko-německé setkání mládeže a rodin, oslavy výročí apod., výlety, oboustranné návštěvy tuzemských i zahraničních Kolpingových rodin a tak dále.

¹⁰⁹ Výr.zpr.2009, s.9 – viz <http://www.kolpingpraha.cz/?vyrocni-zprava>

Sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou poskytovány klientkám z azylového domu i terénních bytů. Jde o služby, jejichž smyslem je rozvinout u účastníků rodičovské, sociální a „hospodyňské“ dovednosti, zvyšovat jejich vzdělanostní a vědomostní úroveň a dosáhnout co nejefektivnějšího zapojení na trhu práce.

Matky si na počátku stanoví krátkodobé i dlouhodobé cíle a s pomocí sociální pracovnice hledají konkrétní kroky k jejich dosažení. Své plány a jejich realizaci pravidelně jednou týdně konzultují. *Lektorka praktických činností* podporuje uživatelky v obstarávání domácnosti, *socioterapeutka* dává na výběr různé volnočasové aktivity, při nichž je kladen zvláštní důraz na možnost sdílení zážitků matky s dítětem (společné plavání, výlety, návštěva zoo, ...), *videotrenérka* podporuje živou komunikaci mezi rodičem (rodiči) a dítětem. V roce 2010 došlo díky sponzorským darům k rozšíření služeb, které by klientkám měly usnadnit vstup do pracovní činnosti, a které by tedy měly vést k celkovému zlepšení životní situace. Jedná se o rekvalifikační kurzy, jejichž výběr zcela závisí na individuálních zájmech účastnic (takto byl proplacen například kurz floristiky, řidičský kurz a základní PC kurzy). Personál při hodnocení snahy klientek používá povzbuzující přístup. Největším a nejčastějším problémem při nabývání nových zvyků je pro klientky udržování pořádku. Situace uživatelů služby a vhodnost výběru daných postupů je personálem vyhodnocována na pravidelných týdenních poradách. Ke sdílení vlastních pocitů vyplývajících z výkonu práce, svých pracovních úspěchů a neúspěchů, jsou vyhrazena setkání na tzv. případových supervizích.

Krizová pomoc je služba určená rodinám s dětmi, které se ocitly v akutní krizové situaci (náhlá ztráta bydlení apod.), a jejíž řešení nejsou schopny zvládnout vlastními silami. Součástí této služby je ubytování v bytě s vlastním příslušenstvím, sociálně-právní poradenství, poskytnutí stravy, případně i oděvů a nezbytná finanční pomoc. Služba je bezplatná a lze ji využívat jeden týden, v ojedinělých případech déle. Během tohoto týdne se intenzivně hledá řešení pro danou situaci. Krizové pomoci využilo v Kolpingově rodině Praha 8 v roce 2010 44 klientů (21 dospělých a 23 dětí). Tato služba je, vzhledem ke zvyšujícímu se počtu rodin, které náhle přišly o bydlení, personálem hodnocena jako velmi potřebná.

6.5. Domov pro seniory Slunečnice (DSS)

V roce 1972 byl na žádost Magistrátu hlavního města Prahy započat projekt výstavby Domova důchodců v Bohnicích ¹¹⁰ pro poskytování sociálních služeb. Pro jeho umístění bylo vybráno místo na rozhraní Bohnic a Čimic v ulicích Vraňanská, Řepínská, Na Hranicích 18/674. Stavba se nachází mezi rodinnou zástavbou v ulici Na Hranicích a byty zaměstnanců Psychiatrické léčebny Bohnice v ulici Pod Čimickým hájem. Byla mu vymezena plocha cca 2,8 hektarů. Ve své době šlo o největší domov důchodců v bývalém ČSSR.

Generální projektantem byl Projektový ústav Výstavby hlavního města Prahy, ateliér GAMA a autory projektu se stali Ing. arch. Jan Línek spolu s Ing. arch. Vladem Miluničem. Hlavní budovu ozdobil roku 1981 akademický malíř Josef Mžyk svou první monumentální malbou v architektuře „Zahrada“.

6.5.1. Architektonické řešení DSS

V 70. letech ovládla českou architekturu monotónnost. Architekti se snažili o různé modernistické variace, jejich tvorba však byla výrazně omezená tehdejšími možnostmi výroby. Hledali se nové zdroje inspirace, jímž se nakonec na sklonku desetiletí stal funkcionalismus z 20. a 30. let.

Pokrokovými architekty této doby byli právě Línek a Milunič, kteří již na počátku 70. let používali nové prvky inspirované funkcionalismem. Přímo ve svém projektu DD Bohnice z roku 1972 se označili za *novofunkcionalisty* se širokým pojetím funkce: barva a materiál mají mít svou estetickou a sociální roli, krása stavby spočívá i v její „psychické“ funkci – nejen v utilitarismu - a dílo má být pojato komplexně, v kontextu. Musí být bran zřetel na to, že stavba a prostředí tvoří jeden celek. Domov pro seniory Slunečnice byl pro tuto autorskou dvojici prvotinou mezi stavbami se sociálně-zdravotnickým programem. Poté ze staveb umístěných v Praze následoval Domov pro seniory v Malešicích (1985), v Hájích (1989) a Chodově (1989) a ubytovna pro zdravotní sestry na Proseku (1985). Záměrem dvojice bylo překonat jednotvárnost panelové výstavby.

DD Bohnice byl dokončen v roce 1980. Svým novátorským pojetím vzbudil diskuse o vyčerpání moderní architektury. První obyvatelé byli umisťováni do jednotlivých pavilonů v březnu 1981. Celkový počet lůžek činil 351 (v objektech č. 3, 4, 5 pro relativně

¹¹⁰ Od roku 2007 ze zákona nazývaného „Domova pro seniory“.

zdravé 252 lůžek, pro chroniky 81, v internátu 18). DSS Bohnice se přibližuje návrhu kojeneckého pavilónu od Jaroslava Fragnera v Mukačevu (1928).¹¹¹

Ačkoliv je komplex složen ze šesti samostatných objektů, stavba je vzhledově kompaktní. Objekty spolu „komunikují“ spojovacími prosklenými chodbami, přičemž každý z nich díky svému umístění a natočení získává specifické prostorové postavení. Jedná se převážně o dvoupodlažní budovy s okrajovými částmi směřově i výškově přizpůsobenými okolní zástavbě. Při urbanistickém řešení bylo myšleno na specifické pocity starých lidí, často spojených s blížící se smrtí, a tak v konceptu byly záměrně eliminovány ty faktory, které by mohly tento pocit potvrzovat či ještě umocňovat (například ne příliš schematické rozložení budov v posloupnosti vstup – ubytování – nemocnice – márnice). Dále na základě gerontologických poznatků bylo vytvořeno vnitřní členění objektů: aby se omezil pocit odcizení a ztráty příslušnosti k širšímu okolí, byl při architektonickém a provozním řešení brán zřetel na vytváření vhodných podmínek pro navazování a udržování sociálních vazeb. Takovými prvky jsou v domově například společenské místnosti, společné balkony pro více bytů, chodby s nikami pro posezení. Základní páteří je chodbový systém, který všechny uvedené části propojuje jak mezi sebou, tak s provozními celky. Před vstupy do obytných buněk jsou vytvořeny takzvané „uzly“, které chodbu rozšiřují a poskytují tak více prostoru pro manipulaci s lůžky. Areálu přísluší také *park* užívaný i lidmi z okolí, čímž je splněn další sociologický a psychologický požadavek propojení světů lidí žijících v domově s vnějším okolím.

Objekty jsou děleny podle svého charakteru. Objekt č. 1 zahrnuje v přízemí vstupní část, informace, příjem a výdej prádla, dvě jídelny, z nichž jedna je určena pro důchodce z Domova a druhá pro důchodce z okolí, bufet, kosmetiku, pedikúru, kadeřnictví a knihovnu s internetem. Horní patro poskytuje zázemí pro administrativu (kanceláře ředitele, pracovníků sociálního a ekonomického oddělení) a také pro společenské účely: jsou zde umístěny společenské prostory (víceúčelový sál, v němž jsou pořádány koncerty, výstavy atd., zasedací místnost, místnosti zájmových kroužků). Vstupní hala v prvním patře je důchodcům z okolí přístupna vnějším schodištěm a důchodcům, kteří zde žijí, pak vnitřním. V suterénu se nalézají objekty provozní správy (prádelna, sklady, dílny atd.). Trojpodlažní objekt č. 2 slouží imobilním chronikům, u nichž se předpokládá trvalý pobyt na lůžku. Z centrální vstupní haly v přízemí se dá vejít do nemocniční části nebo k vyšetřovněm a rehabilitaci, které poskytují služby jak důchodcům z areálu, tak lidem

¹¹¹ BAŠE, Miroslav. *Česká architektura 1945 – 1995 : Katalog stejnojmenné výstavy*. Praha: Obec architektů, 1995 (srov. <http://archiweb.cz/buildings.php?type=arch&action=show&id=1023>)

z okolí. Dále je v přízemí místnost pro zemřelé a infekční část. Objekt č. 2 je propojen s objektem č. 1 krytou prosklenou spojkou, již je mimo jiné dovážena strava k jídelním výtahům. V 1. a 2. patře se nacházejí jednotlivá oddělení. Nemocniční pokoje jsou jedno, dvou a čtyřlůžkové. Na každém podlaží je – na nemocniční prostředí – poměrně velká společenská místnost, čímž projektanti výstavby chtěli pacientům kompenzovat jejich omezenou pohyblivost a dlouhý pobyt na oddělení. V případě objektu 3 a 4 se jedná o ustupující čtyřpodlažní stavby, jež poskytují ubytování relativně zdravým (tedy klientům mobilním či s částečnou poruchou mobility), a to převážně v jednolůžkových buňkách. Pro každé dvě jednolůžkové buňky a každý pokoj je určena jedna společná hygienická buňka s toaletou a umyvadlem. Každý pokoj je vybaven lodžii. Ústřední chodba zde byla projektována tak, aby důchodcům poskytla jak relativní soukromí (chodba je ve středu posunuta, takže nejde vidět z jednoho konce na druhý), tak i prostor pro společenský kontakt (uprostřed chodby je umístěna společenská místnost). Na konci vyúsťuje chodba do teras na jižní straně objektu. Každé patro je vybaveno sesternou, kuchyňkou, společnou koupelnou a sprchami a pomocnými převety. Na severní straně jsou ocelové atypické věže, které spojují jednotlivá patra objektů č. 3 a 4 s objektem č. 1. V těchto věžích jsou v provozu osobní a lůžkové výtahy a atypické schodiště nahrazující zde nevhodné schodiště typu VVÚ-ETA.¹¹² Na konci objektů v přízemí je zpřístupněn zahradnický skleník určený pro rekultivaci květin z obytných buněk důchodců a pro tuto zájmovou činnost. V objektu č. 5 se nacházejí buňky pro manželské dvojice. Jde o dvou až třípodlažní objekt sestavený ze stejných dvoulůžkových buněk. Každá buňka disponuje předsíní a šestimetrovým obytným prostorem s kuchyňským koutem, děleným na část denní, vzájemně na sebe terasu a část noční s lůžky. Ve zbylém prostoru chodby jsou podle potřeby umístěny některé provozní místnosti (úklidová místnost, sklad, rozvaděč). Poslední objekt je vyhrazen pro ubytování zaměstnanců, a to v jednolůžkových buňkách. Objekt zahrnuje také dvě společenské místnosti v přízemí a na střeše.

6.5.2. Činnost a poslání instituce

DS Slunečnice je sociálním zařízením poskytujícím *seniorům pobytovou péči*, která je nepřetržitá (24 hodin denně) a časově neomezená. Cílovou skupinou jsou senioři, kteří z věkového nebo zdravotního důvodu nejsou již plně soběstační a jejichž situace vyžaduje

¹¹² Schodiště VVÚ-ETA, jež bývá zpravidla jednoramenné, je pro osoby se sníženou pohyblivostí či pro manipulaci s vozíky nevhodné vzhledem k chybějící mezipodestě, lidově zvané „odpočívadlo“ mezi patry <http://panelovedomy.ekowatt.cz/stavebni-opatreni/61-stavebni-soustavy-panelovych-domu>.

trvalou pomoc jiné osoby. O místo může požádat osoba, která dosáhla věku rozhodného pro přiznání starobního důchodu a již nemůže být zajištěna potřebná výpomoc členy rodiny ve vlastním prostředí. Služby naopak nejsou poskytovány seniorům, kteří jsou závislí na alkoholu či jiných návykových látkách, kteří jsou nepřizpůsobiví a svým chováním by narušovali poklidné soužití s ostatními obyvateli DS, nebo osobám, jejichž zdravotní či psychický stav vyžaduje léčebnou péči v lůžkovém nebo specializovaném zdravotnickém zařízení.

Cílem organizace je poskytovat seniorům *podporu a péči potřebnou k zajištění důstojného života a vytváření skutečného "domova"*, resp. navozování atmosféry domácího prostředí. Služba je poskytována kvalifikovaným personálem, který uživatelům pomáhá v běžných denních činnostech. Organizace navíc poskytuje takzvanou *"terénní službu"*, tedy službu, při níž uživatelé zůstávají ve svém domácím prostředí a za nimiž pravidelně dochází pečovatelská služba zajišťovaná DS. Výpomoc spočívá především v podpoře soběstačnosti a každodenních úkonů včetně péče o domácnost. Nejvíce jsou využívány služby donášek obědů, nákupů a zajištění doprovodů. Tato služba je určena především seniorům bydlícím v bývalých "penzionech" pro důchodce při DS. V roce 2009 této služby využívalo 51 uživatelů a počet zájemců o tento servis roste. Z důvodu nedostatečné finanční podpory, a to především ze strany Městské části Prahy 8 je však nutno tuto službu omezovat.

Dále je posláním Domova *podpora a rozvoj psychické, fyzické a osobnostní stránky senior* podle jejich individuálních potřeb, *podpora a udržování soběstačnosti, zájmových činností, udržování a rozvoj společenských vztahů* jak se členy areálu, tak s rodinnými příslušníky. V DS je zaveden takzvaný "adaptační program" vztahující se k prvním třem měsícům pobytu uživatele, během nichž je mu poskytována speciální péče a pozornost ze strany sociálního pracovníka: informuje jej o chodu DS, seznamuje se zájmovými činnostmi, vyjednává přizpůsobení služeb podle potřeb a zájmů seniora. Kromě ošetrovacího personálu se uživatelům věnují také fyzioterapeuti, ergoterapeuti, aktivizátoři ze sociálního oddělení a mohou také využívat služeb logopedky, jež si jako jediné hradí sami. Uživatelé mají velký výběr z nabídky volnočasových pravidelných a nepravidelných aktivit. Jde převážně o výtvarné dílny (keramika, ...), vzdělanostní a kulturní služby (knihovna, internet, filmový klub, přednášky, koncerty, ...), cvičení (TAO, kondiční cvičení, ...), aktivizační činnosti (trénink paměti, ...), duchovní služby (bohoslužby, ...) a ryze společenské události jako jsou společenské hry, diskusní klub, grilování, oslavy významných narozenin (100 let a více), říjnový den otevřených dveří, a jiné. Tyto aktivity,

kteří si uživatelé vybírají podle vlastních zájmů, podporují navazování a udržování sociálních vztahů, a to jak mezi obyvateli Domova, tak s návštěvníky z vnějšího prostředí.

Uživatel má právo na:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) poskytnutí stravy,
- c) pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- d) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- f) sociálně terapeutické činnosti,
- g) aktivizační činnosti,
- h) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.¹¹³

V roce 2008 vyhlásil Magistrát hlavního města Prahy výběrové řízení na provozování Domova pro seniory Slunečnice. Tuto veřejnou zakázku vyhrálo Evropské sociální zdravotní centrum Praha o. p. s. (ESZC Praha). Hlavní náplní této neziskové, obecně prospěšné společnosti je aktivně se podílet na podpoře sociálních, zdravotnických a vzdělávacích služeb, a to především v Praze.

ESZC Praha poskytuje následující druhy obecně prospěšných služeb:

- a) sociální programy a sociální služby (...),
- b) zdravotnické služby a zdravotnické programy,
- c) provozování zdravotnických zařízení a poskytování zdravotnických služeb,
- d) provozování sociálních zařízení,
- e) podpora a realizace vzdělávacích a vědeckých programů,
- f) podpora a realizace ekologických činností a programů,
- g) pomoc při živelných pohromách,
- h) poskytování poradenství v oblasti zdravotních a sociálních služeb, vzdělávacích, vědeckých, kulturních a ekologických činností.

Společnost dále realizuje tuto doplňkovou činnost:

- a) pořádání výstav, veletrhů, přehlídek, prodejních a obdobných akcí,
- b) specializovaný maloobchod a maloobchod se smíšeným zbožím,
- c) maloobchod provozovaný mimo řádné provozovny,

¹¹³ www.ds-slunecnice.cz/cs/co-poskytujeme/domov-pro-seniory/

- d) *velkoobchod,*
- e) *zprostředkování obchodu a služeb,*
- f) *správa a údržba nemovitostí,*
- g) *ubytovací služby,*
- h) *reklamní činnost a marketing*
- i) *pronájem nemovitostí, bytů a nebytových prostor s poskytováním jen základních služeb zajišťujících řádný provoz nemovitosti, bytů a nebytových prostor.* ¹¹⁴

Od roku 2009 se o správu DS v Bohnicích s ESCZ Praha dělí další tři společnosti: Obchodní centrum Opatov s. r. o. , Exchange s. r. o. a Lenka Mášová (Nestátní zdravotnické zařízení Domácí zdravotní péče). Společnou činnost vykonávají pod jednotným jménem “Evropské sociálně zdravotní centrum Praha o.p.s.”. V uvedeném roce bylo provozování DS Slunečnice stěžejní činností ESZC Praha.

Téhož roku se společnost účastnila projektu “Cesta ke kvalitě prostřednictvím vzdělávání pracovníků”, který je v období 2007-2013 finančně podporován Evropským sociálním fondem. Projekt je součástí Operačního programu Praha – Adaptabilita (OPPA). Jeho cílem je zvýšení konkurenceschopnosti Prahy, a to skrze posílení adaptability a výkonnosti pracovníků a zlepšení jejich přístupu k zaměstnání. OPPA je rozdělen na čtyři prioritní osy. ESZC Praha podalo žádost v rámci první osy, nazvané “Podpora rozvoje znalostní ekonomiky“. Žádosti bylo vyhověno a realizace projektu byla zahájena v únoru 2010. Celková doba jeho trvání je 30 měsíců (2,5 roku). Předmětem projektu je vzdělávání poskytované pracovníkům, a to ve třech formách. První z nich je vzdělávání v oblasti informatiky, druhou oblastí jsou odborné kurzy a semináře poskytované mimo pracoviště, které se zaměřují na prohloubení potřebné kvalifikace včetně manažerských dovedností (například komunikace a práce se seniory, ošetrovatelské postupy, základy psychologických dovedností, ochrana práv uživatelů, ...). Tato forma nabízí setkávání s pracovníky z jiných organizací, což je velmi přínosné pro sdílení poznatků a zkušeností. Třetí formou jsou kurzy “na míru” určené pro pracovníky přímé péče, probíhající na pracovišti. V těchto blocích je soustředěna pozornost na kvalitu služeb (specifika komunikace se seniory, jak rozpoznat psychiatrické onemocnění, apod.). Celkový rozpočet na tento projekt je 2 426 440 Kč, z čehož částka Evropského sociálního fondu činí 2 305 118 Kč. Tento projekt vnímám jako velmi smysluplný a ze strany Evropské unie velkorysý. Domnívám se, že může do domova pro seniory přinést oživení a spoustu nové

¹¹⁴ <http://www.ds-slunecnice.cz/cs/ke-stazeni/vyrocní-zpravy/> (s.4)

inspirace, a vzdálit se tak některým „zkostnatělým“ přežitkům v přístupu zdravotnického personálu k lidem na nich závislým.

DS Slunečnice je podporován také jinými institucemi, nejčastěji v podobě věcných či peněžitých darů. V případě věcných darů se obvykle jedná o zdravotnické vybavení a pomůcky, peněžité dary jsou využívány k nákupu týchž předmětů.

V současné době má DSS kapacitu 258 míst, z toho 68 míst pro imobilní (chronické) pacienty, 190 pro relativně zdravé. K dispozici je 188 jednolůžkových, 14 dvoulůžkových a 14 třílůžkových pokojů.¹¹⁵

K 31. 12. 2009 bylo v DS Slunečnice evidováno 245 uživatelů, z toho 41 mužů a 204 žen. Průměrný věk v tomto roce činil 85,2 let.

¹¹⁵ <http://www.ds-slunecnice.cz/cs/o-domove/vice-o-nas/>

ZÁVĚR

Vzhledem tomu, že jsem tuto práci věnovala místu, které důvěrně znám, myslím, že byla největším přínosem pro mne a posléze blízkému okruhu rodiny, se kterou jsem některé části prodiskutovala. I když zde žiji necelých třicet let, až se zpracováváním informací jsem si uvědomila, kolik toho o tomto místě nevím. Přitom kolem některých míst, o kterých jsem se v práci rozepisovala, denně chodím ... Například jsem neměla tušení, jak velký rozsah práce vykonává organizace Fokus Praha, a že se aktivně věnuje i preventivním školním projektům. Ne nadarmo se říká, že co má člověk příliš blízko očí, není schopen vidět dost jasně ... Proto mne těší, že jsem se na chvíli mohla od tohoto místa „oddálit“ a zkoumat ho z objektivnějšího pohledu.

I když jsem zpočátku vnímala jako problém, že kronika Bohnic není již dostupná a chybí i další důležité historické zdroje, považuji nakonec sbírání jednotlivých „střípků“ za velmi přínosné. Osobně jsem navštívila místa, do kterých bych se jindy nedostala a vlastně bych ani neměla důvod se tam pokoušet dostat. Takovým místem byl sekretariát Psychiatrické léčebny, kde jsem s vypisováním informací ze zdrojů, které byly dostupné jen díky ochotě zdejšího ředitele, v té době ještě MUDr. Zdeňka Bašného, strávila několik hodin v uchlazující zasedací síni administrativní budovy. Poprvé jsem také zavítala do správního archivu Městské části Prahy 8, kde mi poskytli významné podklady především k projektu Domova důchodců v Bohnicích, vypracované přímo rukou jednoho z architektů, Janem Línkem. Nahlédla jsem tak do dokumentu, ve kterém se architekt spolu s Miluničem označuje za neofunkcionalistu a upřesňuje význam tohoto, v českém prostředí relativně nového, výrazu. S ochotou jsem se také setkala v Archivu hlavního města Prahy a v Kolpingově domě. V Archivu jsem objevila velmi zajímavé dokumenty svědčící o četných problémech, s nimiž se projekce sídliště potýkala, a které tedy nakonec nebyly nebo neměly být realizovány. (Tou byla například výstavba výměňkových stanic v blízkosti obytných objektů, s níž nesouhlasil úřad ani hygienik kvůli hlučnosti, které stanice produkují. Dnes tu však před domy výměňky stojí a především v noci, když vše utichne, nepříjemně hučí.)

Při mém „pátrání“ v knihovnách jsem bohužel zjistila, že se i z těch mála knih, které dokumentovaly dějiny Bohnic, během posledních let ztratily další dvě podstatné, které jsem ještě v prvním ročníku používala k seminární práci. Často jen útržkovité informace

jsem se tak snažila dát dohromady z nejrůznějších dokumentů; přesto v kapitole o historii Bohnic stále zůstávají četné mezery.

Práci jsem nepsala s ambicí, aby se z ní jednou stal „důležitý“ informační zdroj. S přihlédnutím ke skutečnosti, jak se pomalu vytrácejí důležité údaje o obci, je však jisté, že pro mne a mou rodinu může být časem svědectvím o podobě „tehdejších“ Bohnic.

POUŽITÁ LITERATURA

MONOGRAFIE

BAŠE, Miroslav; aj. *Česká architektura 1945-95 : katalog stejnojmenné výstavy*. Praha: Obec architektů, 1995.

BRONCOVÁ, Dagmar. *Kniha o Praze 8*. Praha: MILPO, 1996. ISBN 80-901749-8-1

BRONCOVÁ, Dagmar. *Praha 8 Křížem Krážem*. Praha: MILPO, 2008. ISBN 978-80-87040-09-6

ČERNOUŠEK, Michal. *Historie pojmu duševní zdraví a duševní nemoc : Studie k dějinám psychiatrického myšlení III*. Praha 8 – Bohnice: VÚPs, 1990. ISBN 80-7013-047-4

ČERNOUŠEK, Michal. *Šílenství v zrcadle dějin : Pojednání pro inteligentní čtenáře*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-086-4

ČORNEJ, Petr; a kol. *Dějiny zemí Koruny české*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003.

ČVANČARA, Jaroslav. *2. Světová válka v ulicích Prahy 8*. Praha: Úřad MČ P8; Vojenský historický ústav Praha, 2007.

DVOŘÁK, Karel. *Chabry – Čimice : Jejich minulost a další vývoj*. Praha 8 – Chabry: Místní národní výbor Chabry, 1948.

HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5

HEVEROCH, A.; FRABŠA, F.S. *Zemské ústavy pro choromyslné v Čechách*. Praha: Zemský správní výbor v Čechách, 1926.

HOLEC, František. *Kronika královské Prahy a obcí sousedních IV : Připojené obce a zaniklé osady*. Praha: LN, 1996.

HOMOLA, Miroslav. *Dějiny psychologie*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 1990.

CHVÁTAL, V. *Bilance a perspektivy výstavby socialistické Prahy*. Praha: REFO.

KAŠPAR, Vojtěch. *Pražská pohřebiště a hřbitovy : Staroměstská radnice v Praze, Sál architektů*. Praha: Útvar rozvoje hlavního města Prahy, 2006.

KOLÁŘ, Martin; SEDLÁČEK, August. *Českomoravská heraldika : Část všeobecná*. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-026-4

- KOLÁŘ, Vladimír. *Údaje o statku Vraných č.p.1 v Praze 8 – Bohnicích*. Praha: 1978.
- KOVAŘÍK, Petr. *Klíč k pražským hřbitovům*. Praha: Lidové Noviny, 2001.
- ISBN 80-7106-486-6
- KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-657-8
- KŘÍŽ, Jiří. *Chráněná příroda Prahy 8*. Praha: OKD v Praze 8 a 34. základní organizace Českého svazu ochránců přírody, 1982.
- MILLAUER, Maxmilian. *Kostel v Bohnicích*. Praha: 1830.
- OP, A. M. Marek. *Psychologie : Poznej sám sebe*. Olomouc: 1992.
- Praha – architektura XX. století*. Praha: Zlatý řez, 1998. ISBN 80-901562-3-1
- POHL, Josef; a kol. *Byty včera, dnes a zítra : Publikace o přehledu činnosti výstavby Hl. m. Prahy*. Praha: Orbis, 1976.
- POCHE, Emanuel. *Prahou krok za krokem : uměleckohistorický průvodce městem*. Praha: Panorama, 1985.
- POLIŠENSKÝ, Josef; a kol. *Co daly naše země Evropě a lidstvu*. Kapitola Cyrila Höschla *Směrování české psychiatrie na přelomu staletí*. Praha: ELK, 2000. ISBN 80-889316-10-6.
- PTÁČKOVÁ, Karolína; KOVAŘÍK, Karel. *Městská část Praha 8 : 100. výročí připojení Libně ku Praze*. Praha: JPM Tisk, 2001. ISBN 80-863131-06-9
- REMEŠOVÁ, Věra, a kol. *Bohnice slaví 850 let od vysvěcení kostela sv. Petra a Pavla : 1158-2008*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-425-0
- SCULL, Andrew T. *The insanity of place, the place of insanity : Essays on the history of psychiatry*. London: Routledge, 2006. ISBN 0-415-77006-8
- ŠEDIVEC, Vladislav. *Přehled dějin psychiatrie: přehled názorů na duševní nemoci od nejstarších dob až po současnost*. Praha : Psychiatrické centrum Praha, 2008. ISBN 978-80-87142-00-4
- ŠLAPETA, Vladimír; aj. *Elly Oehler/Olárová 1905-1953, Oskar Oehler/Olár 1904-1973 : Katalog výstavy*. Brno : Spolek Obecní dům Brno; Olomouc : Muzeum umění Olomouc, 2007. ISBN 978-80-254-0967-1
- Vzink názvů ulic v Praze 8*. Praha: OKD Praha 8, Dokumentační středisko, 1988.
- TICHÝ, Josef. *Historie bohnické psychiatrie v letech 1903-1972*. Praha: 1995.

TICHÝ, Josef. *Historie bohnické psychiatrie v letech 1903-2005*. Praha : Galén, 2006. ISBN 80-7262-441-5

TICHÝ, Josef. *Stručná historie obce Bohnice od nepaměti do 20. století*. Praha: 1992.

TVRZ, Josef. *Nemovitě kulturní památky v Praze 8*. Praha: OKD Praha 8, 1986.

VYTOUŠ, Bedřich. *Výpisky z historie Bohnic*. Praha: 1971.

ZENGER, Zdeněk. *Česká heraldika*. Praha: 1978.

ČASOPISY

Architektura ČSR 2/89: "Netopýr a nebo snad jiná inspirace?", autorka Hana Řepková, str. 76-77

Architekt 1997, č. 22, str.60

ARCHIVNÍ DOKUMENTY

Správní archiv Městské části Praha 8

Projektový ústav Výstavby Hl. města Prahy, ateliér GAMA - *Domov důchodců -Bohnice, Čimice : Souhrnné projektové řešení*, 1973.

Archiv Hlavního města Prahy

Odbor MPS NVP, Útvar hlavního architekta hl.m.Prahy - Zápis z 37. porady vedoucích funkcionářů, *Návrh barevného řešení sídliště Bohnice*, 1980.

Výstavba hl.m.Prahy, generální ředitelství, Rada NVP - *Zpráva o náběhu výroby NKS Larsen-Nielsen v panelárně Praha-Malešice a realizaci experimentální ověřovací výstavby na sídlišti Bohnice*,1976.

Rada NVP - *Zpráva o územně plánovací, investiční a projektové přípravě sídliště Bohnice*, 1966.

Magistrát hl. m. Prahy - *Koncesní listina Autobusová doprava Bohnice - Kobylisy – Ďáblice*, 1932.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.asociacehospicu.cz/o-asociaci/lide-v-asociaci/>

<http://botany.cz/cs/bohnicke-udoli/>

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/3055/projekt-blaznis-no-a-.html/>
www.ds-slunecnice.cz

<http://farnost-bohnice.cz/>

www.fokus-praha.cz

<http://hn.ihned.cz/c1-47407780-panelak-je-panelak-je-panelak>

www.hospicstrasburk.cz

www.hospice.cz/adresar-hospicu/

<http://www.mediafax.cz/domaci/3052746-Praha-da-sest-milionu-korun-na-vybaveni-hospice-v-Praze-4>

<http://www.kolpingpraha.cz/>

www.mzyk.cz

www.nerwy.cz

<http://panelovedomy.ekowatt.cz/stavebni-opatreni/61-stavebni-soustavy-panelovych-domu>
www.plbohnice.cz

<http://www.praguewelcome.cz/cs/informace/o-praze/zajimavosti/nadmorske-vysky.shtml>

www.praha8.cz

http://prazsky.denik.cz/zpravy_region/tramvaje-se-tlaci-do-suchdola-a-bohnic20110511.html

<http://www.pre.cz/pre/o-spolecnosti/tiskovy-servis/napsali-o-nas/archiv/lide-v-bohnicich-http://www.theretreatyork.org.uk/about-the-retreat/our-history.htm>

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/6d/Garden_of_Straka_Academy,_Pragu
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c6/Hlavn%C3%AD_budova_AVU.jpg

[e Mal%C3%A1 Strana.jpg](http://www.mal%C3%A1_strana.jpg)

uspeli-elektrarna-se-stavet-nebude.html

www.rostliny.nikde.cz

www.turistika.cz

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Mapa „Bohnic“ z dob, kdy byl jejich majitelem Jakub Osborne (1840)

REMEŠOVÁ, Věra, a kol. *Bohnice slaví 850 let od vysvěcení kostela sv. Petra a Pavla : 1158-2008*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-425-0

Příloha č. 2

Mapa přírodních památek v Bohnicích

KŘÍŽ, Jiří. *Chráněná příroda Prahy 8*. Praha: OKD v Praze 8 a 34. základní organizace Českého svazu ochránců přírody, 1982

Příloha č. 3

Ukázka vegetace bohnických přírodních památek

Zdroj fotografií: www.rostliny.nikde.cz (z roku 2005), autor fotografií: Daniel Hrčka

Příloha č. 4

Statek Vraných na náměstí ve Starých Bohnicích

<http://usedlosti.ctrnactka.net/menu.htm> (z roku 2011), autor neuvedený

Příloha č. 5

Kostel Sv. Petra a Pavla s konsekrační listinou z roku 1158

REMEŠOVÁ, Věra, a kol. *Bohnice slaví 850 let od vysvěcení kostela sv. Petra a Pavla : 1158-2008*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-425-0

Příloha č. 6

Mapa Psychiatrické léčebny Bohnice

<http://www.plbohnice.cz/uploads/plb/mapka.gif> (z roku 2005)

Příloha č. 7

Původní podoba ústavní kuchyně

HEVEROCH, A.; FRABŠA, F.S. *Zemské ústavy pro choromyslné v Čechách*. Praha: Zemský správní výbor v Čechách, 1926.

Příloha č. 8

Domov pro seniory Slunečnice – hlavní budova

<http://www.praha1.cz/cps/socialni-pece-a-zdravotnictvi-4452.html> (z roku 2011)

autor fotografie neuvedený

Příloha č. 9

Experimentální stavba Hlivická

http://reality.eurobydleni.cz/cz/byt-1_kk-praha-8-bohnice/reality-detail/3163835

(z roku 2011), autor fotografie neuvedený

Příloha č. 10

Dnes již neexistující autobusová zastávka Netopýr od V. Miluniče

Čas. Architektura ČSR 2/89: "Netopýr a nebo snad jiná inspirace?", s. 76-77

Příloha č. 11

Akce pořádané Psychiatrickou léčebnou Bohnice

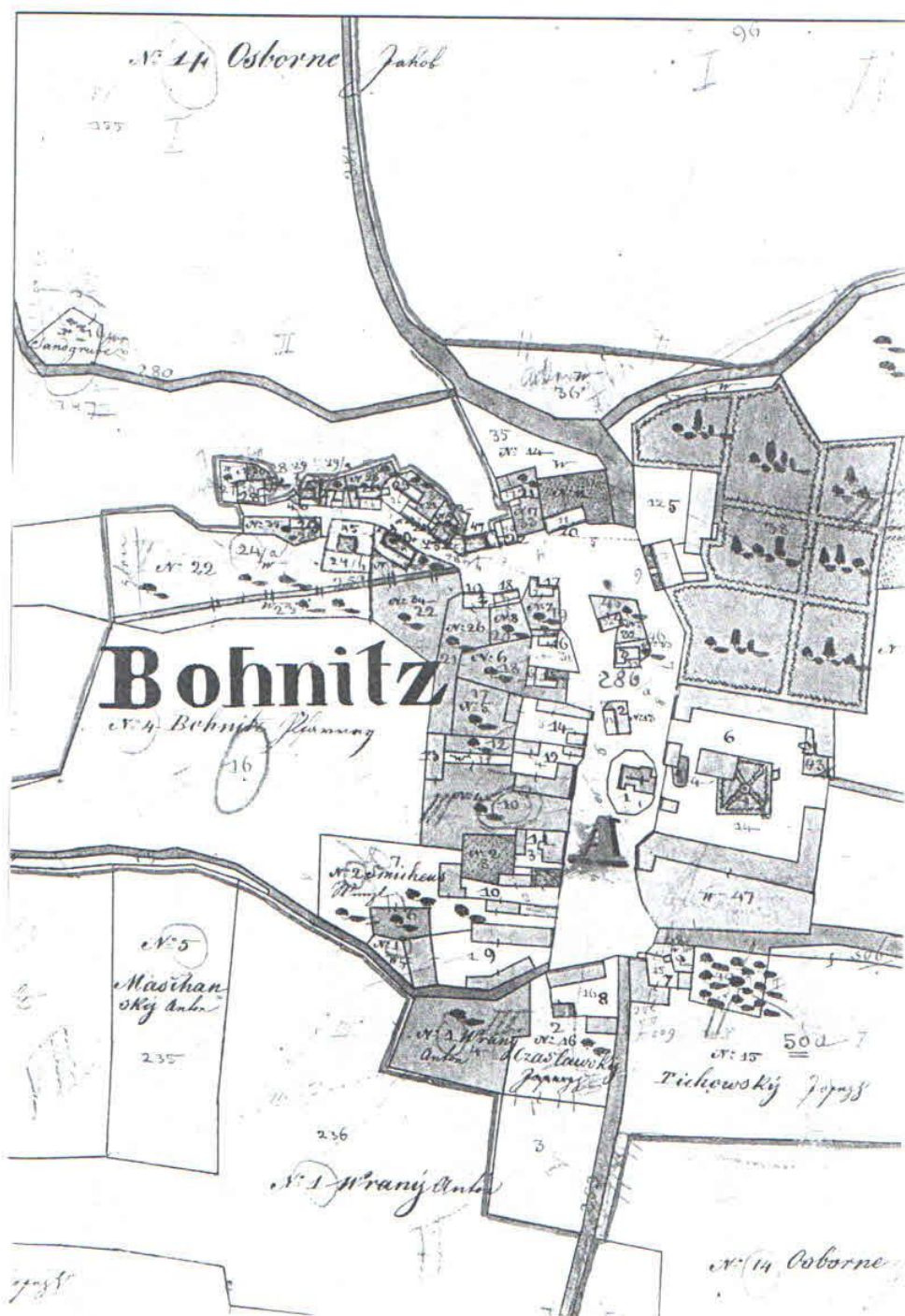
http://www.plbohnice.cz/img/banner_pozvanka_2011.jpg (z roku 2011)

autor fotografie neuvedený

Příloha č. 12

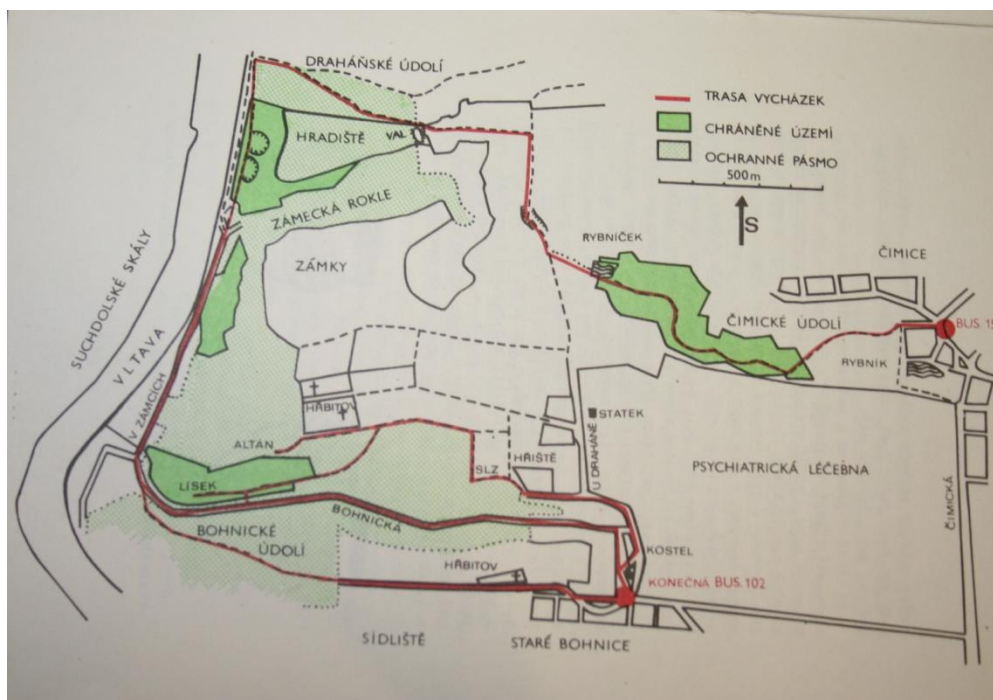
Starobohnické posvícení 2011

měsíčník Osmička, červen 2011, s.27

Obr. 48 Detail indikační skici (přípravné verze) stabilního katastru z r. 1840 (Národní archiv, IS-Rak 28)

příloha č. 2

příloha č. 3

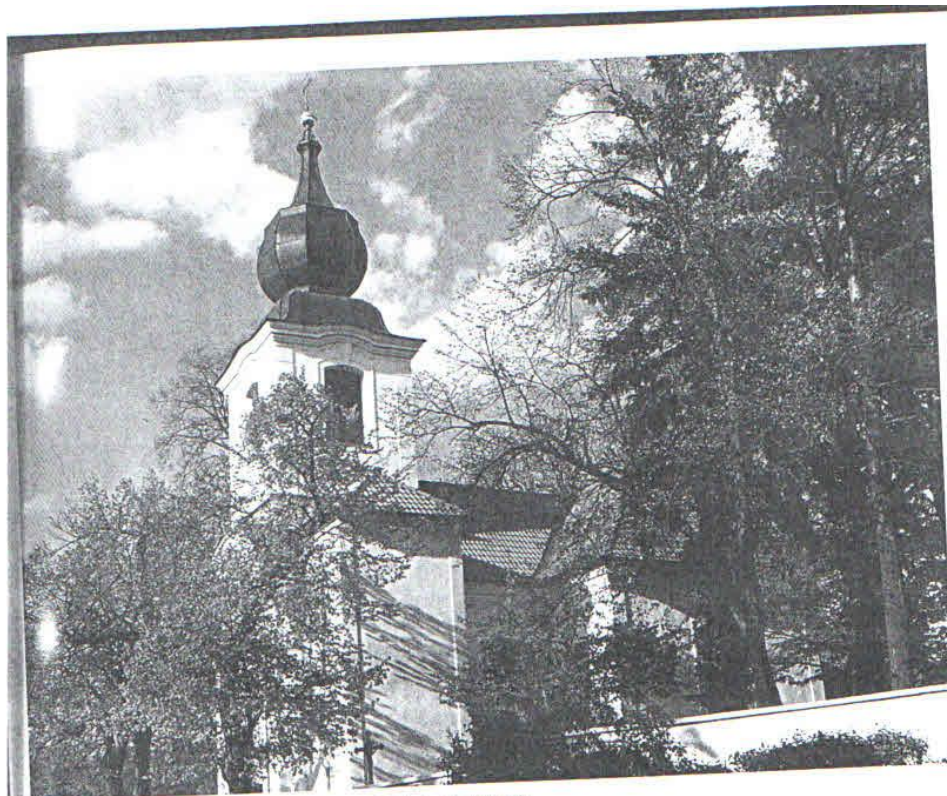
třemdava bílá

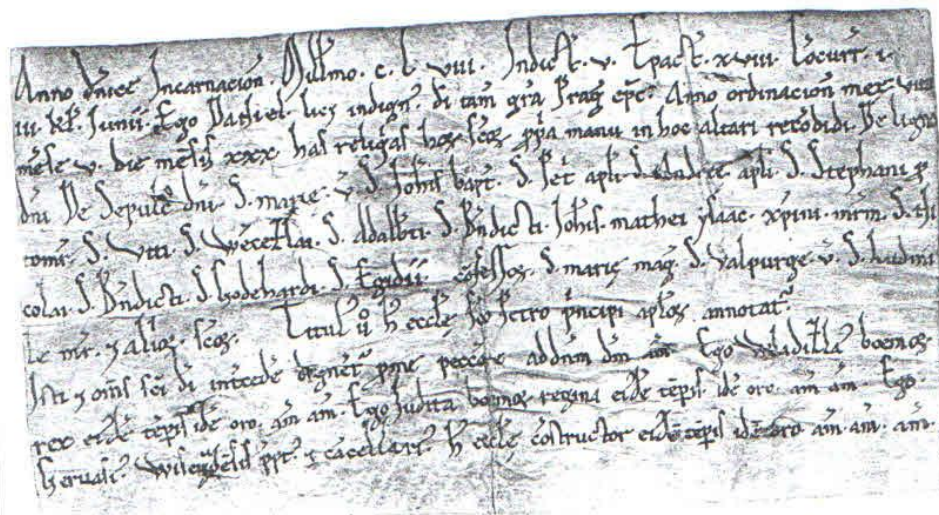
koniklec luční český

příloha č. 4

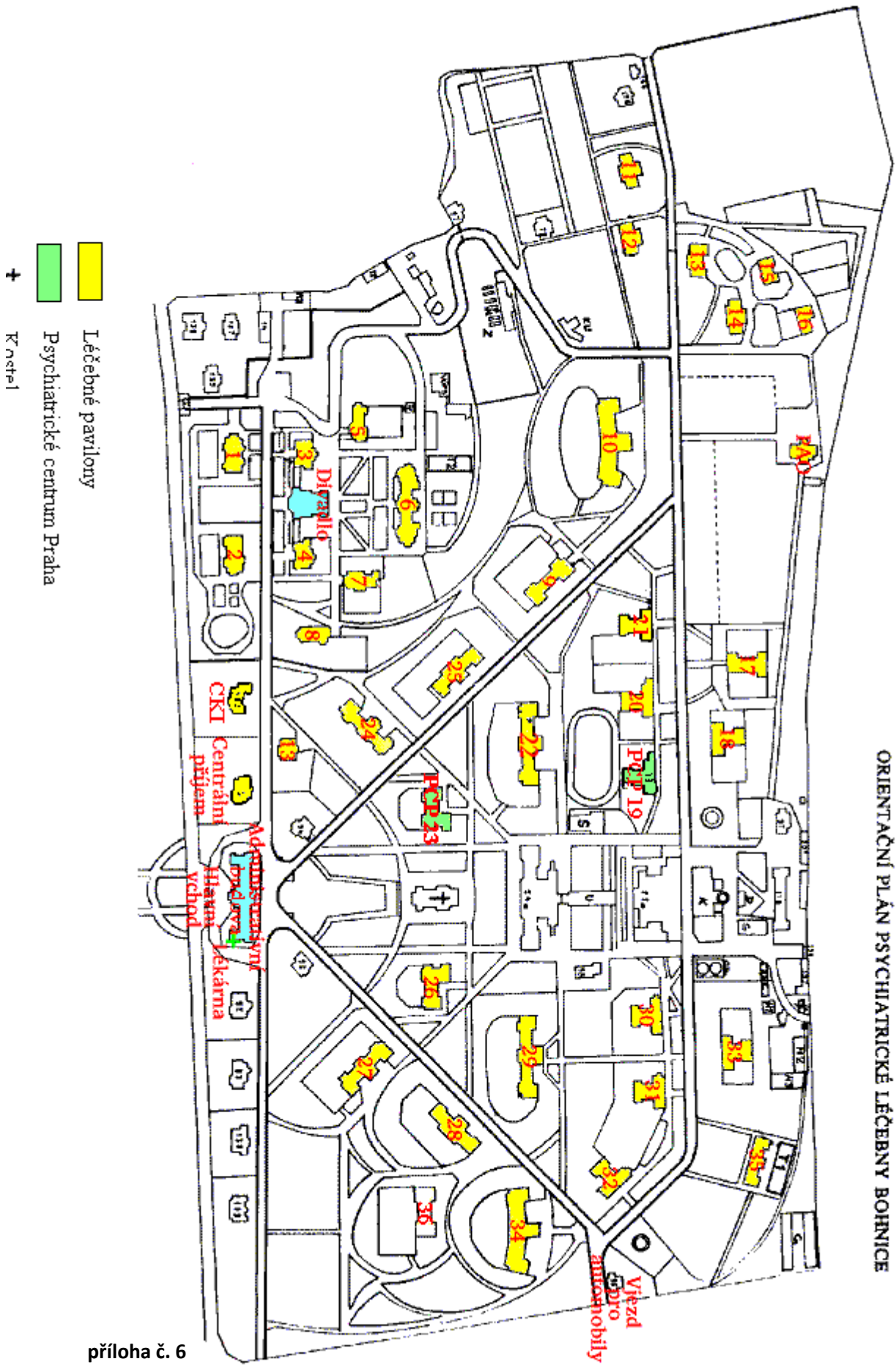

Obr. 1 Kostel sv. Petra a Pavla v Praze-Bohnicích (2008)

Obr. 2 Autentika – ostatková listina z roku 1158 (Archiv hl. m. Prahy PGL II-254)

ORIENTAČNÍ PLÁN PSYCHIATRICKÉ LÉČEBNY BOHNIČE

příloha č. 6

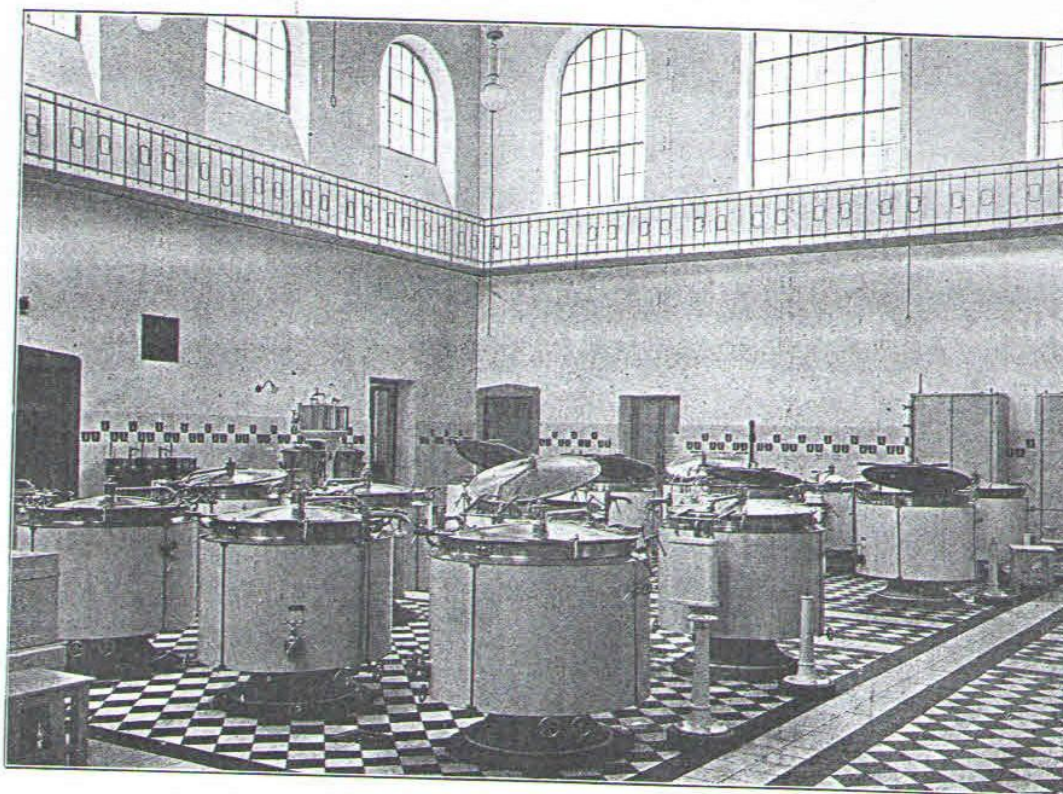
příloha č. 7

Ústavní kostel,

zasvěcený sv. Václavu, je postaven dle plánů arch. Roštlapila. Pěkná moderní románská stavba nejen ústavu, ale i celému okolí, je vyzdobena prací našich předních umělců.

Portál z pískovce je prací prof. Kloučka. Pěkné sochy římských lékařů a patronů lékařské Kosmy a Damiána jsou od sochaře Hergesela, obrazy zvenčí, jakož i krásná barevná figura malíře Hlavína. Malbu božího hrobu projektoval a provedl malíř Urban. Křížová cesta po liře Rudla.

Fresky evangelistů a jiné provedl malíř prof. Obrovský, jemuž byla také zadána malba třířního obrazu (Sv. Václav, Cyril a Methoděj).

Vnitřek ústřední kuchyně.

Mramorové oltáře a křtílnice jsou od sochaře Gabriela. Nádherné řezby na kazatelně a na jeho obrazu provedl prof. Zálešák. Mramorová socha Panny Marie je dílem věhlasného sochaře.

Ústav má svého duchovního správce; služby boží pro nemocné jsou každou neděli a svátek.

Ústřední kuchyně.

V rozsáhlé místnosti 19,5 m dlouhé, 14 m široké a 11 m vysoké a v přilehlých místnostech při

příloha č. 8

příloha č. 9

Netopýr

A NEBO SNAD JINÁ INSPIRACE?

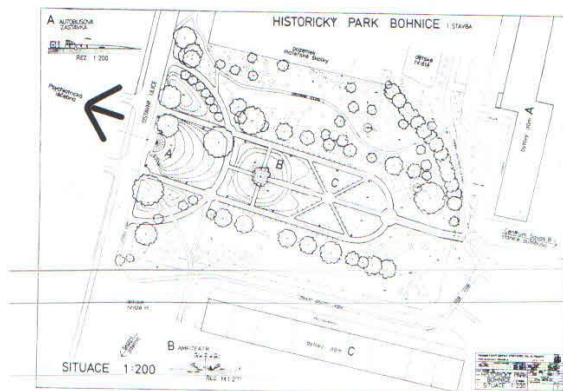
Autor:
Vlado Milunić
Projekt: 1980
Realizace: 1986

Na bohnickém sídlišti přibyla po domově důchodců další architektura. S toutéž lehkostí, s jakou si projekty autorské dvojice Línka a Milunić vytvářejí svou vlastní typologii, si i tahle stavbička našla osobitý vztah ke své funkci

i prostředí. Autobusová zastávka Vlada Miluniće je pozoruhodná tím, jak dobře zvládá úlohu prostředníka mezi dvěma zcela odlišnými světy. Mezi příliš jednoduchou stavebnicí sídlišť a trochu tajemným areálem psychiatrické léčebny. Zastávka je součástí rekonstruovaného parku před branou léčebny. Po dokončení sídliště se pustnoucí park ocitl za zády střediska služeb, postaveného přibližně v jeho ose. Park, stejně jako hlavní ulice, vycházející z náměstí Starých Bohnic, nenalézají v sídlišti žádnou odezvu. Zrekonstruovaný park by měl situaci trochu zlepšit. Původní secesní kompozici Milunić obohatil a provázal s okolními pěšími trasami. Terén měl být plasticky tvarován naveszenou zeminou. V prostoru parku byly čtyři studně, které zásobovaly okolí vodou od dob založení léčebny. Při stavbě sídliště dvě studny na pozemku mateřské školy vzaly za své, zbylé dvě Milunić zakomponováním do nové úpravy uchránil před zaspáním. Park v sobě ukrývá symbolickou lidskou postavu. Zkřížené nohy dřepí u sídliště a jsou plně laviček, srdcem parku je amfiteátr, z jehož středu vyrůstá strom. Zastávka, sloužící návštěvám a personálu léčebny, jako kyklopo oko zakončuje park směrem k ústavu. Původní šířka pěšin byla větší a povrch

byl ze zaválcovaného železa, zahradnictví však trnovým povrchu, který sici charakteru parku, ale vyhovuje. V průběhu zpracování projektové služby komunikací dnešním správcem, požadují typové konstrukce zastávek tohoto stadia a po výstavbě v provozu Rus další požadavek, aby zastávka byla černá, jako typová údržba jinou barvu neobjeví.

Použitým materiálem — ocelovými trubkami — se zastávka hlásí k sídlišti, nosí a organickou formou budově léčebny, v její ose. Půlkruhová konstrukce stínající netopýra, se jakoby přiléhá k zemi. Stěny zastávky jsou 120 cm monolitické betonu proti případným vandalům novou stěnou a střechou v vysoký průhled, kterým přehlédnout celý park. Terén marně čeká na realizaci a tvarování terénu, bez níž úprava zůstává torzem.

PSYCHIATRICKÁ LÉČEBNA BOHNICE VÁS SRDEČNĚ ZVE V ROCE 2011

23.-25.4. VELIKONOČNÍ TRHY
v BOTANICKÉ ZAHŘADĚ PRAHA - TRŮJA
ÚČÁST TERAPEUTICKÝCH DÍLEN PL BOHNICE

21.5. STAROBOHNICKÉ SLAVNOSTI
PREZENTACE TERAPEUTICKÝCH DÍLEN PL BOHNICE VE STARÝCH BOHNICÍCH

28.-29.5. "MEZI PLOTY"
PREZENTACE TERAPEUTICKÝCH DÍLEN "PL BOHNICE & PŘÁZELÉ"
AREÁL LÉČEBNY

17.-25.6. "LES ENFANTS TERRIBLES"
NÁRODNÍ DIVADLO / REŽIE ALICE NELLIS / AREÁL LÉČEBNY

25.6. VĚTERÁNI MEZI PLOTY - III. ROČNÍK
AREÁL LÉČEBNY

30.-31.7. "BOHNICE NA HOUSKĚ"
LETNÍ JARMÁRK TERAPEUTICKÝCH A CHRÁNĚNÝCH DÍLEN NA NÁDVORÍ HRADU HOUSKŮ

10.9. "BABÍ LÉTO"
V PL BOHNICE

27.9.-3.10. Dny Jvy Mrazkové
PROJEKT JINÉ CESTY

28.9. "LÉTO BABÍ V POŠŤZAVÍ"
PREZENTACE TERAPEUTICKÝCH DÍLEN NA ŠŤŤAVSKÉM OSTROVĚ

27.11.-18.12. ADVENTNÍ KONCERTY
V KOSTELE SV. VÁCLAVA

11.12. Vánoční TRH
PŘED KOSTELEM SV. VÁCLAVA

18.12. "STAROBOHNICKÉ VÁNOČNÍ TĚŠENÍ"
ÚČÁST TERAPEUTICKÝCH DÍLEN PL BOHNICE VE STARÝCH BOHNICÍCH

PL BOHNICE, ÚSTĚVNÍ 91, 181 02 - PRAHA 8, TEL: 284 016 111, www.plbohnice.cz

Praha 8 ožila Starobohnickým posvícením

Již čtvrtým Starobohnickým posvícením pořádaným Římskokatolickou farností Bohnice a MČ Praha 8 ožily Bohnice o víkend 21. a 22. dubna. „Sobota probíhala v atmosféře zábavy, zatímco neděle byla věnována spíše duchovním aktivitám,“ řekla místostarostka Prahy 8 Vladimíra Ludková, která nad akcí převzala záštitu.

V sobotu tak v pravé poledne vypuklo na ná-

městí ve Starých Bohnicích posvícení s bohatým programem, který nabídl pěvecká i taneční vystoupení na podiu, šermířské souboje, pohádky pro děti, nechyběl jarmark historických řemesel, nabídka staročeských specialit, výtvarná dílna, hry a soutěže nejen pro děti, k vidění byly i historické zbraně. Po úspěchu prvních prosincových starobohnických minifarmářských trhů

se zájemci o čerstvou zeleninu, mléko nebo maso dočkali i v rámci posvícení. Svou nabídku představila zhruba desítka farmářů z Čech a Moravy.

V neděli se v kostele Sv. Petra a Pavla sloužila mše svatá, od 17 hodin proběhla na farní zahradě Májová pobožnost a den zakončil v 18 hodin Májový koncert v kostele Sv. Petra a Pavla. -hš-

Festival Mozartova Praha měl kvalitu

Sbormistr laureáta festivalu Sergei Golovanov převzal ocenění od místostarosty Prahy 8 Michala Šustry. Vítězným sborem byl Cansona Nikolaev z Ukrajiny

V hlavním sále Kulturního domu Ládví se 7. května uskutečnila mezinárodní soutěž amatérských pěveckých sborů a instrumentálních souborů, pořádaná v rámci šestého ročníku festivalu Mozartova Praha. Zúčastnilo se jí 17 sborů a souborů z pěti zemí Evropy a podle poroty a pořadatelů měla mimořádnou uměleckou úroveň.

Laureátem celého festivalu se stal sbor Cansona Nikolaev z Ukrajiny.

Všechny účastníky za MČ Prahy 8 pozdravil a ceny vítězům předal během slavnostního vyhlášení místostarosta Prahy 8 Michal Šustra, který převzal nad celým festivalem záštitu. -red-

Děti vyráběly loutky.

Dětský den s loutkami se 24. května uskutečnil již podruhé v Divadle Karla Hackera za tvořivé a pohádkové atmosféry. Na zahradě si děti mohly před začátkem představení vyrobit jednoduchou papírovou loutku. -red-

